

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU VE
TÜRKİYE’NİN GÖÇ STRATEJİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır AKKAYA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ

GAZİANTEP
HAZİRAN 2019

T.C.
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SECURITY TEGIES AND MANAGEMENT DEPARTMENT

**INTERNATIONAL MIGRATION LAW AND
TURKEY'S MIGRATION STRATEGY**

MASTER'S OF ART THESIS

Bahadır AKKAYA

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ

GAZİANTEP
JUNE 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

Uluslararası Göç Hukuku ve Türkiye'nin Göç Stratejisi

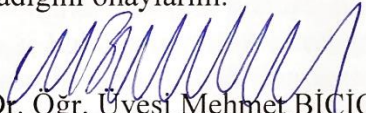
Bahadır AKKAYA

Tez Savunma Tarihi: 02.08.2019

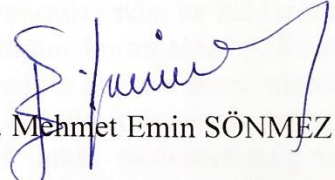
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BİÇİCİ
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ
Tez Danışmanı

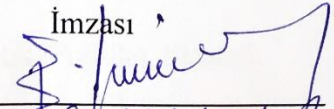

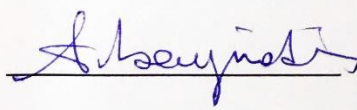
Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak oybirliği/ oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ (Tez Danışmanı)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BİÇİCİ

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BAYINDIR

İmzası

ÖZET

ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU VE TÜRKİYE’NİN GÖÇ STRATEJİSİ

AKKAYA, Bahadır

Yüksek Lisans Tezi, Güvenlik Stratejileri Ve Yönetimi ABD

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ

Haziran 2019, 110 sayfa

İnsanlık tarihi ile birlikte yolculuğa çıkan göç olgusu, insanın her dönem değişen ihtiyaçları doğrultusunda değişmiş, gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Göçler tarihsel süreçte bakıldığında özeldir ve genelde birçok sorun ve sonuçlara neden olmuştur. Göçler dünyanın siyasi haritasının değişmesine, devletlerin yıkılmasına sebep olduğu gibi, günümüzde varlığını sürdüren Amerika Birleşik Devletleri(ABD) gibi devletlerin kurulmasına da sebep olmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde göç kavramı ile göçün çeşitleri, sonuçları ve sebepleri irdelenmiştir. İkinci bölümün çalışma konusunu ise uluslar arası hukukun oluşumu, kaynakları, devletlerin iç hukukuna olan etkileri, göç sonucunda yaşanan sorun ve sonuçlar doğrultusunda uluslar arası hukuk dünyasında yaşanan gelişmeler incelenmiştir. Göç sonucunda ortaya çıkan sorunların uluslar arası arenada nasıl çözümlenmeye çalışıldığı, devletlerin bu konuda bireysel ya da kolektif olarak nasıl çalışmalar yaptığı ele alınmıştır. Bu doğrultuda uluslar arası kurum ve kuruluşlar incelenmiştir. Özellikle bireysel yahut toplu olarak gerçekleştirilen göç hareketi neticesinde gelen göçmenin tanımlanması ve haklarının ne olduğu konusunda süregelen tartışmalar halen güncelliğini korumaktadır. İnsan hakları konusunda devletlerin gelişim seviyeleri ve süreçleriyle doğru orantılı olarak göçmenlere tanınan hakların da aldıkları statüye göre değişmek kaydıyla arttığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde uluslar arası sözleşmelerde ve protokollerde göç eden kişinin göç ettiği yerde aldığı statüye bağlı olarak haklarının ne olduğu, aldığı statü sonucunda hangi hakları elde ettiği incelenmiştir. Ayrıca cumhuriyetin kurulmasından önce ve bu güne değin Türkiye’nin yaşadığı göç dalgalarına bakılmıştır. Anadolu coğrafyasına yapılan bu göçler karşısında Türkiye’nin izlediği politikalar, bu politikalar neticesinde yapmış olduğu yasal düzenlemeler ve 2011 yılından bu yana sınır komşusu olan Suriye’den gelen göçmen dalgalarına karşı izlediği strateji ve politika incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Göç, Uluslar Arası Hukuk, Politika, Strateji.

ABSTRACT**ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU VE
TÜRKİYE’NİN GÖÇ STRATEJİSİ**

AKKAYA, Bahadır

Master’s Of Art Thesis, Security Strategies and Management

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ

June 2019, 110 pages

The phenomenon of immigration that has taken a journey with the history of mankind has changed, developed and diversified in accordance with the changing needs of people. Migrations have led to many problems and consequences, especially in the historical process. Immigration led to the change of the political map of the world, the collapse of the states, and the establishment of states such as the United States (USA) which still exist today. In the first part of the study, the concept of migration and the types, results and reasons of migration were examined. In the second part of the study, the formation of international law, resources, the effects of the domestic law of the states, the problems experienced in the migration and the results of the international law in the world are examined. It is examined how the problems that arise as a result of migration are tried to be analyzed in the international arena and how the states work individually or collectively. In this respect, international institutions and organizations have been examined. The ongoing debate on the definition and rights of the migrants arriving as a result of the migration movement, which is carried out individually or collectively, is still up-to-date. It has been observed that the rights granted to migrants in relation to human rights in terms of the level of development and the level of development of the states also increase according to the status they receive. In the third part of the study, the rights of immigrants in the international conventions and protocols are examined and what rights they have obtained as a result of their status. Furthermore, prior to the establishment of the republic, and it was looking at the waves of immigration that Turkey's experience until this day. Turkey's policy in the face of these migrations to Anatolia, the strategies followed this policy from legislation and in 2011 it was made as a result of which borders since against waves of immigrants from Syria and policies were investigated.

Anahtar kelimeler: Migration, International Migration Law, Politica, Strategy.

ÖNSÖZ

Güncelliğini koruyan ve insanoğlu var oldukça da güncelliğini korumaya devam edecek olan göç konusunda temel bilgilerin bir arada bulunmasına gayret gösterilmiştir. Bu itibarla bu alana ilgi duyan ve bu alanda bilgi edinmek isteyen bir kişinin ilk etapta ulaşması gereken bilgilerin derli toplu şekilde toplanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın ilk bölümünde göçün ne olduğundan başlamak üzere, göçün çeşitleri, sebepleri ve neden olduğu sorunlar anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bölüm hemen herkesin az ya da çok bilgi sahibi olduğu bir genel kültür mahiyetindedir. İkinci bölümde göç, göçmen ve mülteci terimlerinin uluslar arası hukukta ki yeri, gelişimi ve tanımlanması ele alınmıştır. Dünya genelinde iş bu sorunlarla nasıl baş edildiği, ilk nerede ve nasıl çalışmalar yapıldığı örneklemeler üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye özelinde bu sorunlara nasıl çözümler getirildiği, yasal mevzuatta nelerin düzenlendiği, doğru bilinen yanlışların neler olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin bu alanda geçmişten günümüze izlemiş olduğu politikalar ve strateji değerlendirilmiştir. Sonuç ve öneriler kısmında ise çıkarılan sonuçlar ve sorunun çözümüne dair öneriler sunulmuştur.

Üzerimde emeği olan insanlara teşekkür etmenin bu çalışmadan çok daha önemli olduğuna inanmaktayım. Hayatım boyunca elde ettiğim tüm başarılarda kıymetli ailemin desteği ve katkısı her zaman büyük bir etken olmuştur. Attığım her adımın daha güçlü olması adına göstermiş oldukları fedakârlıklarından dolayı başta annem ve babam olmak üzere her birine ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi alanında özveri ve disiplinle çalışacağıma en başından beri inanan, destekleyen, teşvik eden Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ana bilim dalı başkanı Sn. Doç. Dr. Mehmet BİÇİCİ hocama teşekkür ediyorum. Mesleki anlamda çok şey öğrendiğim, duruşu, davranışları, mesleğine olan saygısı ve subaylığıyla

benim için örnek teşkil eden, çalışmalarımı devamlı destekleyen değerli komutanım Sn. Hak. Bnb. Cengiz DEMİRTAŞ'a teşekkür ediyorum.

Bu tezin yazımı sırasında her daim yanımda olan, sürekli motivasyonumu sağlayan, titizlikle çalışmalarımı takip eden, bu süreçte maddi manevi katkılar sunan, değerli tez danışmanım Sn. Prof. Dr. Mehmet Emin Sönmez hocama ne kadar teşekkür etsem azdır.

Sancılı ve zorlu geçen tez yazım sürecinde sabırla anlayış gösteren, tezi layıkıyla zamanında bitireceğime tüm kalbiyle inanan ve bana duyduğu güveni her daim hissettiren sevgili nişanlım Kübra'ya ömrüm boyunca teşekkür edeceğim.

Bahadır AKKAYA

Temmuz,2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE TARİHÇESİ

1.1 GENEL OLARAK GÖÇ KAVRAMI.....	4
1.1.1 Göçün Türleri.....	6
1.1.2 Göçün Sebepleri.....	10
1.1.3 Göç Terminolojisi.....	11
1.1.4 Göçün Neden Olduğu Sorunlar.....	15
1.2 TARİHSEL SÜREÇTE DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GÖÇLER.....	17
1.2.1 Dünya Genelinde Yaşanan Göçler.....	18
1.2.2 Türkiye’ye Yapılan Göçler.....	24
1.2.2.1 Cumhuriyet Öncesi Yapılan Göçler.....	24
1.2.2.2 Cumhuriyet Sonrası Yapılan Göçler.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARASI HUKUK, GÖÇ ve MÜLTECİ HUKUKUNUN OLUŞUMU

2.1 ULUSLAR ARASI HUKUK KAVRAMI.....	30
2.1.1 Hukuk Kavramı.....	30
2.1.2 Uluslar Arası Hukuk Kavramı.....	32
2.2 ULUSLAR ARASI HUKUK KURALLARININ KAYNAKLARI.....	33
2.2.1 Asli Kaynaklar.....	34
2.2.1.1 Devletlerarası Anlaşmalar.....	34
2.2.1.2 Yapılageliş(Teamül) kuralları.....	35
2.2.1.3 Uluslararası Hukukun Genel İlkeleri.....	36

2.2.2	Fer'i(Yardımcı) Kaynaklar.....	37
2.2.2.1	Mahkeme Kararları(İçtihatlar).....	37
2.2.2.2	Doktrin(Öğreti).....	38
2.3	ULUSLAR ARASI HUKUKUN İÇ HUKUKA ETKİLERİ	40
2.3.1	Uluslar Arası Hukuk İle İç Hukuk Arasında Hiyerarşi Sorunu.....	42
2.3.2	Türk Yasaları İle Uluslar Arası Hukuk Normları Arasındaki Durum.....	45
2.4	ULUSLAR ARASI GÖÇ VE MÜLTECİ HUKUKUNUN GELİŞİMİ.....	49
2.4.1	Birleşmiş Milletler Yardım Ve Rehabilitasyon İdaresi.....	51
2.4.2	Uluslar arası Mülteci Örgütü.....	52
2.4.3	Uluslara arası Göç Örgütü.....	53
2.4.4	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği – BMMYK.....	55
2.4.5	1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi.....	57
2.4.6	Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü.....	60
2.4.7	Bölgesel Korumalar.....	62
2.4.7.1	Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi 1969.....	62
2.4.7.2	Cartagena Mülteciler Bildirisi 1984.....	64
2.4.8	AB Göç Politikaları.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÖÇ MEVZUATI VE STRATEJİSİ.....	67
3.1 MÜLTECİ VE GÖÇMENLERİN HUKUKİ STATÜLERİ.....	67
3.1.1 Temel Kavramlar.....	67
3.1.2 Mülteci Statüsü.....	70
3.1.2.1 Mülteci Statüsünü Elde Etmenin Şartları.....	71
3.1.2.2 Koruma Kapsamı Dışında Tutulan Ve Korumaya İhtiyacı Olmayan Kişiler.....	74
3.1.2.3 Mülteci Statüsü Almaya Layık Görülmeyen Sığınmacılar.....	75
3.1.2.4 Mülteci Statüsünü Kaybetme Şartları.....	78
3.1.3 Göçmenler Statüsü.....	80
3.1.4 Göçlerin Doğal Sonucu: Geçici Koruma Kavramı.....	82
3.2 TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKASI VE STRATEJİSİ.....	85
3.2.1 Türkiye’deki Pozitif Mevzuatın Değerlendirilmesi.....	86
3.2.1.1 885, 2510 ve 5543 Sayılı İskan Kanunu.....	87
3.2.1.2 Yabancılar ve Uluslar Arası Koruma Kanunu.....	90
3.2.1.3 Geçici Koruma Yönetmeliği.....	102
3.2.1.4 Güvenli Üçüncü Ülke Ve İlk İltica Kavramı.....	102
3.2.2 Göç İdaresinin Kuruluşu.....	103
3.2.3 Görevi, Yetkileri ve Çalışmaları.....	104
3.2.4 Düzensiz Göç İle İlgili Uluslar arası Yapılan Anlaşmaları.....	109
3.2.4.1 Geri Kabul Anlaşması.....	110
3.2.4.2 18 Mart Türkiye- AB Ortak Sonuç Bildirgesi.....	111
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	113
KAYNAKÇA.....	119
ÖZGEÇMİŞ.....	123

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği.
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri.
ABÖ	:Afrika Birliği Örgütü.
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu.
A.g.e	: Adı Geçen Eser
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.
AYM	: Anayasa Mahkemesi.
BM	: Birleşmiş Milletler.
BMYRİ(UNRRA)	: Birleşmiş Milletler Yardım Ve Rehabilitasyon İdaresi.
BMMYK(UNHCR)	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği.
BK	: Bakanlar Kurulu.
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu.
GMDAC	: Göç Data Analiz Merkezi.
GGM	: Geri Gönderme Merkezi.
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğu
GSS	: Genel Sağlık Sigortası.
İB	: İç İşleri Bakanlığı.
İK	: İskan Kanunu.
İHAM	: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi.
İHES	: İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi.
İKBMS	: İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi.
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname.

OGP	: Ortak Göç politikası.
RG	: Resmi Gazete
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı.
UMSHS	: Uluslararası Medeni Ve Siyasal Haklar Sözleşmesi.
UMÖ(IRO)	: Uluslararası Mülteci Örgütü.
UGÖ(IOM)	: Uluslararası Göç Örgütü.
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu.
TDK	: Türk Dil Kurumu.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki illere göre dağılışı.....	12
Tablo 2. Almanya’nın çeşitli tarihlerde göç aldığı ülkeler ve sayıları.....	21
Tablo 3. Türkiye’deki İskân Bölgeleri ve kapsadıkları iller.....	27
Tablo 4. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Genel İşsizlik Oranı.....	100
Tablo 5. Geri Gönderme Merkezleri.....	108
Tablo 6. Türkiye’nin Geri Kabul Anlaşması yaptığı ülkeler.....	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türklerin dünyaya yayılışları (göçleri).....	19
Şekil 2. Alman vatandaşı olmayan işçilerin Almanya'daki dağılımı.....	22
Şekil 3. Normlar Hiyerarşisi.....	31
Şekil 4. Uluslararası hukukun kaynakları.....	34
Şekil 5. Uluslararası hukukun kaynak hiyerarşisi.....	40
Şekil 6. Uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancı dağılımı.....	95
Şekil 7. Uluslararası koruma başvurusunda yıllara göre artış.....	96
Şekil 8. Suriyelilerin Türkiye'de Karıştığı Suç Oranları.....	101
Şekil 9. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması.....	105
Şekil 10. Düzensiz Göçmenlerin Yıllara Göre Uyruk Dağılımı.....	109
Şekil 11. Düzensiz Göçler.....	112

GİRİŞ

İnsan yaradılışı gereği hareket kabiliyeti yüksek bir varlıktır. Yeryüzüne ayak bastığı ilk andan bugüne kadar değişen ve gelişen ihtiyaçlarını temin edebilmek amacıyla sürekli yer değiştirmiştir. Böylece ilk insan topluluklarıyla beraber ortaya çıkan göç kavramı dünyanın her döneminde var olmuş ve var olmaya devam etmektedir. Göç olgusu zaman içerisinde değişmiş, gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Dünya nüfusunun artması ile doğru orantılı olarak göç eden insanların da arttığı bilinen bir gerçektir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Birleşmiş Milletlere (BM) bağlı olarak faaliyet yürütmektedir. Bu örgütün Küresel Göç Data Analiz Merkezi (GMDAC) istatistikleri uyarınca, dünya üzerinde mevcut göçmen nüfusu; 2000 yılına gelindiğinde yaklaşık 173 milyon, 2005 yılına gelindiğinde yaklaşık 191 milyon, 2010 yılına gelindiğinde yaklaşık 222 milyon, 2015 yılına gelindiğinde yaklaşık 244 milyon ve sürekli artarak 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık 258 milyona ulaşmıştır.

Göçler çok farklı nedenlere bağlı olarak gerçekleşse de, ekonomik, siyasal ve savaş kökenli olanları en önde gelmekte ve dünya genelindeki göçlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Özellikle savaş nedeni meydana gelen göçler kitlesel olarak ortaya çıktığından diğer göçlerden büyük ölçüde ayrılmakta ve çok daha dramatik sonuçlar doğurmaktadır. Dünya genelinde de görülebileceği gibi özellikle Ortadoğu'da meydana gelen savaşlar Türkiye başta olmak üzere Avrupa ülkelerinin de toplu göç dalgaları ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Gerek savaşlarla ortaya çıkan büyük göç dalgaları ve gerekse de diğer sebeplerden kaynaklı meydana gelenler birçok devletin altından kalkması güç durumlarla yüz yüze gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda devletler birinci dünya savaşından sonra ilk olarak Milletler Cemiyeti çatısı altında göçle mücadele anlamında ilk çalışmalarını ortaya koymuştur. Ancak dünyanın içinde bulunduğu konjonktür ve Birinci Dünya Savaşı'nın hesaplaşması olarak başlayan İkinci Dünya Savaşı iş bu ilk çalışmaların uzun soluklu olmasını engellemiştir. Dünyanın en acımasız savaşlarının başında gelen İkinci Dünya Savaşı sonunda yaşanan göç dalgaları Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan

göçlerden çok daha fazla ve etkili olmuştur. Giderek artan göç sorunu karşısında devletler toplu hareket etmek zorunda kalmış ve İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Birleşmiş Milletler 1945 yılında kurulmuş ve göç konusunda daha ciddi çalışmalara yapılmıştır.

Göç eden kişilerin göç ettikleri topraklarda tanımlanmaları zaman içinde değişen çevresel, hukuki ve siyasi gelişmelere bağlı olarak değişmiş ve büyük ölçüde göçmenler lehine gelişme göstermiştir. Göç eden kişilerin göç ettikleri yerlerde aldıkları statüye göre hakları değişmektedir. Bu konuda 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 protokolü oldukça önem arz etmektedir. Dünya devletlerin neredeyse tamamının katıldığı iş bu sözleşme ve protokol göç eden kişilerin tanımlarını yapmakta, onlara bir statü vermektedir. Uluslararası hukuk anlamında yaşanan gelişmeler tezin ikinci bölümünün temelini oluşturmuştur. Tezin bu bölümünde uluslararası kurulan kurum ve kuruluşlar, sözleşmeler ile protokoller, bölgesel örgütlenmeler incelenmiştir. Göç sonucunda ortaya çıkan sorunların uluslararası arenada nasıl çözümlenmeye çalışıldığı, devletlerin bu konuda bireysel ya da kolektif olarak nasıl çalışmalar yaptığı ele alınmıştır. Özellikle bireysel yahut toplu olarak gerçekleştirilen göç hareketi neticesinde gelen göçmenin tanımlanması ve haklarının ne olduğu konusunda süregelen tartışmalar halen güncelliğini korumaktadır. İnsan hakları konusunda devletlerin gelişim seviyeleri ve süreçleriyle doğru orantılı olarak göçmenlere tanınan hakların da aldıkları statüye göre değişmek kaydıyla arttığı gözlemlenmiştir. Uluslar arası sözleşmelerde ve protokollerde göç eden kişinin göç ettiği yerde aldığı statüye bağlı olarak haklarının ne olduğu, aldığı statü sonucunda hangi hakları elde ettiği incelenmiştir.

Göçler çeşitli sosyal, kültürel, ekonomik ve mekânsal problemlerden dolayı meydana geldiği gibi göç edilen yerde de siyasi, kültürel ve ekonomik yeni durumların ve problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin Kavimler Göçüne baktığımızda, göç edilen topraklardaki nedenlerden çok varılan topraklarda doğurduğu sonuçlar açısından daha önemli sonuçlar doğurmuştur. Kavimler göçü sonunda mevcut dünyanın siyasi haritası büyük ölçüde değişmiş, Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmıştır. Bunun yanında yenedünya düzeninin kurulmasına sebep olması dolayısıyla kültürel etkileşime, ekonominin yeniden dizayn edilmesine kadar varacak çok değişik olayları başlatmıştır. Sonuç olarak göçler dünyanın siyasi haritasının değişmesine, devletlerin yıkılmasına sebep olduğu gibi, günümüzde

varlığını sürdüren ve dünyanın süper gücü kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi bir devletin kurulmasını da beraberinde getirmiştir.

Türkiye özeline bakıldığında gerek Cumhuriyetin kurulmasından önce Osmanlı Devleti'nin son döneminde, gerekse de Cumhuriyetin ilanından bugüne değin, Anadolu coğrafyasında yaşanan göçler, göç olgusunun ne denli önemli bir anlam taşıdığını idrak etmemize yardımcı olacaktır. Cumhuriyetten önce kaybedilen coğrafyalarda yaşayan soydaşlarımıza Anadolu güvenli bir liman olmuşken, cumhuriyetten sonra ise ulus devlet anlayışı çerçevesinde yaşanan mübadeleler sonucu göç çözümleyici bir politika haline gelmiştir. İzlenen politikaların ilk yansıması mer'i mevzuatta İskan Kanunları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer devletlerde varlığı bulunan Türk kökenli kişiler yönelik asimilasyon ve disimilasyon sonucunda 1950'lerden sonra Anadolu'ya göç dalgaları gelmeye devam etmiştir. Bu durum Türkiye'nin izlediği göç politikalarının gelişerek devam etmesine neden olmuştur. 1951 ve 1989 yıllarındaki Bulgaristan göçleri, 1988 yılındaki Kuzey Iraktan olan göçler ile son yıllarda Afganistan ve özellikle de 2011 yılında başlayan ve hala devam eden Suriye iç savaşıyla ortaya çıkan kitlesel göçler Türkiye'nin ciddi manada yeni bir göç politikası izlemesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla çalışmamızın son bölümünde özellikle Suriye iç savaşının etkisiyle ortaya çıkan kitlesel göçler karşısında Türkiye'nin izlediği göç politikaları ve stratejileri ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda ise Türkiye'ye olan göçler, sonuçları, uygulanan politika ve stratejiler bir arada değerlendirilmiş ve çeşitli sonuçlara varılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE TARİHÇESİ

1.1. GENEL OLARAK GÖÇ KAVRAMI

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç, tarihsel süreçte insan varlığının doğal sonucu olarak, daha yaşanabilir ve güvenli alanların aranmasıyla ortaya çıkmış bir gerçekliktir. İnsanoğlu yeryüzüne ayak bastığı günden beri göçler var olmuştur ve var olmaya devam edecektir. Doğası gereği hareket kabiliyeti yüksek, keşfetmeyi seven, merak duygusu ile hareket eden ve ihtiyaçları günden güne değişen insan, gerek değişen ihtiyaçlarını karşılamak gerekse de daha iyi koşullarda yaşayabilmek için sürekli hareket halinde yani göç etmektedir. Bu ihtiyaçlar Paleolitik dönemde beslenme ve barınma, Neolitik'te verimli topraklar ve su kaynakları iken, günümüzde daha iyi ve lüks yaşam koşulları olmuştur. Yani savaş, doğal afet ya da kıtlık gibi göç etmeye zorlayıcı bir sebep yokken de insanlar yaşam standartlarını bir kademe daha yükseltmek, daha iyi şartlarda yaşamak için sürekli göç etmektedir.

Göç farklı kaynaklarda değişik şekillerde tanımlanmıştır. Günümüzdeki bakış açısıyla göç, bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir. bu çok önemli bir coğrafi olgu olup, nüfusun mekanda yeniden dağılımını ev aynı zamanda mekanın yeniden şekillenmesini beraberinde getirir¹. Türk Dil Kurumu göçü birden fazla anlamda tanımlamaktadır. Türk Dil Kurumu'nun konumuz ile ilgili olan tanımı ise; “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” şeklindedir². 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren

¹ Tümertekin Erol, Özgüç, Nazmiye, 1997. Beşeri Coğrafya İnsan –Kültür-Mekân, Çantay Kitabevi, İstanbul, sf 282.

² Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Türk tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 3. maddesinde göç, “*Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır³. Göç Terimleri Sözlüğü’nde ise “*Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek*” olarak belirtilmiştir⁴. Yine aynı sözlükte göç ile ilgili, her ne nedenle olsun şekli ve zamanı ile ilgilenmeksizin, insanların yer değiştirme hareketi olduğunu, bu nüfus hareketlerinin kapsamında göçmenlerin, mültecilerin, sosyo-ekonomik nedenlerle yerinden edilen kişiler olduğunu belirtmektedir. Gerçekten de göç olgusu başta bölgeler arası ekonomik dengesizlik olmak üzere, savaş, çatışma, güvenlik, doğal afetler ile birçok sosyo-kültürel nedenlerden dolayı gerçekleşmektedir⁵. Dolayısıyla özellikle iç çatışmalara ve savaşın yoğun yaşandığı ve aynı zamanda ekonomik yetersizliklerin olduğu Ortadoğu’da yer alan Türkiye önemli ölçüde de doğudan ve güneyden dış göç almaktadır. Türkiye’nin tercih edilmesi ekonomik olduğu gibi aynı zamanda Ortadoğu ülkeleri ile Osmanlı Devleti’nden bakiye kalan tarihsel bir akrabalık bağının varlığı da etkili olmaktadır. Bu gerçekliğin yanı sıra gelen göçmenler açısından hala devam ettiği gözlemlenen aidiyet duygusunun varlığı, onlar için Anadolu topraklarını güvenli bir liman kılmaktadır.

Yapılan göçlerin hem göç edilen bölgelere, coğrafyalara hem de terkedilen yerlere olumlu ve olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Göçle gelenler ile göç edilen yerde yerleşik olanlar arasında yeni bir düzenden ve ilişkiler ağı gelişmektedir. Yeni düzen içerisinde özellikle ekonomik denge bozulabildiği gibi beklenmedik şekilde büyük bir ivme de kazanabilmektedir. Bu ivmelenme sonucunda istediği düzeyde ekonomik gelir elde edemeyen göçmenler ile yerel halk arasında ekonomik farklar gittikçe derinleşebilmektedir. Örneğin 2011 yılında Suriye iç savaşıyla başlayan toplu göç dalgası Türkiye’deki birçok şehri de etkilemiş ve genel olarak yerel halk ile Suriyeli göçmenler arasında ekonomik uçurum ortaya

³ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun

⁴ Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Uluslararası Göç Örgütü, No 18, sf.22

⁵ Sönmez Mehmet Emin, 2010. Muş İlinde Nüfus Hareketlerinin Nedenleri ve Sonuçları, Türk Coğrafya Dergisi, s. 55, sf. 50-55.

çıkılmıştır. Ekonomik farkın bu kadar keskin olması sosyolojik açıdan göç edenleri suça yönlendirdiği gibi radikal örgütlerin oluşumuna da zemin hazırlamaktadır⁶.

1.1.1 Göçün Türleri

Özer'e göre göç, esasen coğrafi bir mekan değiştirme hareketidir. Bu mekân değiştirme hareketi siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal olarak toplum yapısını etkilemektedir (Özer 2004: 11). Bu nüfus hareketlerinin kendi içerisinde farklı türleri bulunmaktadır. İç - dış göçler, düzenli – düzensiz göçler, zorunlu – isteğe bağlı göçler, sürekli – geçici göçler, akla gelen ilk örneklerdir.

İç göçler; herhangi bir ülkede yaşayan insanların çeşitli nedenlerle ülke sınırları içerisinde sürekli veya geçici olarak yer değiştirmeleri olayıdır. Bu yer değiştirme hareketi kırdan kente, kırdan kıra, kentten kente olabileceği gibi günümüzde kent hayatının koşuşturmasından bunalan insanların nadiren yaptığı gibi kentten kıra şeklinde de görülmektedir. İç göçlerin temelinde genel olarak daha yüksek yaşam standartlarını yakalamak, çalışma hayatı, büyük şehirlerin cazibesi, eğitim gibi ekonomik ve sosyo-kültürel nedenler bulunmaktadır. Dahası herhangi bir ülkenin tüm bölgeleri ekonomik ve sosyo-kültürel olarak aynı düzeyde olmamakta ve bu durum iç göçleri önemli ölçüde tetiklemektedir⁷. İç göçler de bir ülkenin bölgeleri arasında demografik, ekonomik, çevresel, kentleşme, eğitim ve sağlık yetersizliği gibi sonuçlara neden olmaktadır. Ancak iç göçler büyük olumsuzluklar doğurabilmekle beraber ilgili ülkeyi ilgilendirdiğinden sorun bölgesel olarak kalmakta ve uluslararası bir sorun halini almamaktadır.

İç göçler kalıcı olabildiği gibi geçici olarak da yapılabilir. Mevsimlik işçilerin yapmış olduğu bu göç çeşidi geçici göçlere örnek olarak verilebilir. Bunun yanında bir öğrencinin eğitim için yaptığı göç, sağlık problemleri nedeniyle başka bir şehirde daha donanımlı bir hastaneye tedavi için yapılan göçler geçici göçlere verilebilecek diğer örneklerdir. Geçici iç göçler mekânsal ve sosyo-kültürel olarak hem varılan hem terkedilen büyük bir problem oluşturabilecek nitelikte göçler değildir. Geçici göçlerde kişi, kalıcı olmayıp göç fiilini gerçekleştirip amacına ulaştıktan sonra tekrar eski ikamet ettiği yere dönmektedir. Kalıcı göçler ise geçici göçlerden çok farklı olup, bir ülkenin sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziki yapısını değiştirmektedir. Kalıcı

⁶ Ekici Süleyman, Tuncel Gökhan, 2015. Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Dergisi*, sf.11.

⁷ Avcı Sedat, 2003. Gelişimi ve Sorunları Açısından Türkiye'de Şehirleşme", Sırrı Erinc Sempozyumu 2003 Coğrafya Genişletilmiş Bildiri Özetleri, sf 221. 218-225. İstanbul

iç göçlerde kalıcı göçlerin büyük çoğunluğu ekonomik ve sosyo-kültürel olarak gelişmiş alanlara doğru olduğu için ülkenin nüfus yoğunluğu da bu belli alanlarda toplanmakta ve böylece ülke içinde bölgeler arası dengesizlikler ortaya çıkmaktadır. Başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin batı bölgelerinin geneli buna güzel örnek oluşturmaktadır. Örneğin Şubat 2019 TÜİK verilerine göre İstanbul Türkiye nüfusunun % 18,04 ünü bünyesinde barındırmaktadır⁸. Buna karşılık Türkiye'nin doğu ve az gelişmiş alanları ise sürekli nüfus kaybetmektedir. Böylece bölgelerarasındaki dengesizlik giderek artmaktadır.

Dış göçler ise özellikle sonuçları itibariyle çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Her hangi bir ülkeden başka bir ülkeye hatta bir kıtadan bir diğerine geçici veya kalıcı olarak yapılan nüfus hareketlerine dış göç veya uluslararası göç denilmektedir. Uluslararası göçler, iç göçlerin ortaya çıkmasında rol oynayan siyasi, ekonomik vb. benzer nedenlerden dolayı meydana gelmekle beraber sonuçları itibariyle iç göçlerden çok daha farklı ve karmaşık problemler doğurmaktadır. Dünya üzerinde farklı tarihlerde farklı nedenlerden dolayı sürekli meydana gelen uluslararası göçler son yıllarda Ortadoğu'daki birçok ülkede 'Arap Baharı' olarak adlandırılan iç çatışma hareketleriyle çok daha hız kazanmış ve başta Türkiye ve çevre ülkeler olmak üzere dünyanın hemen hemen tamamını etkilemiştir. Bu göçlerin büyük kısmı ekonomik veya soyo-kültürel olmaktan ziyade neredeyse tamamı hayatta kalma içgüdüsüne bağlı olarak zorunlu yapılmıştır.

Tüm dünyayı ilgilendiren ve sonuçları itibariyle hemen hemen bütün ülkeleri olumsuz etkileyen dış göçler kısa sürede dünyanın gündemine oturmuş ve bu mesele ile ilgili uluslararası alanda birçok konferans düzenlenmiştir. Bu konferanslar sonucunda sürekli gelişim, değişim ve devinim halinde olan, birden fazla boyutuyla ilgilenilmesi gereken bir sorun olması dolayısıyla bir platform oluşturma fikri ortaya çıkmış ve kabul görmüştür. Buradan hareketle uluslar arası kurum ve kuruluşların, ülkelerin içinde bulunduğu, çözüm üretme noktasında çalışmaların yapıldığı yeni oluşumlar gün yüzüne çıkmıştır. Bu süreçlerden bazıları uluslar arası iken bazıları ise bölgesel niteliktedirler. Örneğin; Budapeşte, Prag, Rabat Süreci gibi süreçler Uluslararası Göç Politika Geliştirme Merkezi'nce yürütülmekte olan süreçler iken, Bali, Almatı, Lahey ve Kolombiya Süreci gibi bölgesel düzeyde oluşan süreçler bulunmaktadır(Goc.gov.tr)⁹.

⁸ TÜİK, 2019.

⁹ http://www.goc.gov.tr/icerik/uyum_409_564

Diğer bir göç türü de devletlerin olaya bakış açısıyla belirlenen **istenen ve istenmeyen göçtür**¹⁰. İstenen göç, daha çok göç alan devletin kendi ekonomisi ve gelişimiyle ilgili olup, işgücünü karşılamaya yönelik kalifiye eleman ve beyin göçüdür. Devletler tarafından istenmeyen göç ise, uluslararası hukuk tarafından tanınan bir hak olan, istenen göç kapsamında göç eden kişi ile ailesinin birleşimini kabul eden göç ve ilticadır¹¹. Aile birleşimini kapsayan aile üyeleri 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun tanımlar başlıklı 3'üncü maddesinde "*Başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin eşini, ergin olmayan çocuğu ile bağımlı ergin çocuğunu ifade eder*"¹² şeklinde tanımlanmaktadır.

İstenmeyen göçün göçe maruz kalan devletleri gerek politika gerek ekonomi gerekse de güvenlik anlamında en çok uğraştıran yanı ise düzensiz göçtür. Düzensiz göçün türlerinden bir olan iltica 'sığınma' anlamına gelmektedir. İltica, Göç ve İltica Terimleri sözlüğünde "*Uluslararası koruma arayan, başvuruda bulunduğu ülkede yetkili makamlarca başvurusu henüz sonuçlandırılmamış, yani henüz resmi olarak mülteci statüsü verilmemiş kişileri ifade eder.*"¹³ şeklinde tanımlanmıştır. İltica haklı bir nedene dayalı olarak zulme uğrama korkusu yüzünden tabiiyetinde olduğu devletten kaçan kişilerin gittikleri devlette barınmasına izin vermesini sağlayan bir uluslararası koruma şeklidir. İltica talebi doğrultusunda sığınmacılara ya 1951 Cenevre Sözleşmesi uyarınca ya mülteci statüsü ya da sığınılan ülkenin iç hukuku nasıl emrediyorsa ona göre geçici koruma statüsü verilebilmektedir (King ve Lille: 2016: 43). İstenmeyen göçün etkisini en çok gösterdiği nokta aile birleşimidir. 40 yıldan fazla bir süredir aile birleşimi yöntemi önemini korumuştur. Eurostat'ın (2014) verilerine göre, oturma izninde ilk sırada % 28,5 oran ile üçüncü ülke vatandaşlarına AB üyesi ülkelerin tanımak zorunda olduğu aile birleşimi bulunmaktadır. % 22,7'lik oran ile ikinci sırada iş gücü ve nitelikli insan göçü yer almaktadır (King ve Lille, 2016: 33).

Göçün diğer bir türü ise, **sürekli ve geçici göçtür**. Göç edilen yerde kalmak amacıyla gerçekleştirilen göç sürekli göç olarak ifade edilirken, insanların

¹⁰ ŞEMŞİT, Sühâl "*AB Politikaları Bağlamında Uluslar Arası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış*" Celal Bayar Üniversitesi Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, Yıl: 2008, Cilt:25 Sayı:1 Sf:277-279, Manisa, TÜRKİYE

¹¹ ŞEMŞİT, Sühâl "*AB Politikaları Bağlamında Uluslar Arası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış*"sf.277

¹² 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu m.3/1a

¹³Göç ve İltica Terimleri Sözlüğü

yaşadıkları coğrafyadan belli bir plan çerçevesinde ayrılıp aynı plan çerçevesinde geri dönmesi durumu ise geçici göç olarak ifade edilmektedir. (Mutluer, 2003: 10). Düzenli–düzensiz her ne şekilde olursa olsun bu göçler, uluslararası bir sorun haline gelen göç ve göçmen kavramlarının göç etme şekillerinden ortaya çıkan bir sorundur.

Göçmenlerin gözünden olaya bakıldığında göçün bir diğer türü ise **zorunlu ve gönüllü göçtür**.¹⁴ Zorunlu göç, insanların savaş, açlık, siyasi ve politik baskılar ile doğal afetler gibi insanın elinde olmayan faktörlerden kaynaklı nedenlerle başka ülkelere göç etmeye mecbur kalması olayıdır. Bu şekilde göçe zorlanan insanlar uluslararası hukuk nazarında da **mülteci** olarak tanımlanırlar. Ancak göç terimlerinden biri olan mülteci kavramı zorunlu göçmenlerin hepsini ifade etmemektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre, dünya genelinde 22,5 milyon dolaylarında mülteci yaşamaktadır. Hâlbuki zorunlu göçmenlerin yanı sıra, gönüllü göçmen olarak adlandırılabilen göçmen sayısı yaklaşık 190 milyondur (Koser, 2007: 16-17)

Transit göç; ise uluslararası yapılan göçlerde varılmak istenen ülkeden önce geçiş yollarında yer alan ülkelere geçmeyi ya da kısa bir süre geçilen ülkede kalmayı kapsayan bir tanımlamadır. Transit göçte hedef ülkeye varmak için bazen en yakın güzergâh değil geçilmesi kolay ve yakalanması güç olan tercih edilmektedir. Dolayısıyla göçmenler hedefledikleri ülkeye varabilmek için göç güzergâhında olmayan ancak güvenlik önlemlerinin yetersiz olduğu ülkelere geçmeyi daha çok tercih etmektedirler. Bu devletlerde yakalanma riski daha düşük olduğu için çoğu göçmen belli bir süre bu ülkelere barınmaktadır. Bu tür ülkeler büyük ölçüde transit göçlere ev sahipliği yapmaktadır. Örneğin Türkiye günümüzde başta Ortadoğu olmak üzere birçok Asya ve Afrika ülkesi vatandaşının Avrupa'ya geçişte kullandığı transit ülkelere biridir. Özellikle vize sorunu olmayan çeşitli Müslüman ve komşu ülkelere insanlar Türkiye'de belli bir süre kaldıktan sonra Avrupa ülkelerine geçmektedir. Türkiye'den gerek Karayolu ile Bulgaristan ve Yunanistan ve deniz yolu ile daha çok Yunanistan'a geçmek isteyen birçok sığınmacı yakalanmakta veya bunların bir kısmı Meriç nehrini veya Ege Denizini geçerken talihsiz şekilde hayatlarını kaybedebilmektedir. Bu durum Türkiye'nin transit göçlerin yapıldığı ülkelere biri olduğunu göstermektedir. Diğer yandan gerek ulusal gerek uluslararası mevzuatlarla transit göçe karşı mücadele edilmeye çalışılmaktadır.

¹⁴ ŞEMŞİT, Sühal "AB Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış" sf.278

Türkiye ise bu tür can kayıplarının önüne geçmek için bu konuda ulusal anlamda Türk Ceza Kanununun 79. maddesinde “Göçmen Kaçakçılığı” 80. Maddede de ise “İnsan Ticareti” suçlarını düzenlemiş ve ağır yaptırım öngörmüştür.

1.1.2 Göçün Sebepleri

Tarihi süreçte insanoğlu sürekli farklı nedenlerden dolayı göçe zorlanmış veya göç etmiştir. Göçün çok yönlü bir kavram olmasının yanı sıra sebepleri de türleri gibi çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenler sosyal, coğrafi, doğal afet, kıtlık, ekonomik, iç karışıklıklar, savaş, daha iyi yaşam koşullarına ulaşma isteği, siyasi sebepler olabildiği gibi en temel hak olan yaşam hakkı, yani can güvenliği de olabilmektedir.

Yukarıda belirtilen tüm sebepler dünya genelindeki göçlerin ortak özellikleri olmakla beraber göçün en temel sebebinin ekonomik temelli olduğunu söyleyebiliriz. Amerika Birleşik Devletlerinde tarım alanında iş gücü ihtiyacını karşılayabilmek için gerçekleşen göç ekonomik temelli kitlesel göç hareketlerine güzel bir örnektir.¹⁵ Yine ikinci dünya savaşı sonrası Avrupa ülkeleri de iş gücü açığını kapatmak için göç alma politikası izlemiştir. II. Dünya Savaşı 6 milyon Almanın hayatına mâl olmuş ve savaş sonrasında büyük bir işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Hızla sanayileşen ve işgücü eksikliği bulunan Federal Almanya, II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan işgücü açığını kapatmak için birçok ülkeden işçi statüsünde göçmen kabul etmiştir. 1955'ten itibaren İtalya, Yunanistan ve Portekiz'den işçi alan Almanya, 1961'de Türkiye'den de işçi almaya karar vermiş ve böylece Kasım 1961'de ilk Türk işçi grubu Düsseldorf'a ulaşmıştır. Almanya'ya ilk yıl 400 işçi gönderen Türkiye, sayıyı yıllar içerisinde artırmıştır. Bu durum ekonomik temelli göçlerin de yeri geldiğinde kitlesel olabileceğine güzel bir örnektir.

Göçü yönlendiren diğer ana unsurlardan biri de göç alan yerlerin çekici faktörleri ile göç veren yerlerin itici faktörleridir. Türkiye, tarihte en yoğun insan hareketliliğinin yaşandığı ve yaşanmakta olduğu hem doğu-batı hem de kuzey-güney geçiş noktasında bulunması sebebiyle farklı tecrübelerin bazen öznesi bazen de nesnesi olarak tarihi bir birikime haizdir. Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinde, bir yandan artan ekonomik gücümüz ve istikrarımız bir çekim unsuru oluştururken, diğer yandan yer aldığımız coğrafi bölgede devam eden siyasi istikrarsızlıklar, Türkiye'ye

¹⁵ Gamze DEĞİRMENCİ,2011, *Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Fransa'nın Göç Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, sf.6

göçü teşvik eden, yani itici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakın zamana kadar transit ülke olarak bilinen Türkiye, artan ekonomik gücü ve istikrarı ile göç hareketleri açısından hedef ülke konumuna da gelmiştir¹⁶.

Göçün sebeplerinden bir diğeri de yetişmiş nitelikli insanların aldıkları eğitim neticesinde, kendilerine uygun çalışma ortamları ve koşulları bulamaması nedeniyle yapılan göçlerdir. Bu göçler herkesin bildiği, önlenmesi her ülkenin çıkarına olduğu gibi Türkiye'nin de refahı için gerekli ve elzem olan beyin göçüdür. ABD ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde çeşitli kamu ve özel kuruluşlarda çalışan Türk kökenli akademisyenler, mühendisler ve bilim adamları Türkiye'deki beyin göçünün ne denli ciddi boyutlarda olduğunu göstermektedir. Bu sadece Türkiye'ye özgü bir durum olmayıp, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin ortak bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.3 Göçün Neden Olduğu Sorunlar

Göçler hem göç eden hem de göçle karşılaşan bireyler ve mekanlar açısından farklı sorunlar meydana getirmektedir. Bu sorunlar göçün türüne göre değişmektedir. İç göçte sorun belli bir ülkeyi ilgilendirirken dış göçte sorunlar uluslar arası boyuta ulaşabildiği gibi özellikle belli bir ülkeyi de ilgilendirebilmektedir. Günümüzde Suriye örneğine bakılacak olursa yaşanan göç hareketlerinin uluslararası arenayı, tüm dünyayı ilgilendirdiği ve etkilediği yadsınmaz bir gerçektir. Gerçekten de Suriye örneği tüm dünyayı etkileyen ve dolayısıyla ilgilendiren bir göç dalgası meydana getirmiştir. Ancak bu göç örneğinin özelinde göç dalgasının en büyük kısmını göğüsleyen ülke Türkiye olmuştur. Dolayısıyla Suriye göç dalgasının Türkiye'yi ziyadesiyle ilgilendirdiği gözler önündedir. Bu durum doğal olarak hem göç eden Suriyeliler hem de Türk vatandaşlara ve Türkiye açısından ciddi problemleri de beraberinde getirmiştir.

Göç İdaresinin Nisan 2019 verilerine göre Türkiye'de Suriyeli göçmen nüfusunun en fazla olduğu il 555 bin 951 ile İstanbul şehri olmuştur.¹⁷ Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin buldukları şehir nüfuslarındaki oranlarına bakıldığında; Kilis'te ilindeki yoğunluğu % 81,65'i ile ilk sırada, Hatay % 27,08 ile ikinci, Şanlıurfa %22,06 ile üçüncü sırada Gaziantep ise % 21,74 ile dördüncü sırada oldukça yüksek bir oranla Suriyeli göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Mülteciler

¹⁶ http://www.goc.gov.tr/icerik/uyum_409_564

¹⁷ Türkiye Göç İdaresi Verileri

Derneği'nin resmi internet sitesinde yayınlanan veriler dikkate alınarak Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin diğer illerindeki sayıları Tablo 1'de verilmiştir.¹⁸

Tablo 1. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki illere göre dağılışı.

Şehir	Sayı	İl Nüfusu ile Karşılaştırma
İstanbul	555 bin 951	%3,69
Şanlıurfa*	449 bin 19	%22,06
Hatay*	435 bin 955	%27,08
Gaziantep*	428 bin 779	%21,14
Adana*	236 bin 901	%10,67
Mersin	204 bin 253	%11,26
Bursa	169 bin 487	%5,66
İzmir	143 bin 008	%3,31
Kilis*	116 bin 387	%81,65
Konya	106 bin 345	%4,82
Mardin	88 bin 618	%10,69
Ankara	90 bin 773	%1,65
Kahramanmaraş	88 bin 060	%7,69
Kayseri	78 bin 199	%5,63
Kocaeli	55 bin 874	%2,93
Osmaniye*	48 bin 820	%9,14
Diyarbakır	33 bin 708	%1,95
Malatya*	29 bin 668	%3,72
Adıyaman	24 bin 636	%3,94

Suriyelilerin Türkiye nüfusuna oranı ise % 4,43'tür. Yani yaklaşık her 1000 kişiden 44'ü Suriyelidir. Bu kadar yoğun göç alan bir ülkenin, gelen göçmenlerin tüm ihtiyaç ve isteklerine, ulusal ya da uluslararası haklarının yerine getirilmesinde eksik kalacağı bir gerçektir. Aşıkardır ki bu büyük bir sorumluluk, özveri, ekonomik

¹⁸ <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>

bir güç ve iyi politikalara gerektirmektedir. Aksi takdirde yaşanan ve yaşanacak olan sorunlar ile başa çıkmak göç ile başa çıkmaktan çok daha zor olacaktır.

Göçün sorunlarına ilişkin gündemi meşgul eden ve herkes tarafından bilinen Suriye örneği verildikten sonra bu örneklem üzerinden yaşanan, yaşanabileceği öngörülen sorunları ise aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Kentsel yaşam alanlarında nüfus yoğunluğu, çarpık kentleşme artar. Yani gecekondulaşma artacaktır. Gecekondu demek ekonomik, sosyal ve sosyolojik anlamda toplum içerisinde uçurumların artmasına, toplumsal gerilmelere, gettolaşmaya neden olmaktadır. Gettolaşma fiziksel ve ya bölgesel olarak toplumdaki uzaklaşmaya izole olma anlamına gelmektedir. Bu gettolaşma ve gerilim suça meyilli ve dahi suç potansiyeli yüksek suç örgütlerinin hedefi haline gelmiş bir topluluk oluşturmaktadır. Gaziantep'teki Suriyeliler örneğinde Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelmelerinden sonra Türkiye'de işlenen suç oranında büyük bir artış olmuştur. Gerek suç işleyen şüphelilere yapılan ve ücretleri devlet tarafından ödenerek atanan, uygulamada CMK görevi olarak geçen avukat görevlendirmelerinde şüphelilerin uyuşmasına bakıldığında Suriyelilere yapılan görevlendirmelerin arttığı saptanmıştır. Gerekse de emniyet güçlerinin iş yoğunluğu artış sebeplerine bakıldığında temel nedenin göçmenler olduğu gözler önündedir. Suriye örneği çok canlı bir örnek olmasından dolayı Türk halkı bu sonuçları kendileri dahi gözlemleyebilmektedir.
- Göç edilen bölgelerdeki yerel yönetimlerin hizmetleri, buna bağlı çevre kirliliği, eğitim kurumlarının yetersizliği ortaya çıkar. Yerel yönetimler kurulurken hizmet edecekleri bölgenin fiziksel büyüklüğüne, nüfusuna ve nüfus potansiyeline bakılarak, hesaplamalar sonucu kurulmuşlardır. Ancak göçmenlerin bu hesapları alt üst ettiği yerel yönetimlerin hizmetlerinin aksamasına neden olduğu ortadadır. Aşevi, gıda-giyecek-yakacak yardımlarının dağıtımında, alt-üst yapılarda yetersizliğe yol açmaktadır. Fazla nüfus fazla sorun demektir. Göçmen sayısı ile birlikte bir ülkede nüfusun birden bire artması yetersizliklere ve yeniden yerel yönetim planlamasına ihtiyaç hasıl etmektedir. Tabiri caizse göç dalgaları neticesinde bir gece de yaşanan bu nüfus değişikliği çevre kirliliğini de beraberinde getirmektedir. Suriyelilerin ülkemize geldikleri ilk günler göz önüne alındığında çevresel kirlilik herkesçe malumdur. Bir ülkede suç ile mücadele eğitimden

geçmektedir. Eğitimsiz insanların suça daha yatkın olması, toplumun üzerinde bir yük oluşturması dolayısıyla tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de bu anlamda ciddi çalışmalar mevcuttur. Ancak yukarıda da izah edildiği gibi bir gecede yaşanan nüfus patlaması tüm dengeleri alt üst etmiş, gelen göçmenlerin eğitim yaşındaki çocuk nüfusu dolayısıyla eğitim kurumları yetersiz bir konuma gerilemiştir.

- Göç edilen bölgelerde ihtiyaç duyulan vasıfsız işçi sayısı azalır. Zira göçmenler her ne kadar göç ettikleri ülkeler tarafından finanse edilse de, kendi ve bakmakla yükümlü oldukları aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışma hayatına girmek zorundadırlar. Bir ülkeye göç eden bir birey ilk etapta vasıfsız eleman olarak kabul edilir. Bir meslek sahibi olsa dahi, göç edilen ülkenin prosedür işlemleri tamamlanıncaya kadar sıradan bir birey olarak algılanır. Böylelikle kas gücü, vasıfsız işçi gücü anlamında yaşanan nüfus patlaması iş hayatında rekabete ve gerilime sebep olacaktır. Göç alan ülkenin vatandaşı olmadığı için vergi mükellefi olamayan bir göçmen işveren açısından daha az maliyetli olduğu için tercih edilmektedir. Böylelikle göç alan ülkenin kas gücünü oluşturan kesim işsizlik gerçeğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum aynı zamanda gelir dağılımında adaletsizliklere de neden olmaktadır.
- Eğer dış göç ise (çoğunluğu 30 yaş altı erkeklerden oluşur) göç alan ülkelerde işçilerin yaş ortalaması düşer, erkek nüfusunda artış olur. Genç nüfus bir ülke için her zaman olmasa da bir avantajdır. Erkek nüfusunda yaşanan bu artış yine sosyal anlamda sorunlara neden olacaktır.
- Yine dış göçlerde ülkeler arası ekonomik ve kültürel ilişkiler artar, bununla birlikte kültürel alanda özellikle dini boyutlarda karşılıklı olumsuzluklar ortaya çıkar.
- Göç alan ülkelerde göçmenlerin sağlık sorunları, ve vatandaşlarının sağlığının bulaşıcı hastalıklardan korunması ise diğer bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç etme şekillerine bağlı olarak göç koşulları göçmenlerin sağlığını ciddi şekilde ya bozmakta ya da tehdit etmektedir. Göçün sebebi bir insan kaynaklı bir afet ise bu durum daha da önem arz etmektedir. 12 Nisan 1986 yılında gerçekleşen Çernobil faciası bu duruma örnektir. Diğer yandan savaştan kaçıp gelen göçmenler göz önüne alındığında savaşta kullanılan biyolojik ve kimyasal silahlar dolayısıyla bulaşıcı hastalıklar göç edilen

ülkelere taşınmaktadır. Göç alan ülkelerin bu konuda aldıkları sağlık kontrolü önlemi neticesinde bulaşıcı hastalıkların ülkeye girmesi engellenebilmektedir. Ülkeye giriş yapan göçmenlerin göç ettikleri ülkedeki yaşam koşullarına bağlı olarak değişkenlik göstermek üzere sağlık problemleri ortaya çıkabilmektedir. Yine nüfus yoğunluğu sebebiyle sağlık kuruluşları yetersiz kalmaktadır.

- Göçün diğer bir sonucu da kimlik sorunudur. Bu sorunun temelinde göçmenin yaşamış olduğu psikolojik travma olabildiği gibi göç edilen ülke vatandaşlarının göçmenlere yaklaşımı da olabilmektedir. Ötekileştirme (göçmenlerin ülke vatandaşlarına-vatandaşların göçmenlere olmak üzere iki yönü de bulunmakta) neticesinde toplum içerisinde gerilmeler tırmanmaktadır. Bu gerilmeler toplumsal olay boyutuna dahi dönüşmektedir. Bir göçmenin göç ettiği ülkede işlemiş olduğu örneğin cinsel bir suçun yarattığı infial göçmenlerin ülkede istenmeyen insanlar konumuna sokulması için yeterli olmaktadır. 2011 yılında ülkemize gelmeye başlayan Suriyeli göçmenlerin karışmış olduğu suçlar ve toplum nezdinde uyandırdığı infial bu duruma canlı bir örnek teşkil etmektedir.

1.1.4 Göç Terminolojisi

Göç konusunun daha iyi anlaşılabilmesi ve devamında konu bütünlüğünün sağlanması açısından çalışma konusuyla ilgili terimlerin açıklanması faydalı olacaktır. Göç denince akla ilk olarak göç eden kişi, kişiler ya da topluluklar gelmektedir. Bu nedenle ilk olarak açıklanması gereken terim göçmendir.

Göçmen; bu terim göç eden kişinin herhangi bir baskı ya da zorlamaya maruz kalmadan, menfaatlerini gözetmesi sonucu, kendi iradesiyle göç etme fiilini karşıladığı kabul edilmektedir. Tüm dünya ülkelerinin üzerinde uzlaştığı ortak bir tanım ne yazık ki bulunmamaktadır. Bu terim göç eden kişinin yani göçmenin sadece kendisini değil kendisiyle beraber göç eden aile fertlerini de kapsamaktadır.¹⁹ Göçmen siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve buna benzer sebeplerle vatandaşı olduğu ülkeden ayrılarak, ikamet etme amacıyla yabancı bir devlete göç eden kişiler için kullanılan bir kelimedir.²⁰ Dikkat edilirse burada iki önemli husus vardır: birincisi göç eden kişinin ikamet etme niyeti, ikincisi ise kendi hür iradesiyle göç

¹⁹ Göç İltica Terimleri Sözlüğü, Nisan 2013

²⁰ ÖZKAN, Işıl, "Göç, İltica Ve Sığınma Hukuku", Ankara, Seçkin Yayınevi, sf.128

etmesidir.²¹ Birleşmiş Milletlere göre de göçmen teriminin bir tanımı olmadığı kabul edilmesine rağmen göçmeni; sebepleri, türleri ve yolları önem arz etmeksizin yabancı bir devlette bir yıldan fazla yaşamış kişi olarak tanımlamaktadır. Dikkat edilirse burada göçün sebebinden ve göçmenin statüsünden bağımsız olarak bu yaklaşım benimsenmiştir. Bu itibarla Uluslar Arası Göç Örgütü (IOM) mültecileri de göçmen kategorisine almaktadır. Ancak örgüte göre, mültecilerin her biri göçmen olarak kabul edilirken, her göçmenin mülteci olarak kabul edilmediğinin altını çizmek gerekmektedir.

Mülteci; göç terimleri sözlüğünde tanımlanmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin m.1-A/2'ye göre; *“ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.”*²² 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, mültecilerin uluslararası düzeyde yasal haklara sahip olmasını sağlayan önemli tarihsel gelişmelerin sonucudur.

Sözleşme; 1951 Cenevre Sözleşmesini ifade etmektedir. Sözleşmeye göre mültecinin tanımı, hakları ve sorumluluklarını bir araya toplayan temel bir belgedir. Türkiye sözleşmeyi ilk başta tarihi ve coğrafi sınırlama öngörerek kabul etmiştir. Ancak 1969 tarihli ek protokolde tarihi sınırlama kesin olarak kaldırılmış, coğrafi sınırlama ise devam etmiştir. Coğrafi sınırlamanın anlamı Avrupa dışından gelen kişilerin mülteci olarak kabul edilmemesidir. Avrupa'dan kasıt ise Avrupa Konseyine üye ülkelerdir. Dolayısıyla Avrupa dışından gelen kişileri Türkiye ya şartlı mülteci statüsü vermekte ya ikincil koruma statüsü vermektedir.

Şartlı mülteci 6458 sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda şu şekilde tanımlanmıştır. *“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar*

²¹ ÖZKAN, “Göç, İltica Ve Sığınma Hukuku”, sf.128

²² Göç Terimleri Sözlüğü, Nisan 2013

sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir.” Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.

İkincil koruma; 6458 sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda şu şekilde tanımlanmıştır: *“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;*

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

Sığınmacı kavramı göç terimleri sözlüğünde tanımlanmıştır. *“İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler.”²³* Sığınmacı tabiri net bir tabir değildir. Bu tabir hem koruma hem de kişinin kendisini güvende hissettiği yer olarak tanımlanmaktadır. 1950 yılında Bath şehrinde bulunan Uluslararası Hukuk Enstitüsünde bu konu tartışılmış ve ‘sığınmacı’ koruma anlamına geldiğine dair fikir birliğine varılmıştır.²⁴

1.2. TARİHSEL SÜREÇTE DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GÖÇLER

Göç kavramı ve tanımları çalışmamızın ilk bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu bölümde hem dünya tarihinde hem de cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye’de yaşanan göçler, sebepleri, dünya tarihinde bıraktıkları izleri, göçlerin

²³ Göç Terimleri Sözlüğü, Nisan 2013

²⁴ ÖZKAN, “Göç, İltica Ve Sığınma Hukuku”, sf.124

yönleri incelenecektir. Ancak il bölümde incelenen konu ve başlıklar bu bölümde incelenmeyip tekrara düşmemek için o kısma atıf yapılacaktır.

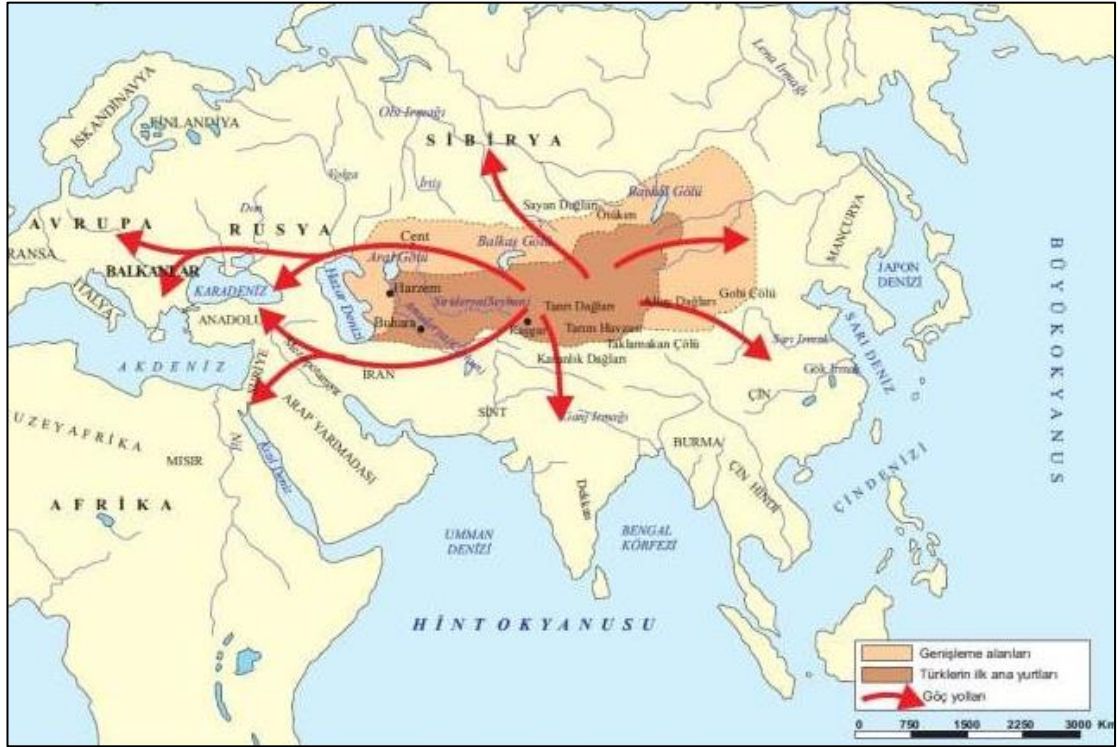
Göç temel anlamda bir yerden başka bir yere yerleşmek maksadıyla hareket etmek anlamına gelmektedir. Birleşmiş Milletler nüfus bürosunun tanımına göre *“kişinin köken yerinden başka bir yere giderek orada kalıcı yerleşmesi ve böylece ikamet yerinin değişmesi”* şeklinde ifade edilmiştir. BM’ye göre göç sonucu gidilen ülkede belli bir süre kalma şartı aranmıştır. Genel eğilim bu sürenin bir yıl olduğu yönündedir. Ancak dünyanın farklı ülkeleri bu süreyi altı ay olarak kabul ettiği görülmektedir.

1.2.1 Dünya Genelinde Yaşanan Göçler

Dünya tarihine bakıldığında göç hareketleri insanlık tarihiyle paralel şekilde gelişmiştir. İnsan değişen ve gelişen ihtiyaçlarına cevap bulabilmek amacıyla göç etmiştir. İlk kısımda göç sebepleri başlığı altında belirtildiği üzere bu sebep ekonomik, güvenlik kaygıları, siyasal, çevresel ve ya sosyal sebeplerden ileri gelmektedir. Göç terk edilen yerleri etkilediği gibi göç edilen yerleri de etkilemiştir. Terk edilen bölgenin nüfus yapısı sosyo-ekonomik durumunu değiştirdiği gibi göç edilen bölgenin durumunu da etkilemiştir.

Tarihsel süreçte dünya tarihinde iz bırakan ve dünya devletlerinin sınırlarının yeniden çizilmesine neden olan ve göç deyince hemen hemen herkesin aklına ilk gelen göç ‘Kavimler Göçüdür’. Kavimler göçü orta Asya’dan Avrupa’ya doğru başlamış sonrasında yönünü Afrika kıtasına çevirmiştir. Türklerin yaşadığı Orta Asya’nın iklimine bakıldığında kuraklığın hakim olduğu gözlemlenmektedir. Türkler göçebe bir hayat sürüp hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Kışlak ve yaylalarda hayvanları için otlak bulmakta zorlanmaktadırlar. İklimsel sebeplerin yanı sıra Türk boyları arasında görülen çekişmeler ve nüfusun artması mekansal olarak sorunların çıkmasına neden olmuştur. Bu sebeplerin yanı sıra Çinliler ile zaman zaman çıkan çatışmalarda Türk boylarının göç etmesinde diğer bir neden olmuştur. Sonuç olarak Türk toplulukları batıya, doğuya, kuzeye ve güneye doğru göç etmişlerdir. Türklerin başlatmış olduğu göç dalgası milattan önce başlamış, milattan sonra da devam etmiştir. Milattan sonra IV. yüzyılda batıya doğru gerçekleşen Türk kavimlerinin göçü, dünyanın en büyük göçlerinden biri olan Kavimler Göçü’nü başlatmıştır. Kavimler Göçü olarak bilinen göçler, yoğun olarak Asya ile Avrupa kıtaları arasında gerçekleşmiş, Avrupa’dan da Afrika’ya sıçramıştır.

Kavimler Göçü'nü başlatan Türk toplumunun Orta Asya'da yaşayan ve Türk kavimlerinden olan Batı Hunları olarak kabul edilmektedir. Batı Hunları da yukarıda bahsedilen sorunları yaşamış Hazar Gölü'ne doğru göç etmiş, bir süre Hazar Gölü ile Aral Gölü arasındaki coğrafyada kalmışlardır. Batı Hunlar yeni göç ettikleri topraklarda da benzer sorunlarla karşılaşmış ve aradıkları huzuru bulamayınca Hazar Gölü'nün kuzeyinden batıya doğru göç etmişlerdir.

Şekil 1. Türklerin dünyaya yayılışları (göçleri).

Avrupa'ya doğru ilerleyen bu topluluklar, Alanlar, Ostrogotlar ve Vizigotlarla karşı karşıya gelmişlerdir. Bu kavimler ile Türk toplulukları arasında yaşanan çekişmeler ve Türklerin baskıları sonucu barbar kavimlerin batıya doğru göç hareketine başlamaları, Avrupa'da Kavimler Göçü'nü başlatmıştır. Ostrogotlar ve Vizigotlar, batıya doğru ilerlemeleri ile Roma topraklarına girmişlerdir. Bu olay Roma'nın ikiye ayrılmasına neden olmuş, domino etkisiyle diğer toplumları da etkilemiştir. Her biri, diğerinin baskısından dolayı farklı yönlerde göç eden Vikingler, Germanler, Angıllar, Saksonlar ve Frenkler gibi kavimler bugünkü Avrupa'nın temellerini atmışlardır.

Kavimler göçünün dünya tarihi açısından ülke sınırlarının değişmesi, imparatorlukların yıkılması veya roma imparatorluğu gibi ikiye bölünmesinden

ziyade ilk çağın sonu ve orta çağın başlangıcı olarak kabul edilmesidir. Görüldüğü üzere göçlerin terk edilen veya yerleşilen yerlere etkisi bir tarafa çağ açılıp çağ kapanmasına sebep olmuştur.

Kavimler göçünden günümüze kadar dünya göç tarihini dört ana kısma ayırmak mümkündür. Bu kısımlar:

- Ticari Dönem (1500-1800),
- Sanayi Dönemi (1800-1925),
- Sınırlı Göç Dönemi (1925-1960) ve
- Sanayi Sonrası Göç Dönemi (1960 ve sonrası) olmak üzere dört döneme ayrılabilir.²⁵

1492 yılında Kristof Kolomb tarafından Atlas Okyanusu'nun aşılmasıyla birlikte Amerika'nın keşfedilmesi sonucu dünya siyasi dengelerini değiştirecek yeni bir göç hareketine gebe kalmıştır. Amerika'nın yanı sıra Hollanda ve İngilizler tarafından Avustralya ve Yeni Zelanda da keşfedilmiştir. Avrupalılar tarafından keşfedilen bu yeni topraklara “Yeni Dünya” karaları denmektedir. İngilizler, Fransızlar, Portekizliler başta olmak üzere Amerika kıtasına Avrupa'dan yoğun bir şekilde göçler yaşanmıştır. Zamanla sayıları 13'e yükselen koloni topluluğu şimdiki Amerika Birleşik Devletleri'nin temelini atmıştır. Kavimler göçü yeni bir çağ açılmasına neden olmuşken Amerika'nın keşfi ise dünyanın siyasi düzeninin bugünkü halini almasına sebep olmuştur.

Diğer önemli bir göç hareketi belli bir topluluğa, topluluğun kendi özelliklerinden dolayı yapılan zulüm sebebiyle ortaya çıkmıştır. Aslına bakıldığında 1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmenin temelini ne kadar eskiye dayandığının bir kanıtıdır. Bu konuya verilebilecek örneklerden biri Osmanlı Devleti'nin İspanya'dan sürgün edilen Yahudileri güvenli bir şekilde Osmanlı Devleti'ne kabul etmesi gösterilebilir. Kastilya ve Leon Kraliçesi I. Isabel ile Aragon Kralı II. Ferdinand evlenmesiyle iki büyük gücün birleşmesi sağlanınca, İspanya'daki İslam aristokrasisi iyiden iyiye zayıflamış, 1478'de kurulan İspanyol Engizisyonu binlerce Yahudi'nin idamına karar vermiştir. Beni Ahmer devleti yıkılınca başkent Gırnata'daki büyük Yahudi cemaati hem de İspanya'da yaşayan diğer Yahudiler için daha zor günler başlamıştır. 31 Mart 1492'de I. Isabel ve II.

²⁵ Erdem Selman DEVELİ (2017). “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politığı”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2017, C.22, Göç Özel Sayısı, s.1343-1353.

Ferdinand, Yahudilerin 'iyi Hristiyanları kendi kutsal inançlarından döndürmeye çalıştıkları' gerekçesi ile Elhamra Kararnamesini yayınlamışlardır. Bu kararnameye göre Yahudilerin İspanya'yı 4 ay gibi kısa bir süre içerisinde terk etmeleri istenmiştir. Ayrıca ülkeyi terk ederken Yahudilerin yanlarına altın, gümüş gibi taşınabilir malvarlıklarını almaları yasaklanmıştır. Kararnameye uymayanların idam cezasıyla cezalandırılacağı da kararnamede yer almaktadır. Yaşanan bu gelişmeler karşısında II. Bayezid, Elhamra Kararnamesi ile İspanya'dan kovulan Yahudileri himayesine almıştır. Kemal Reis komutasında ki Osmanlı donanmasını İspanya'ya göndererek, 150 bin Yahudi'nin güvenle, Osmanlı topraklarına ulaşmasını sağlamıştır²⁶.

20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde 1800 'lü yıllardan 1950'lere kadar dışarıya göç veren Avrupa, 1950'li yıllardan sonra ikinci dünya savaşının yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmak, yeni bir düzen kurmak için iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Bu amaçla göçmenlere kapılarını açmıştır. İkinci Dünya Savaşından ağır bir yenilgiyle çıkan Almanya'dan örnek vermek gerekirse; İtalya, Yunanistan ve Türkiye'den işçi almıştır.

Tablo 2. Almanya'nın çeşitli tarihlerde göç aldığı ülkeler ve sayıları.

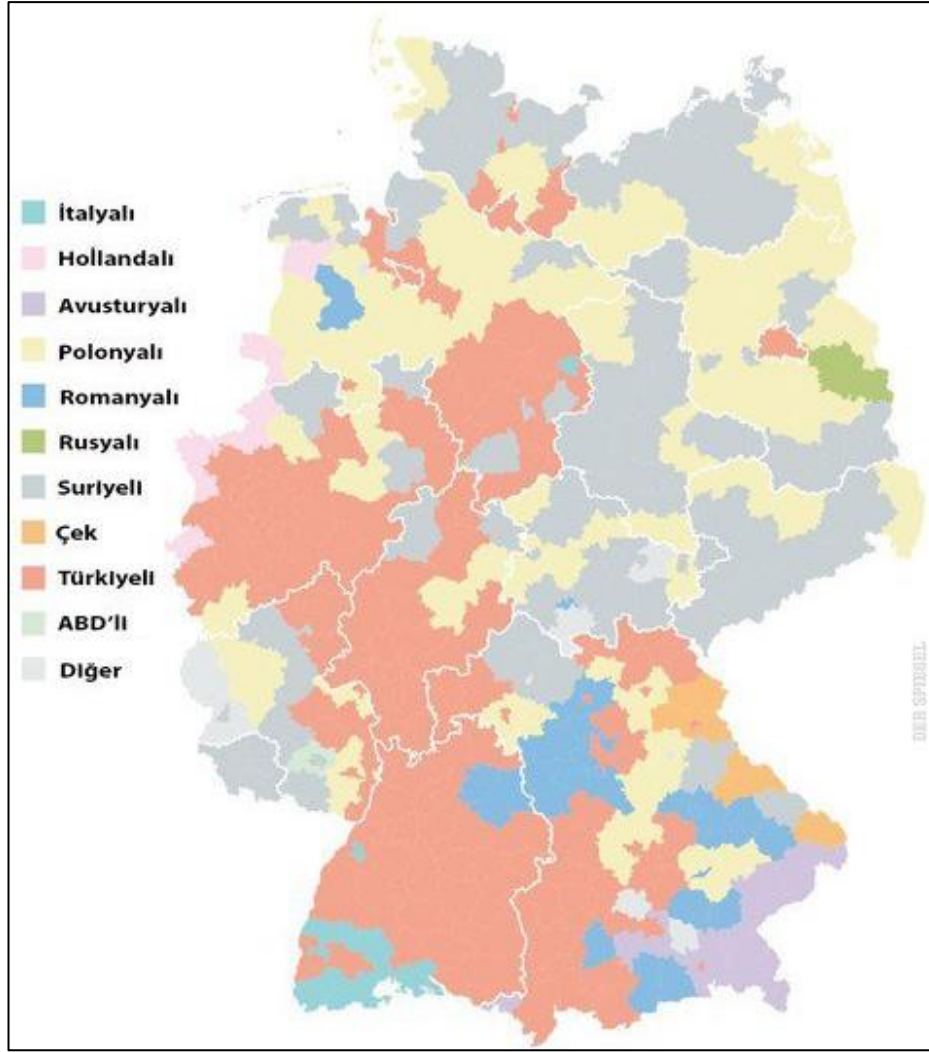
Ülke	1961	1967	1973
Türkiye	0,97	9,54	22,96
Yugoslavya	2,39	7,78	17,69
İtalya	28,66	22,85	15,9
Yunanistan	6,13	11,12	10,28
İspanya	6,44	9,8	7,24
Portekiz	0,11	1,33	2,82
Diğer	61,2	37,58	23,11

Almanya'daki Yabancı İşçilerin Oranı₂ (%)

Almanya'nın almış olduğu işçi göçü sonrasında göçmen çeşitliliğini göstermesi açısından aşağıdaki tablo yararlı olacaktır.²⁷

²⁶ <http://www.olaganustukanitlar.com/150-bin-yahudiyi-kurtaran-osmanli-padisahi-ii-beyazid/>

²⁷ Der Spiegel Dergisi-2016

Şekil 2. Alman vatandaşı olmayan işçilerin Almanya'daki dağılımı.

Kaynak: Destatis, Central Register of Aliens (AZR) As of: 2016.

1990'lı yılların başında Eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla bu coğrafyadaki insanların oluşturduğu göç hareketi dünya kamuoyunu ilgilendiren bir göç dalgasıdır. 1991 yılında Hırvatistan ve Slovenya'nın 1992'de Bosna-Hersek'in bağımsızlıklarını ilan etmesiyle milyonlarca kişi yerinden edilmiştir. Bu coğrafya da yaşayan halkın yaklaşık 1.3 milyonu yerinden edilerek göç etmiştir. Bunların yaklaşık 500.000'i ise komşu ülkelerde mülteci konumundadırlar. Yine bu sayılara ek olarak yaklaşık 350.000'i Almanya'da olmak üzere yaklaşık 700.000 kişi yine batı Avrupa'da mülteci konumuna düşmüşlerdir.²⁸

Soğuk savaşın bitmesiyle ülkeler arasındaki sınırların keskinliği önemini yitirmiş ve dünya küreselleşme yoluna gitmiştir. Eski ulus devlet anlayışı yıkılmıştır.

²⁸ ÖZCAN Mehmet, (2005) "Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku", Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara sf.102-103

Bu küreselleşme sonucunda göç hareketleri de yoğunlaşmış, çeşitlenmiş ve ivmelenmiştir. Göç hareketliliğinin soğuk savaş sonrası bu denli artması devletlerin refleks göstermesine neden olmuştur. Devletler açık sınır politikasını terk ederek sınır güvenliği ve kontrolleri konusunda tedbirler almıştır. Tedbirler göçmenlerin hareket kabiliyetini ciddi bir şekilde kısıtladığından düzensiz göç yani yasa dışı göç vakaları artmıştır. Bugün göç denildiğinde akla ilk olarak kaçak göçmenlerin gelmesi, Akdeniz’de göçmen botlarının, teknelerinin batması dolayısıyla göçmen felaketlerinin yaşanmasının temel nedeni açık sınır politikasından vazgeçilmesidir.

Tüm dünyayı etkileyen diğer bir göç dalgası da 2010 yılında başlayan Arap Baharıdır. 17 Aralık 2010 tarihinde Tunus’ta seyyar satıcı olan bir gencin kendisini yakmasıyla başlayan bunalım Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Ürdün, Yemen gibi ülkelere de yayılmıştır. Toplumsal protestolar sonucu ortaya çıkan iç karışıklıklar bölgenin en güçlü liderleri arasında gösterilen Libya Lideri Muammer Kaddafi ve Mısır lideri Hüsnü Mübarek devrilmiştir. sıçrayan ve Arap Baharı olarak adlandırılan toplumsal protestolar, yeni bir göç dalgasını da beraberinde getirmiştir. Protestoların yaşandığı ülkeler iç savaşa doğru sürüklenirken yeni bir göç dalgası ile dünya karşı karşıya kalmıştır. Bir anda başlayan Arap Baharı gizli güçlerin bölge üzerinde yürüttüğü toplum mühendisliğinin bir sonucudur. İç savaş nedeniyle yaşadıkları ülkeyi terk eden insanlar göç edebilecekleri ülke arayışına girmişlerdir. Birleşmiş Milletler (BM) liderliğinde dünya gündemini son zamanlarda yaşanan göçlerle ilgili olarak dünya çapında dayanışma öngören ve 193 ülkenin katılımıyla imza altına alınan bu deklarasyon 19 Eylül 2016 tarihinde yayınlanmıştır. Avrupalı devletler orta doğudan gelen bu göç hareketine karşı oldukça isteksiz davranmıştır. Ülkelerine kabul ettikleri göçmen sayısı gerçek sayının oldukça altında kalmıştır. Hatta Amerika Birleşik Devletleri (ABD), New York Mülteci ve Göçmenler Deklarasyonu’ndan ayrıldığını 3 Aralık 2017 tarihinde dünya kamuoyuna duyurmuştur. Bunun yanında ABD göçmenlerin ülkeye girişini yasaklamıştır. Türkiye ise göçmenlere kapılarını sonuna kadar açmıştır. BM’nin 2017 yılı Aralık ayı içerisinde yaptığı bir araştırmaya göre dünya genelinde 2017 yılında 258 milyona yakın göçmen olduğu tespit edilmiştir. Bunların yaklaşık yedi milyonu Suriyeli göçmenlerden oluşmaktadır.²⁹

---

²⁹ <https://www.un.org/en/>

Yine aynı araştırmaya göre sınırları içerisinde en çok göçmen bulunduran ilk 5 ülke ABD, Suudi Arabistan, Almanya, Rusya ve Birleşik Krallık'tır.³⁰

1.2.2 Türkiye'ye Yapılan Göçler

1.2.2.1 Cumhuriyet Öncesi Yapılan Göçler

Türk Devlet geleneğinde yeni kurulan devlet yıkılan devletin devamı niteliğini taşımaktadır. Dışarıdan bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanıyla kurumların değiştiği yeni bir yapılanmaya gidildiği gözlemlenir. Ancak 2000 yıllık Türk devlet geleneği tarihi zincirlerin kopmasına müsaade etmez. Zira yeni devleti kuran kadrolar Osmanlı Devleti bürokrasisinde yetişmiş kıymetli devlet adamlarıdır. Yeni kurulan devletin halkı, Başkomutanımızın bağımsızlık mücadelesine esas aldığı **“egemenlik kayıtsız şartsız milletindir”** anlayışında gücünü aldığı millet yine aynı millet aynı kişilerdir. Osmanlı Devleti'nin sonunu getiren, aksayan, kokuşmuş yönlerden arındırılarak Başkomutan Gazi Mustafa Kemal ve fedakar silah arkadaşları tarafından kurulan devlet bu anlamda Türk Devlet geleneği uyarınca devamı niteliği taşımaktadır.

Osmanlı Devleti yerine yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti büyük değişiklikleri kabul edip benimseyerek kurulmuştur. Bu durum doğanın tabiatı ile de doğru orantılıdır. Bir devletin sonunu getiren kurumlarla, zihniyetle, yönetim biçimiyle yola devam edilemeyeceği açıktır. Bu gerçekliğin yanı sıra Danıştay, Polis teşkilatı, İtfaiye teşkilatı, Kızılay, TCDD, Jandarma Teşkilatı ve Ziraat Bankası gibi birçok kurum ve kuruluş Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne miras yedinde geçmiştir³¹. Tarihte bir devletin diğer devlete ardıl olması yani halefiyet ilişkisi ilk olarak Avrupa'da yaşanan otuz yıl savaşları sonunda 1648 yılında imzalanan Vestfalya Barış Anlaşması'nda ilk olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıkılan ve kurulan devletler arasındaki haleflik seflik ilişkisi gereği Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'dan kalma meselelerle uğraşmış, borçlarını kabul etmiş, varlık gösterdiği topraklarda ki Türk halkına kucak açmıştır.

Türkiye'ye yapılan göçler incelenirken Osmanlı Devletinin son dönemlerinde Anadolu coğrafyasına yapılan göç hareketlerine kısaca değinmek konu bütünlüğü açısından faydalı olacaktır. Rusya'nın Kırım'ı işgaliyle Osmanlı topraklarına ilk

³⁰ Erdem Selman DEVELİ (2017). “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2017, C.22, Göç Özel Sayısı, s.1343-1353.

³¹ Temel ÇALIK (2017). Devlet-İ Aliyye'den Türkiye Cumhuriyeti'ne. *Devlet Dergisi*.

büyük ölçekli Müslüman göçü olan Kırım Tatarlarının göç etmesidir. Kırım Tatarlarının yanı sıra Lazlar, Çerkezler ve Gürcüler de bulunmaktadır. Aslına bakılırsa Tatar göçlerinde esas belirleyici unsur Osmanlı Rus savaşı olmuştur.³²

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı tüm acımasızlığıyla sürerken 14 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (OHAC) kurulmuştur. OHAC yeni kurulmuş olmasına rağmen Osmanlı Rus savaşında kendini göstermeyi başarmıştır. Balkan Savaşları sonucunda Anadolu'ya gelen Müslümanlar Anadolu'nun farklı bölge ve şehirlerine yerleştirilmiştir. Bu şehirlerin başında İstanbul bulunmaktadır. Göç dalgası başlamasından kısa bir süre sonra gelen göçmenlerin daha çok İstanbul'a gelmeleri dolayısıyla ortaya çıkan manzara oldukça kötü vaziyettedir. Bütün camiler, mescitler muhacirlerle dolmuştur. Bunların yanı sıra bu cemiyet 1. Dünya savaşı ve milli mücadele döneminde de aktif rol üstlenmiştir.³³

Her göç gibi Çerkez göçleri de Osmanlı Devletinin demografik yapısını etkilemiştir. Çerkezlerin Anadolu'ya doğru göç hareketlerine bakıldığında farklı dönemlerde 1. Dünya Savaşı'na kadar 2,5 milyon Çerkez'in geldiği görülmektedir. Ancak Çerkez göçlerinin dramatik yönü burada karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerin yaklaşık 1 milyonu göç hareketi sırasında hayatını kaybetmiştir.³⁴

Boşnakların Osmanlı Devleti'ne gerçekleştirdikleri göçe bakıldığında 1918 yılına gelinene kadar devam eden süreçte 4 dalga halinde gerçekleştiği görülmektedir. İlk dalga 1878 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna'yı işgalinden hemen sonradır. İkinci göç, 1882 yılında gerçekleşmiştir. Üçüncü göç dalgası 'Dzabic hareketiyle' 1900 yılında olmuştur. Dördüncü dalga ise 1908 yılında gerçekleşmiştir.³⁵

1.2.2.2 Cumhuriyet Sonrası Yapılan Göçler

Savaş ve savaş sonrasında gerçekleşen göç hareketleri dünyayı savaşlar kadar etkilemiştir. Anadolu topraklarına yapılan göçler Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam etmiştir. Savaş sonrası yaşanan nüfus mübadeleleri bunun klasik örneğidir.

³² Göç İdaresi Genel Müdürlüğü- Kitlemel Koruma. http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlemel-akinlar_409_558_559

³³ Tunca ÖZGİŞİ (Yılı Bilinmiyor) Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Anadolu'ya Zorunlu Göçler Ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 7 Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31

³⁴ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü- Kitlemel Koruma. http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlemel-akinlar_409_558_559

³⁵ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü- Kitlemel Koruma. http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlemel-akinlar_409_558_559.

Şu bir gerçektir ki Cumhuriyet döneminin en önemli ve ilk göç hareketi, Türk – Yunan mübadelesidir. Nüfus mübadelesi Birleşmiş Milletler esaslarına dayalı olarak ülkeler arasında antlaşma imzalanarak karşılıklı nüfus değişiminin yapılmasıdır. Mübadele değiş tokuş anlamına gelen Arapça bir sözcüktür. 1923 Lozan Barış antlaşmasında öngörülen ve sonrasında yapılan Türk-Yunanistan Krallığı arasında 30 Ocak 1923 tarihinde yapılan ikili bir protokol ile ülkeler vatandaşlarının dini baz alınarak göç etmeleri kararlaştırılmıştır. Bu mübadele kapsamında göç edecek kişilere ise mübâdil denir. Türkiye-Yunanistan arasında imzalanan nüfus mübadelesi protokolü sonucu karşılıklı olarak nüfus değişimi yapılmıştır. Bu durum ailelerin işlerini, mülklerini ve yaşadıkları çevreyi zorunlu olarak bırakmasını gerektirmiştir. Mübadele ile ülkemize gelen vatandaşlara devlet tarafından belirlenmiş alanlarda araziler tahsis edilmiş ve bazı kolaylıklar sağlanmıştır.

İmzalanan mübadele protokolü uyarınca İstanbul’da oturan Rumlar ile Batı Trakya’daki Türkler kapsam dışı bırakılmıştır. Mübadelelerde göç etmek isteğe bağlı değildir. Protokole göre yaklaşık 500.000 Müslüman Anadolu’ya, yaklaşık 1.200.000 Ortodoks Hristiyan ise Yunanistan’a göç ettirilmiştir. İş bu mübadeleye esas alınan kriter din olduğu için Anadolu’dan Yunanistan’a göç eden kişiler içinde Yunanlıların yanı sıra Gagavuzlar ile Karamanlı Ortodokslar, Anadolu’ya göç eden kişilerin içinde Türklerin yanı sıra ise Drama, Kavala, Karacaova ve Kesriye’den gelen Pomaklar, Ulahlar, Yunanca ("romeika") konuşan Patriyotlar ve kendi dilleriyle konuşan Arnavutlar da bulunmuşlardır.

Türkiye’ye gelen göçlerin çoğu zorlamaya dayalı olaylardır. Özellikle Fransız ihtilalinden sonra yaşanan milliyetçilik hareketleri, Osmanlı coğrafyasının demografik yapısını değiştirmiştir. 1806-1812 arasında yaklaşık 200.000, 1856-1865 yılları arasında ise 2.000.000’den fazla (Eren:1966:7) ve 1877-1878 yılları ise 1.253.500 civarı (McCarthy, 1998:105) Müslüman göçmen, vatanlarını terk ederek Anadolu topraklarına yerleşmek zorunda kalmıştır. Balkan Savaları’nda yaşanan olaylar oldukça vahimdir. Savaştan önce Osmanlı Avrupa’sında 6.353.000 kişinin 3.242.000’i Müslüman’dır. Savaşta Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan; 2.315.000 Müslüman’ın yaşadığı yerleri ele geçirmiştir. Savaş sonrasında yapılan sayımlarda 870.000 Müslüman’ın kaldığı anlaşılmıştır. Aradaki farkı bir kısmı savaş sırasında Yunan, Bulgar ve Sırlar tarafından katledilirken, geri kalanı da her şeylerini bırakarak Türkiye’ye göç etmiştir

Yaşanan tüm bu mübadelelerle başa çıkmak için ilk olarak 13 Ekim 1923 tarihinde, Mübadele İmar Ve İskan Vekaleti kurulmuş, bu vekaletin ilk başkanı olarak da, Mustafa Necati görevlendirilmiştir. Ülke on iskan bölgesine ayrılmıştır. Her bir bölgeye yerleştirilen göçmen sayısı ve bölgeye dahil olan iller belirlenmiştir.

Tablo 3. Türkiye'deki İskân Bölgeleri ve kapsadıkları iller.

BÖLGELER	İLLER
1. BÖLGE	Sinop, Tokat, Çorum, Samsun, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Amasya
2. BÖLGE	Edirne, Tekirdağ, Gelibolu, Kırklareli, Çanakkale
3. BÖLGE	Balıkesir
4. BÖLGE	İzmir, Manisa, Aydın, Menteşe, Afyon
5. BÖLGE	Bursa
6. BÖLGE	İstanbul, Çatalca, Zonguldak
7. BÖLGE	İzmir, Bolu, Bilecik, Eskişehir, Kütahya
8. BÖLGE	Antalya, Isparta, Burdur
9. BÖLGE	Konya, Niğde, Kayseri, Aksaray, Kırşehir
10. BÖLGE	Adana, Mersin, Silifke, Kozan, Ayıntap, Maraş

Türkiye'ye gelen diğer bir göç dalgası ise Yugoslavya-Makedonya'dan gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Makedonya'dan Türkiye'ye doğru gelen göç dalgalarının temel sebebi bu coğrafyada Türklere karşı izlenen yıldırma politikaları ve baskılardır. Bu göç dalgası üç bölüme ayrılmaktadır. İlk dalga 1924 yılında, ikinci dalga ise 1936 yılında gerçekleşmiştir. Üçüncü dalga ise Yugoslavya'nın ilk devlet başkanı olan Tito'nun 1953'te Türkiye'yi ziyareti sonrasında gerçekleşmiştir. 1953 yılında imzalanan '**Serbest Göç Anlaşması**' imzalanmış ve bu anlaşma uyarınca buralarda ki Türkler Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bu göç dalgaları neticesinde Türkiye'ye yaklaşık 300.000 göçmen gelmiş bu göçmenlerin yaklaşık 15.000'i Türkiye'nin iskan politikaları doğrultusunda yerleştirilmiş, geri kalanı da serbest göçmen olarak kabul edilmiştir.³⁶

³⁶ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü- Kitlesele Koruma. http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesele-akinlar_409_558_559

Diğer bir göç dalgası ise 4 farklı dönemde gerçekleşen Bulgar göçmenlerinin Türkiye'ye göç etmeleridir. İlk dalga 1925 yılında imzalanan Türk-Bulgar ikamet sözleşmesine dayanan göç hareketi, ikinci dalga 1946'da Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilanı ile 1951 Yılına kadara süregelen göç hareketi, üçüncü dalga 1968-1979 yılları arasında "*Türkiye-Bulgaristan Yakın Akarba Göçü Anlaşması*" uyarınca Türkiye'ye yapılan göç hareketidir. Son göç hareketi 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının, Bulgar devleti tarafından Türkiye'ye göç etmeye zorlamaları sonucu oluşan göç dalgasıdır. Bunların dışında 1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişinin göç ettirilmiştir. Yine 1950'de kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin Çin tarafından işgali, Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göçün nedeni olmuştur.³⁷

İkinci Dünya Savaşında mağlup ayrılan Almanya'nın Doğu lejyonlarından bazı grupların göç istikameti Türkiye olmuştur. 1979'da yaşanan İran Devrimi sonucunda yaklaşık bir milyon kişi yine Türkiye'ye göç etmiştir. Bunların etnik kökenlerine bakıldığında büyük çoğunluğu Azeri olmak üzere Fars ve Kürt uyruklu gruplar yer almaktadır.

1980'li yılların başında gerçekleşen Afgan göçünün oluşumunda Sovyet – Afgan savaşı, daha sonrasında yapılan göçlerde ABD-Afgan savaşı önemli bir role sahiptir. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a saldırmasıyla başlayan savaş dolayısıyla, o bölgedeki birçok Türk uyruğunun yanı sıra göçmenler arasında Özbekler kadar, Uygurlar, Kazaklar ve Kırgızlar da bulunmaktadır. ABD'nin Afganistan'a saldırmasıyla yine Afgan göçmenler Türkiye'ye göç etmektedirler. Ancak Afgan göç dalgası bu savaşlarla sınırlı kalmamıştır. Günümüzde de ciddi bir şekilde Afgan göçmen hareketi yaşanmaktadır. Bunda komşu ülkelerin Afgan göçmenlere karşı tutumlarını sertleştirmelerinin etkisi olduğu açıktır.³⁸

Irak'tan Türkiye'ye yapılan göçlerin nedeni ise I. Ve II. Körfez Savaşı ile Halepçe Katliamıdır. I. Körfez savaşı sonucunda yaklaşık 500.000 kişi, 1988 yılında Irak Devlet Lideri Saddam'ın yapmış olduğu Halepçe katliamı sonucunda yaklaşık 50.000 kişi Türkiye'ye gelmiştir.

Tüm dünya gündemini ilgilendiren ve Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan ve güncelliğini kaybetmek bir yana önemini her geçen artıran diğer bir göç

³⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü- Kitlemel Koruma. http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlemel-akinlar_409_558_559

³⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü- Kitlemel Koruma. http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlemel-akinlar_409_558_559

hareketi ise Suriyeli göçmenlerdir. Cumhuriyet tarihinde farklı zaman dilimlerinde Suriye'den, bireysel göçler haricinde, 1945, 1951, 1953 ve 1967 yıllarında Türkiye'ye toplu göçler yaşanmıştır. Net bir şekilde sayısal bilgileri olmayan bu göçmenler, Kırıkhan, İskenderun ve Adana'ya yerleştirilmiştir.

2011 yılının Nisan ayına gelindiğinde Suriye iç savaşından kaçarak sınırlarımıza gelen ilk göç akını yaşanmıştır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verilerine göre 16 Mayıs 2019 tarihi itibarıyla Türkiye'deki kayıt altına alınan geçici koruma statüsü sahibi Suriyeli sayısının toplam 3 milyon 606 bin 737 kişidir. Göçmenlerin cinsiyet dağılımı ise şekildedir; 1 milyon 953 bin 126'i erkeklerden, 1 milyon 653 bin 611'si ise kadınlardan oluşmaktadır³⁹.

Anadolu'ya yapılan göçler, Osmanlı'nın son dönemindeki göçler kadar yoğun olmasa da, Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Anadolu'ya göç eden bu insanların diğer bir ortak özelliği ise, son derece trajik kayıplar, acılar yaşadktan sonra Anadolu'ya gelmiş olmalarıdır.

Görüldüğü üzere Türkiye Cumhuriyeti tarihinde dünya göçmenleri açısından Anadolu önemli bir merkez olmuştur. Çalışmamızın ilk bölümünde göçün sebepleri başlığı altında incelendiği üzere Türkiye'nin çekici unsurları Anadolu coğrafyasına yapılan göç hareketlerinin sebeplerinden birisidir. Zaten göçmenlerin terk ettikleri ülkelerinde var olan şartlar, göçmenler için itici sebeplerdir. Türkiye'nin jeopolitik konumu göz önüne alındığında üç kıtanın tam ortasında yer alması dolayısıyla Avrupa'ya gitmek isteyen Afrika ve Asya kıtasından gelen göçmen Türkiye'den geçmek zorundadır. Bu bağlamda Türkiye ilk durak noktası olmasının yanı sıra, siyasi belirsizlik ve iç savaş ya da ülkelerindeki savaştan kaçan göçmenler güvenli bir liman olarak Anadolu'yu görmektedirler. Türkiye açısından göçlerle başa çıkmak gerek iç politika ve güvenlik gerekse de dış politika bakımından önem arz etmektedir. Diğer yandan gelen göçmenler ile yerleşik halk arasında uyum ve entegrasyon da dikkatle üzerinde durulması gereken bir diğer konudur.

³⁹ <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARASI HUKUK VE GÖÇ HUKUKUNUN OLUŞUMU

2.1. ULUSLAR ARASI HUKUK KAVRAMI

2.1.1 Hukuk Kavramı

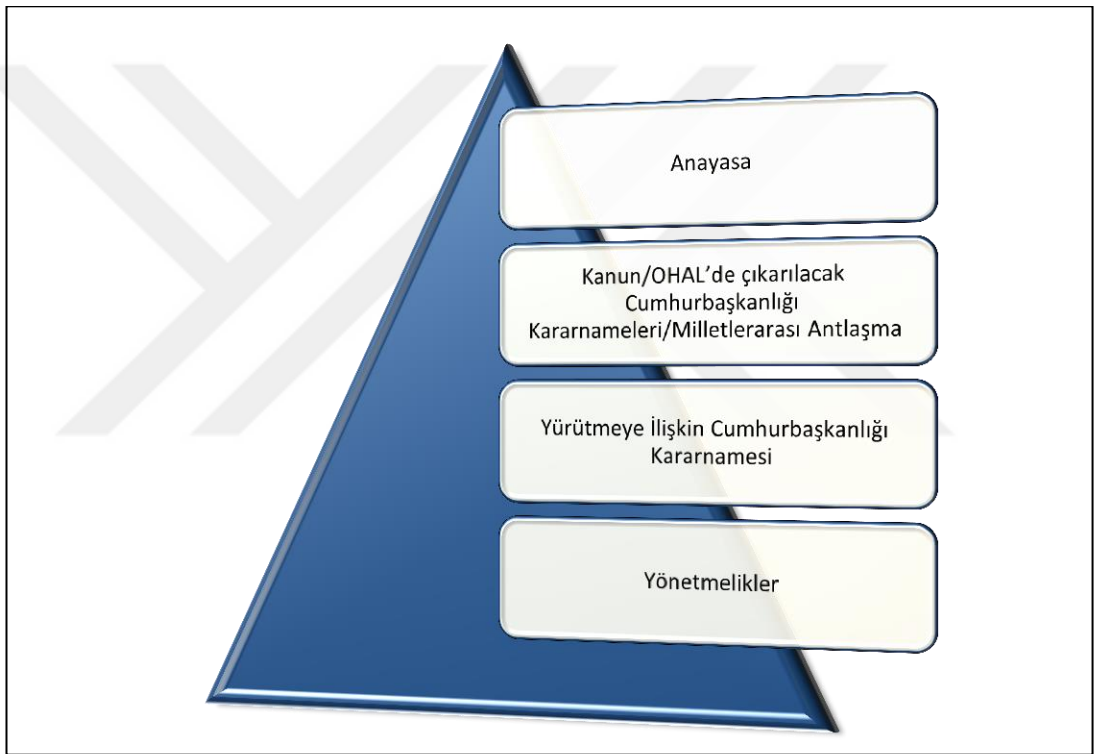
İnsan sosyal bir varlık olmasının sonucu olarak, yeryüzüne ayak bastığı andan itibaren toplumsal hayatı oluşturmuştur. Oluşturmuş olduğu bu toplumsal hayatı idare ve idame ettirecek bazı kurallara ihtiyaç duymuş ve bu kuralları zamanla meydana getirmiştir. Toplumsal hayatı düzenleyen bu kurallar; din kuralları, örf-adet kuralları, ahlak kuralları, görgü kuralları ve hukuk kurallarıdır. Hukuk kuralları dışındaki diğer kurallar gerek din gerekse de kişilerin içinde yaşamış olduğu toplumların oluşturduğu değer yargıları sonucu ortaya çıkmıştır. Hukuk kuralları dışındaki bu kurallar toplumsal kurallar olarak adlandırılmaktadır.

Hukuk genel anlamda toplum içerisinde yaşayan kişilerin birbirleriyle ve devlet ile arasındaki ilişkileri, toplumsal hayatı düzenleyen, uyulması kamu gücü ile zorunlu tutulan, maddi müeyyideleri olan kurallar bütünüdür. Bu kurallara uyulmamasının sonucu ilgili hukuk kuralı ile aynı zamanda maddi bir yaptırıma bağlanmıştır. Toplumsal kurallara uyulmamasının sonucu toplumdan dışlanma, ayıplanma, ötekileştirme iken, devletin kamu gücünü kullanarak meydana getirdiği bu kurallar bütününe uyulması zorunludur. Hukuk kuralları bu noktada diğer kurallardan ayrılmaktadır. Zira hukuk kuralları devlet eliyle, kamu gücüne dayanılarak oluşturulan kurallardır.

Kemal Gözler'e göre yukarıda açıklanan toplumsal kurallar olarak belirtilen kuralların yani görgü, örf-adet, din ve ahlak kuralları gibi kuralların sosyal hayatta düzenin sağlanmasında ve korunmasında üstlendiği rol önemlidir. Fakat toplumsal kurullarla düzenin sağlanmasında her zaman yeterli olmamaktadır. Keza toplumsal

kuralları ihlal etmeyi bir birey göze alabilir. Toplumsal kuralları ihlal eden birey toplumun göstereceği tepkiyi önemsemeyebilir. Vicdani yetkinliği gelişmemiş bir birey ahlak kurallarına bağlı kalmayabilir. Dışlanma, kınanma, ötekileştirilme de sosyal hayat düzeninin sağlanıp korunmasında yetersiz kalabilir. Bu yüzden kamu gücü ile konulmuş, belli başlı yaptırımları olan kurallara duyulan ihtiyaç kaçınılmazdır. Diğer yandan hukuk kurallarına uymayan birey karşılaşacağı yaptırımın ne olduğunu bilmektedir.⁴⁰

Hukuk kurallarını oluşturan kaynaklar vardır. Bu kaynaklar normlar hiyerarşisinde şu şekilde yer almaktadır:

Şekil 3. Normlar Hiyerarşisi.

Normlar hiyerarşisinde hukuk kurallarının kaynakları bu şekilde gösterilmektedir.

Bir hukuk kuralı ortaya konulduğunda, iş bu kuralın tecrübe edilmiş uyumsuzluklara ve doğması muhtemel sorunlara cevap verebilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla hukuk kuralları öyle özellikler taşımalıdır ki geçerliliği kısa sürede kaybolmasın. Hukuk kurallarının özelliklerine kısaca bakmak gerekirse;

⁴⁰ GÖZLER, Kemal,(2008) “Genek Hukuk Bilgisi”, 8. Baskı, Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, Bursa sf.2-3

- ❖ Genel,
- ❖ Soyut,
- ❖ Kişilik dışı,
- ❖ Sürekli,
- ❖ Caydırıcı,
- ❖ Nesnel,
- ❖ Emredici niteliktedir.

2.1.2 Uluslar Arası Hukuk Kavramı

Uluslararası hukuk kavramı ilk olarak Avrupa’da ortaya çıktığı için tanımlama ve terim sorunu da ilk kez Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Avrupalılar roma hukukundan etkilenecek ilk olarak “**jus intergentes**” ile Fransızca karşılığı olan “**droit des gens**” şeklinde isimlendirmişlerdir. Ancak 19. Yüzyıla gelindiğinde İngiliz yazar J. Bentham’ın municipal law (iç hukuk) - international law (uluslar arası hukuk) ayırımına gitmesi sonucunda günümüze kadar tüm hukukçular tarafından bu tanımlama kabul edilmiştir.⁴¹

Hukuk kurallarına insanoğlu önceleri yerel düzeyde ihtiyaç duymuşsa da, insanın sosyal bir varlık olmasından dolayı uluslar arası etkileşimler yaşanmaya başlamıştır. Hukuk kurallarının ortaya çıkması insanların birbirleriyle aralarında çıkan anlaşmazlıklara, uyuşmazlıklara çözüm bulma ihtiyacından ileri gelmektedir. İnsan ulusal ya da uluslar arası düzeyde etkileşim ve iletişim halinde olduğu müddetçe uyuşmazlık ve anlaşmazlık çıkması kaçınılmazdır.

Birey bazlı yaklaşımın yanı sıra devlet bazlı yaklaşım uluslar arası hukuk kurallarının ortaya çıkmasında ana etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira devletler egemen oldukları topraklar üzerinde tek söz sahibidirler. Ve her devletin egemen olduğu topraklar üzerinde bir kişiliğinin vardır. En basitinden sınır uyuşmazlıkları tarihten bugüne iki devlet arasında ki alışlagelmiş örneğidir.

Uluslararası hukuk, ülkelerin birbirleriyle olan ilişkileri düzenleyen hukuk kuralları tamamıdır. Bir başka anlatımla Uluslararası Hukuk kişileri arasındaki ilişkileri düzenleyen prensip ve kaideler bütünüdür. Uluslararası hukuk uyarınca hak elde edip yükümlülük altına girebilmek, uluslar arası hukuk düzeneklerinin harekete geçirebilmek için öncelikle uluslararası hukuk kişiliğine sahip olunması

⁴¹ PAZARCI, Hüseyin,(2017) “*Uluslar arası Hukuk*”, 16. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara sf. 5

gerekmektedir. Başta devletler olmak üzere, uluslararası kurum ve kuruluşların yanı sıra kısmen de özel kişiler uluslar arası hukuk kişiliğine sahiptirler. Dolayısı ile ancak uluslar arası hukuk kişiliğine haiz birimler uluslar arası hukuk normları oluşturup anlaşmalar akdeder (sözleşme yapmak, onaylamak, karar kılmak), diplomatik ilişki kurabilir, uluslar arası örgütlere üye olabilir, uluslar arası mercilere bizzat başvurabilirler.

Uluslararası hukukun tanımlanması görüşlere göre farklılık arz etmektedir. Geleneksel görüşe göre uluslar arası hukuk ülkelerarasındaki ilişkileri düzenleyen normlardır. Toplum bilimci görüşe göre ise, uluslararası hukuk, toplumlara bağlı gerçek ve tüzel kişilerin arasındaki ilişkileri uluslar arası düzeyde düzenleyen hukuktur.⁴² Uluslararası hukukun süjelerini ülkeler, uluslararası örgütler ve gerçek ve tüzel kişiler olarak ifade edebiliriz. Bu hukuk dalının tarihsel gelişimin sürecini iki kısım altında incelemek mümkündür. Bu iki kısmı klasik dönem ve modern dönem oluşturmaktadır. Klasik dönem, Avrupa'da feodalitenin yıkılması sonucu milli devletlerin ortaya çıkmasıyla başlar. Bu anlamda 1648 Westphalia Barış Anlaşması uluslar arası hukuk tarihinde önemi tartışılmazdır. Zira bu anlaşma ulus devletlerin ortaya çıkmasına öncü olmasının yanında tüm Avrupa devletleri arasındaki ilişkilere farklı bir boyut kazandırmıştır.⁴³

Dünya savaşı klasik dönemin sonu modern dönemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. I. Dünya Savaşı sonrasında 10 Ocak 1920'de kurulan Milletler Cemiyeti, uluslararası hukuk düzeninin idare ve idame ettirilmesi için ilk önemli girişimdir. Ancak cemiyet II. Dünya Savaşının sonunda dağılmış ve yerine 24 Ekim 1945 yılında Birleşmiş Milletler kurulmuştur. BM, uluslararası hukukun gelişimi ve uygulaması yönünde çalışmalar yapmıştır.

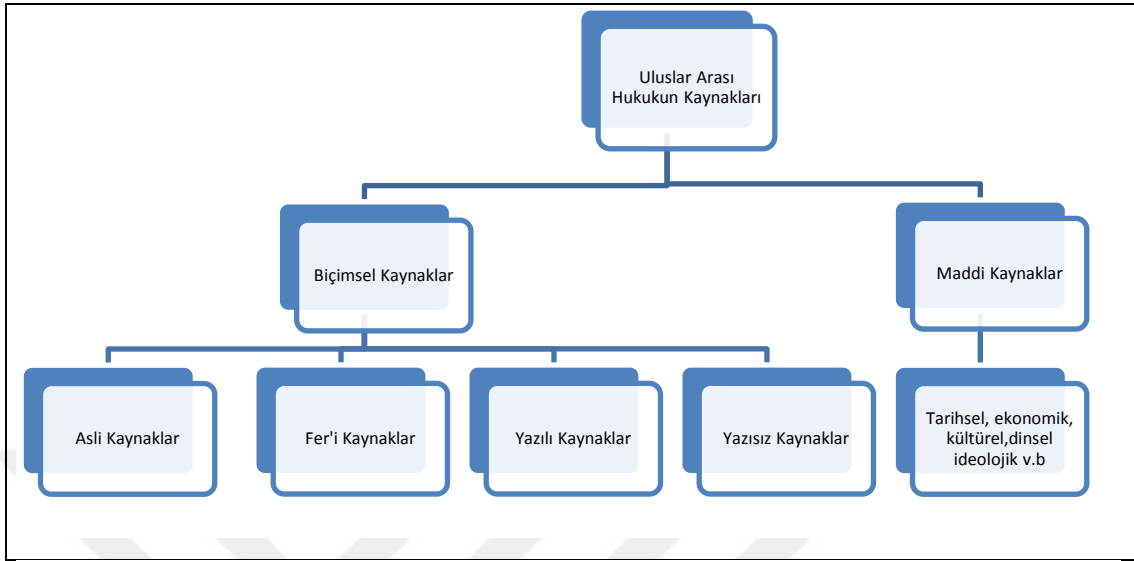
2.2 ULUSLAR ARASI HUKUK KURALLARININ KAYNAKLARI

Kaynak, Türk Dil Kurumu'na göre bilim dallarından birinde yazılmış olan yazı veyahut eserlerin tamamına denmektedir. Diğer yandan bir şeyin meydana çıktığı yer, menşe olarak belirtilmektedir. Hukukun kaynağı denildiğinde is ortaya konulan bir hukuk kuralının ne şekilde oluştuğunu gösteren delillerdir ve bu pozitif

⁴² PAZARCI, Hüseyin,(2017) "*Uluslar arası Hukuk*", 16. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara sf. 4

⁴³SAĞLAM, Betül. (2014). Uluslararası Hukuk Tarihi. TUİÇ Akademi. <http://www.tuicakademi.org/uluslararasi-hukuk-tarihi/>

hukuktur. Uluslar arası hukuk kaynaklarını Şekil 2.2'deki şemada daha detaylı şekilde incelemek mümkündür.

Şekil 4. Uluslararası Hukukun Kaynakları.

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü (UADS)'nün 38.maddesinde uluslararası hukukun asli kaynakları; uluslararası antlaşmalar, teamüller ve hukukun genel prensipleridir. Yine 38.maddeye göre fer'i kaynaklar ise: mahkeme kararları ve doktrindir.⁴⁴ Yazılı kaynaklar ise devletlerarası anlaşmalar, mahkeme kararları ve doktrin iken, yazısız kaynaklar ise teamüller ve hukukun genel ilkeleridir. Hukukun genel ilkeleri ise yine tüm ulusların kendi hukuk düzenlerince belirleyip kabul ettikleri prensiplerdir.

2.2.1. Asli Kaynaklar

2.2.1.1 Devletlerarası Anlaşmalar

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38.maddesinde devletlerarası antlaşmalar, uluslararası hukukun asli kuralları olarak belirtilen üç kaynaktan birisi olarak kabul edilmiştir. Bu maddeye göre divan, kendisine başvuru olan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözerken, uyuşmazlığın tarafları olan devletlerce açıkça kabul edilmiş uluslararası anlaşmaları dikkate almaktadır. 22 Mayıs 1969 tarihinde imza altına alınan ve Türkiye'nin taraf olmadığı "Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nde devletlerarası anlaşma tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre

⁴⁴ İLHANLI, Mehmet.(2014) Uluslararası Hukukun Tarihi. TUİÇ Akademi. <http://www.tuicakademi.org/uluslararasi-hukukun-kaynaklari/>

gerek tek vesikada gerekse de birden fazla resmi vesika da yer alıp, kendine özel adı ne olursa olsun ülkeler arasında yazılı olarak imza altına alınmış ve uluslar arası hukuka tabi olan anlaşmalardır. Yine aynı sözleşmenin altıncı maddesinde her devletin kendi başına anlaşma akdetme yetkisinin olduğu kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle devletlerarası hukuk kişileri arasında hukuki bir kazanç sağlamak amacıyla devletler ve/veya uluslararası örgütler arasında yapılan yazılı irade uyuşmalarıdır. 1969 tarihinde imza altına alınan Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi uyarınca antlaşmaların devletlerarasında yazılı olarak yapılabileceği düzenlenmiştir.

2.2.1.2. Teamüller (Yapıla geliş Kuralları)

Yapılageliş; kelime anlamı olarak belli bir yerde eskiden beri alışlagelen davranış anlamına gelmektedir. Eski anlamıyla teamül, veya örf-adet, gelenek hukuku anlamına da gelmektedir. Yapıla geliş kuralları yazısız kurallardır. Klasik dönemde uluslar arası hukukun yegane kaynağı olmuştur. Yapılageliş uluslar arası hukukta öteden beri süregelen davranışlardır. Günümüzde yapıla gelişin önemi nispeten azalmıştır. Yapılageliş kurallarının çoğunluğunun antlaşmalar vasıtası ile kodifiye edilmesi ve devletlerarasında birçok konunun antlaşmalar vasıtasıyla düzenleniyor olması, yapıla gelişin önemini kaybetmesinde önemli rol oynamıştır. UAD (Uluslararası Adalet Divanı) tarafından da kabul edildiği üzere yapıla gelişin iki önemli ögesi bulunmaktadır. Bunlar: maddi (genel uygulama) öge ve subjektif (psikolojik) ögedir.

Maddi öge; yapılageliş kuralının sürekli olarak tekrarlanması ifade etmektedir. Yani yapılageliş kuralının maddi unsuru uluslar arası hukuk içinde davranış devamlılığı anlamına gelmektedir. Davranış devamlılığı uluslar arası bazda olabileceği gibi yerel olarak belli bir coğrafyada bulunan birkaç devlet tarafından da kabul edilmiş olabilir. Nitekim uluslar arası Adalet divanının çözmüş olduğu uyuşmazlıklardan biri olan 12 Nisan 1960 tarihli “**geçiş hakkı**” davası bu konuda güzel bir örnek teşkil etmektedir. Yine yapılageliş kuralının geçerli olarak kabul edilebilmesi için belli bir süre devam etmesi gerekmektedir. Yapılagelişin kelime anlamına bakıldığında bu durumun böyle olması gayet normal bir sonuçtur. Ancak yine Uluslar arası Adalet Divanının vermiş olduğu 20 Şubat 1969 tarihli “ **Kuzey Deniz Kıta Sahaneli Davalarında**” süre koşulunu esneterek uygulamıştır. Bu dava

örneğinde UAD yapılageliş uygulamasının istikrarlı ve kararlı bir şekilde uygulanmasını yeterli bulmuştur.⁴⁵

Sübjektif öge ise yapılgeliş kuralının uygulanmasının zorunlu olduğuna ilişkin olan inancı yansıtmaktadır. Latince de bu durum “**opinio juris sive necessitatis**” olarak özdeşleştirilmiştir. Bu inanç zorunluluğunu bu durumdan fayda sağlayacak olan ülke tarafından, uyuşmazlığın diğer tarafı devlet tarafından da kabul edildiğini ispatlaması gerekmektedir. Bu durum ise uygulamada ispat sorununa dönüşmektedir. Uluslar arası Adalet Divanınının 20 Kasım 1950 tarihinde bakmış olduğu “**Sığınma Hakkı Davası**” bu duruma tipik bir örneklik arz etmektedir.⁴⁶

2.2.1.3 Uluslar Arası Hukukun Genel İlkeleri

Herhangi bir hukuk düzeninde meydana gelebilecek bir uyuşmazlığın tam olarak önceden tahmin edilmesi ve buna göre yasal düzenlemelerin yapılması mümkün değildir. Kaldı ki mevcut bir hukuk normunun bile mevcut uyuşmazlığa uygulanabilmesi için yorumlanması gerekmektedir. Bazen mevcut uyuşmazlığın çözümünde normların yorumlanması da yeterli olmayabilir. İşte bu gibi durumlar için her hukuk düzeninde bu tarz muhakeme sorunlarının önlenmesi için kabul edilmiş ilkeler bulunmaktadır.⁴⁷

Hukuk genel ilkeleri pozitif hukukumuzda kaynak hiyerarşisinde en alt basamakta yerini almaktadır. Ülkemizin hukuk düzeninde de kaynak hiyerarşisinin son basamağında yer alan hukukun genel ilkeleri varlığı benimsenmiştir. Devletin bağımsızlığı, iyi niyet, yargı kararının uygulanması, ölçülülük, adil yargılanma, kusur sorumluluğu, iç hukukun tüketilmesi, geçmişte kabulün gelecekte reddi mümkün kılmadığı gibi ilkeler hukuk genel ilkeleri arasında sayılabilir.

Klasik dönemde uluslar arası hukukun temel ilkesini “**ahde vefa**” ilkesi oluşturmuştur. Devletlerin ilk birbirleriyle etkileşime geçtikleri zamanlardan günümüze kadar bu ilke devletler arasında yapılan anlaşmaların uygulanmasında yegane güvence olmuştur. İlke önemini hala korumakta ve 1969 tarihli Viyana

⁴⁵ PAZARCI, Hüseyin,(2017) “*Uluslar arası Hukuk*”, 16. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara sf. 98

⁴⁶ PAZARCI, Hüseyin,(2017) “*Uluslar arası Hukuk*”, 16. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara sf. 99

⁴⁷ BİLGİN Ahmet Burak. (2016). Avrupa Birliği Hukukunda Hukukun Genel İlkeleri. *Derpark*, (İÜHF M C. LXXIV, S. 1, 2016), sf.74 <https://dergipark.org.tr/download/article-file/292202>

Anlaşmalar Sözleşmesinin 26. Maddesinde yer almaktadır. Bu maddeye göre **Ahde vefa (pacts sui serwanda)** yürürlükteki her anlaşma ona taraf olanları bağlar ve tarafların onu iyi niyetle icra etmesi gerektiğini belirtmektedir. Ahde vefa ilkesi Türk hukuk düzeninde özel hukuk içerisinde yer alan ve medeni hukukunu düzenleyen Türk Medeni Kanununun başlangıç kısmının 2. Maddesinde dürüst davranma ilkesiyle aynı doğrultudadır. Dürüst davranma maddesi ‘hakları kullanırken ve borçları yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorunluluğunu düzenler. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını ise hukuk düzeni korumaz. Şeklinde kayıt altına alınmıştır.

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü’nün 38. maddesinde hukukun genel ilkeleri, uluslararası hukukun asli kuralları olarak belirtilen üç kaynaktan birisi olarak kabul edilmiştir. Madde metninde ‘uygar uluslarca kabul edilen hukuk genel ilkeleri’ şeklinde ifade edilmiştir. Maddenin lafına bakıldığında bu ifadenin muğlak bir ifade olduğu kolaylıkla göze çarpmaktadır. Burada uygar toplum olarak hangi toplumların kabul edildiği belirtilmemiştir. Uygar devletlerin yerel hukuk düzenlerine temel teşkil eden genel ilkelerin kabul edileceği öngörülmüştür. Uluslararası Adalet Divanı Statüsü belirlenirken bu maddede uygar toplumlar tarafından kabul edilmiş hukuk genel ilkeleri formülü, divanın önüne gelen herhangi bir uyuşmazlıkta davayı reddetmemesi için geliştirilmiş bir formüldür. Diğer yandan bu formül divanın aynı zamanda önüne gelen uyuşmazlığı sübjektif olarak yaklaşmadığının da güvencesi olmuştur.⁴⁸

2.2.2 Fer’i(Yardımcı) Kaynaklar

2.2.2.1 Mahkeme Kararları(İçtihatlar)

Mahkeme kararları ya da hakem kararları yalnızca söz konusu uyuşmazlığın tarafları için bağlayıcıdır. Üçüncü kişileri ve diğer uyuşmazlıkların çözümünde mahkeme ya da hakemler için herhangi bir bağlayıcılıkları bulunmamaktadır. Bu konuda hukukçular çok büyük oranda görüş birliğine varmışlardır.⁴⁹

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü’nün 38. Maddesinin 1. Fıkrasının d bendinde ‘59. Madde hükmü saklı kalmak üzere, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı olarak adli kararları uygular.’ Denilmek suretiyle mahkeme kararlarını

⁴⁸ UZUNPINAR Serra Çiğdem. (2009). *Anayasa Yargısında Hukukun Genel İlkeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.9.

⁴⁹ PAZARCI, Hüseyin,(2017) “*Uluslar arası Hukuk*”, 16. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara sf. 125

kaynak olarak kabul etmiştir. Bununla beraber aynı statü 59.madde hükmünü ayrıkt tutmuştur. Bu maddeye göre Uluslararası Adalet Divanı kararları ancak uyuşmazlığın tarafları bakımından ve karar verilen dava için bağlayıcıdır. Yani divan kendi vermiş olduğu kararları kendi bakacağı diğer davalar için kaynak olarak görmemekte daha önce vermiş olduğu bir kararın kendisini bağlamasını istememektedir. Nitekim Anayasa Mahkememizde kendisini sadece Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalarda mahkeme olarak görmektedir.

Gerek uluslar arası hukukta gerekse de yerel hukuklarda mahkeme kararları tek başına bir kaynak olarak kabul edilmemektedir. Mahkeme kararları uygulanan normların verilen kararlar özelinde uygulanışını göstermektedir. Keza ülkemizde mahkemeler önlerine gelen bir uyuşmazlığın çözümünde uyuşmazlıkla ilgili hukuk kurallarını yorumlarken içtihatlardan faydalanmaktadırlar. Burada içtihatlara uygun karar verme çabası güdülmez. Daha önceden kuralın benzer bir olayda uygulanışı örnek alınır. İçtihatlardan faydalanılırken içtihatların aksine de karar verilebilmektedir. Gerekçeler belirtilerek uyuşmazlık konusuna ilişkin bir içtihadın veyahut içtihadı birleştirme kararının aksine karar verildiği gözlemlenmektedir. Bu durum hakkın sağlanmasında araç olan yargı kararları için normaldir. Uluslararası hukuk için de mahkeme kararları aynı özelliği taşımakta ve benzer şekilde uygulanmaktadır. Sonuç olarak belirtmek gerekir ki prensip olarak mahkeme kararları sadece mevcut kuralların yorumunda yardımcı olmak gibi bir fonksiyona sahiptir.

2.2.2.2 Öğreti(Doktrin)

Doktrinin Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ki kelime anlamına baktığımızda karşımıza öğreti⁵⁰ çıkmaktadır. Öyle ki bu iki kelime eş anlamlı olmanın ötesinde birbirini bütünleyen iki kelimedir. Öğreti ise ‘Bilimde, felsefede bir görüşü bir sistem içinde belli bir anlayışa, düşünceye dayalı olarak oluşturan ilke ve dogmalar bütünü, doktrin⁵¹’ şeklinde tanımlanmaktadır. Yani belli bir konuda, bilimsel bir görüşle, aynı hedef ve ilkeler doğrultusunda ortaya atılan düşüncelerdir.

⁵⁰ TDK sözlüğü.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cc5bfab062353.98477405

⁵¹ TDK sözlüğü.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cc5bfab062353.98477405

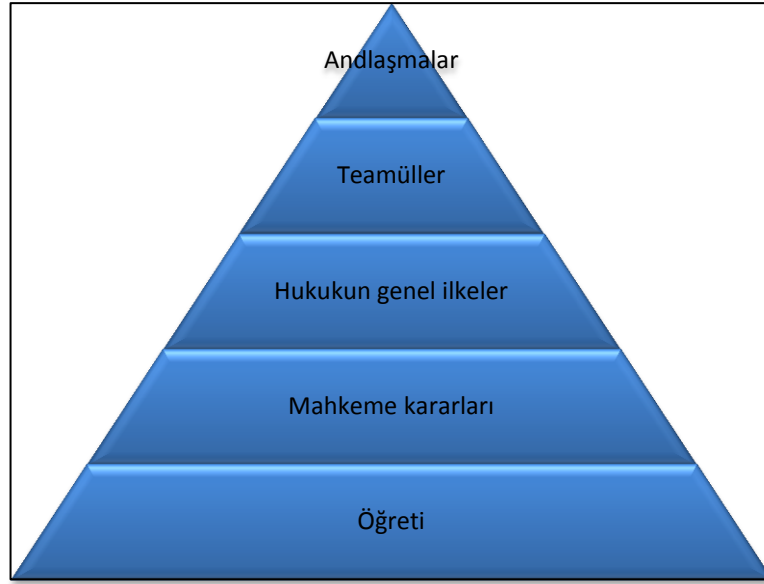
Doktrin, geniş anlamı ile felsefi bir inancın veya bilimsel bir görüşün toplu ifadesi demektir. Doktrin teoriden farklı olarak yalnız bilimsel yoldan ispatlanması mümkün aksiyonları değil, onların altında ve arkasında yatan dünya veya toplum görüşünü aksettirir. klasik doktrin, tarihçi-milliyetçi doktrin, neo-klasik doktrin bu anlamda kullanılan klişelerdir. Doktrin deyimi, daima, birbirine bağlanmış, düzenli ve hatta çok defa eyleme dönük hakikatlerin bütünlüğü fikrini ihtiva eder. Tek bir fikre veya sırf bir nazariyeye bağlı kalmaz.⁵²

Uluslararası hukukun fer'i kaynaklarından olan öğretisi Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. Maddesinin 1. Fıkrasının d bendinde '59. Madde hükmü saklı kalmak üzere, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı olarak adli kararları ve çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini uygular.' denilmek suretiyle kaynak olarak kabul edilmiştir. Yerel hukukta olduğu gibi uluslar arası hukukta da görüldüğü üzere yardımcı kaynak olarak kabul edilmektedir. Öğreti, hukuk düzeninde hukukçuların, üzerinde uzlaştıkları hukuki meseleler hakkında ortaya koydukları kolektif çalışmalarıdır. Bunun yanında hukuk dünyasında ki fikir yarışması olarak da tanımlanabilir. Hukuki bir uyuşmazlığın çözümlenmesinde öğretime bakılması ya da başvurulması zorunlu değildir.

Uluslar arası hukukun asli ve fer'i kaynaklarını incelemiş bulunuyoruz. Bunların yanında uluslar arası hukuka kaynak sayılabilecek kaynaklara ise uluslararası örgütlerin kararlarını gösterebiliriz⁵³. Bu konuda en bilinen örnek ise Avrupa Birliğinin almış olduğu kararlardır. Bu örneği daha da özele indirgeyecek olursak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi güzel bir örnektir. Zira gerek uluslar arası hukukta gerekse de yerel hukuklarda temel hak ve hürriyetler belirlenirken ya da bu konuda bir uyuşmazlık karşısında hüküm verilirken Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bir kaynak olarak dikkate alınmaktadır.

⁵² <https://www.ulkucudunya.com/index.php?page=kitap-icerik-detay&kod=81>

⁵³ İLHANLI, Mehmet.(2014) Uluslararası Hukukun Tarihi. TUİÇ Akademi. <http://www.tuicakademi.org/uluslararasi-hukukun-kaynaklari/>

Şekil 5. Uluslararası hukukun kaynak hiyerarşisi.

Şemadan da anlaşılacağı üzere mahkeme kararlarının öğretiyeye göre daha önemli bir kaynak olduğu kanıksanmıştır. Ayrıca mevcut bir teamül ile sonradan yürürlüğe girmiş bir antlaşmanın zıt düşmesi halinde antlaşma kurallarının öncelikli olacağı kabul edilmektedir.⁵⁴

2.3 ULUSLAR ARASI HUKUKUN İÇ HUKUKA ETKİLERİ

Uluslar arası hukuk ile iç hukuk arasında ki bariz fak kuralların oluşturulma süreci ile uygulanma süreci arasında ki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. İç hukukta kuralı koyan ve koyduğu kuralı uygulayan otorite ile, iş bu hukuk kuralına uyması zorunlu olan toplum arasında bir vatandaşlık ilişkisi, tebaa ilişkisi bulunmaktadır. Birey vatandaşı olduğu ve egemenliği altında yaşadığı devletin kamu gücünü kabul etmiştir. Böylelikle her birey ilgili devletin hukuk düzeni içerisinde haklarını kullanmakta özgür, yükümlülüklerini yerine getirmekte mecburdur. Uluslar arası hukuk kurallarını koyan tek bir otorite, tek bir yaptırım gücü bulunmamaktadır. Bu yetkiler uluslar arası düzeyde paylaşılmış durumdadır. Hal böyle iken iç hukukun bağlayıcılığı uluslar arası hukukun bağlayıcılığından daha fazladır.

Ulusal düzende bir yasa koyucu ve zorunlu bir yargı sistemi bulunup, mahkeme önünde herkesin hakkını arama imkanı vardır. Oysa uluslar arası hukukta

⁵⁴İLHANLI, Mehmet.(2014) Uluslararası Hukukun Tarihi. TUIÇ Akademi.
<http://www.tuicakademi.org/uluslararasi-hukukun-kaynaklari/>

devletlerin egemenliği ve eşitliği temel ilkeyi teşkil ettiğinden uluslar arası toplumda bir yasa koyucu bulunmaz. Yerel hukuk, kural koyan, yargılama işlevi goren, kurallı zorla uygulattıran bir devlet aygıtına dayanmaktadır. İ hukuku yonlendiren temel ilkeler, devletin ustunlugu, eşit kişilerin devletin tabiiyeti altında yaşamaları ve faaliyet gosteremeleridir. Aynı şekilde iç hukukta hukuk normlarının oluşmasını sağlayan bir kanun koyucu vardır ve ulusal duzen normlar hiyerarşisine tabidir. Oysa uluslar arası toplum hiyerarşik bir yapıda değildir. Uluslar arası hukuk sujeleri (ozneleri) ozellikle devletler, egemen ve eşitlerdir. Herhangi başka bir birime tabi değildirler. Dolayısıyla, kural koyan bir ust otorite olmadığı için, uluslar arası hukuk kurallarını bizzat bu normlara uyacak olan egemen devletler koyar.

Her devletin gerek yazılı gerek yazısız bir anayasası bulunmaktadır. Anayasalarda vatandaşlık bağı ile bir devlete bağlı bireylerin temel hak ve ozgurlukleri belirlenmiştir. Bu temel hak ve hurriyetlerin niteliği, kullanılması ve yeterliliği devletlerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Birey kendisine tanınan bu haklar çerçevesinde yaşamaktadır. Bunun yanında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde öngörülen temel hak ve hurriyetlere ilişkin duzenlemeler bulunmaktadır. Sözleşmede yer alan duzenlemeleri sözleşmenin imzacı devletleri ve protokollerle ya da sonradan kabul etme yoluyla kabul etmiş devletler iş bu duzenlemelere uyacaklarını taahhüt etmişlerdir. Sözleşmeyi kabul eden devletler bu konuda duzenleme yapacağı zaman artık sözleşmeyi dikkate almak zorundadırlar. Temel hak ve hurriyetler konusu uluslar arası hukukun i hukukuna etkilerine bu anlamda iyi bir örneklilik teşkil etmektedir.

1969 tarihli Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesinde uluslar arası hukukun iç hukuka etkilerini gosterir örnek maddeler bulunmaktadır. Bu maddelerden 27.madde “Bir taraf bir anlaşmayı icra etmeme gerekçesi olarak i hukukunun hükümlerine başvuramaz. Bu kural 46. maddeye bir hanel getirmez.” demektedir. Yani uluslar arası bir belgeye imza atan imzacı devlet söz konusu belgenin gereklerini i hukuku bahane ederek uygulamama yoluna gidemeyecektir. Yine aynı sözleşmenin 46. Maddesi bu zorunluluğa bir istisna parantezi açmiştir. Maddeye göre “*Bir Devlet, bir anlaşmayla bağlanma rızasının i hukukunun anlaşma akdetme yetkisiyle ilgili hükümlerini ihlal etmek suretiyle açıkladığı vakıasına rızasını geçersiz kılan bir gerekçe olarak başvuramaz, meğer ki ihlal aşıkar ve i hukukunun temel önemi haiz bir kurallı ile ilgili olsun.*” denilmek suretiyle imzacı devletin

uygulamadan çekinmesinin istisnasını göstermiştir. Bu istisnanın oluşabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir;

- İmzacı devletin iç hukukunun temel önemi haiz bir kuralı ihlal etmeli ve
- Bu ihlal aşikar olmalıdır.

Aynı maddenin II. Fıkrası aşikar ihlalin tanımını yapmış bu konuda herhangi bir şüpheye mazhar olacak karanlık nokta bırakmamıştır. Söz konusu tanımlama şu şekildedir: “Bir ihlal, söz konusu meselede normal uygulamaya göre ve iyi niyetle hareket eden herhangi bir devlet için objektif olarak açık görünüyorsa, aşikardır.” Bu noktadan yola çıkarsak aşikar ihlalin iyi niyetli her devlet tarafından objektif olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Yine aynı sözleşmenin 29. Maddesinde “Anlaşmadan farklı bir niyet anlaşılmadıkça veya böyle bir niyet başka türlü tespit edilmedikçe, bir anlaşma her bir tarafı bütün ülkesi bakımından bağlar.” Denilmek suretiyle imza altına alınan uluslar arası anlaşmaların imzacı devletin ülkesinin her yerinde kabul edilmesini gerektirmektedir. Bu yükümlülük Türkiye, Fransa, Yunanistan gibi üniter yapıya sahip ülkeler için önem arz etmemektedir. Bu hüküm Amerika, Rusya, Almanya gibi federal devletler düşünülerek konulmuştur.

2.3.1 Uluslar Arası Hukuk İle İç Hukuk Arasında Hiyerarşi Sorunu

Uluslararası hukuk ile iç hukukun birbirine üstünlüğü konusunda doktrinde değişik görüşler bulunmaktadır. Bur görüşlerden **ikinci görüş**⁵⁵ uluslar arası hukuk ile iç hukukun birbirinden farklı iki düzen olduğunu savunmaktadır. Bir diğer görüş olan **tekçi görüşe**⁵⁶ göre ise bu iki hukuk dalı ayrı ayrı düzenlerde teşkil etmiş olsalar da ayrılmaz bütün olduğunu savunmaktadır.

Bu doktrinsel görüşlerden iki hukuk düzeninin ayrı olduğunu savunan **ikinci görüşe göre** uluslar arası hukuk ile iç hukukun uygulama alanları ve kaynakları farklıdır. Her iki hukuk düzeninin uygulama alanı incelendiğinde iç hukuk gerçek kişiler ile tüzel kişiler arasındaki ve bu kişiler ile devlet arasındaki hukuksal konuları

⁵⁵ PAZARCI, Hüseyin,(2011) “*Uluslar arası Hukuk*”, 10. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara sf. 18

⁵⁶ PAZARCI, Hüseyin,(2011) “*Uluslar arası Hukuk*”, 10. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara sf. 19

düzenlemektedir. Bu durumdan geniş anlamda yukarıda bahsedildiği üzere; devlete tabi olan bu kişiler devletin kamu gücünü, üstünlüğünü ve otoritesini kabul etmiş durumdadırlar. Öyle ki tabiiyeti oldukları devletin koymuş olduğu kural ve bu kuralları ihlal halinde öngörülen müeyyideleri kabul etmişlerdir. Uluslar arası hukuk düzeni ise devletlerarasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Eşitler arasında düzenlenen bu kuralları koyan merciler yine eşit olan devletlerin yetkili ve görevli kıldığı unsurlarıdır. Uluslar arası hukukun temel ilkelerinden olan eşitlik ilkesi gereğince tüm devletler eşittir. Dolayısıyla bu görüşe göre uluslar arası hukuk ile iç hukuk düzenleri iki farklı düzen olarak kabul edildiğinden bu görüşe göre hiyerarşi sorunu bulunmamaktadır.

Tekçi görüşe göre ise dünyada tek bir tane hukuk düzeni olduğu savunulmaktadır. Yalnız tüm dünya üzerinde tek hukuk düzeninin varlığını savunmak, hukuk düzenleri arasında hiyerarşide hangisinin üstün olduğu sorusunu doğurmaktadır. Hiyerarşi konusunda görüş bildiren gerçekçi ve normcu görüşlerin her ikisi de uluslar arası hukukun iç hukuka üstün olduğunu, hiyerarşi de yukarıda yer aldığını belirtmiştir. Uluslar arası arenada eşit olarak kabul edilen devletlerin iç hukuk düzenlerinin yetki alanlarının tespiti ve uyuşmazlıklarının çözümü için iç hukuk düzenlerinde üstte olan bir hukuk düzeninin varlığının gerekliliği bu görüşlerin dayanağını oluşturmaktadır.⁵⁷ Dolayısıyla bu görüşe göre iç hukuk uluslar arası hukukun hiyerarşide altında bulunmaktadır.

Ancak her iki görüşünde kendi içerisinde haklı olduğu yerler olmakla birlikte aksayan ve doğruluğu tam olarak kabullenilemeyecek kısımları vardır. İç hukuku uluslar arası hukukun altında ve ona bağımlı olarak kabul etmek uluslararası hukukun temel prensibi olan devletlerin eşitliği ilkesine aykırılık doğuracaktır. Bağımsız ve diğer devletlerle eşit olarak kabul edilen bir devletin, kendi egemenliğini kullanarak ortaya koymuş olduğu hukuk düzenini uluslar arası hukuk düzeni tekeline bağımlı olduğunu kabul etmek her şeyden önce devletlerin egemenlik haklarını zedeleyecektir. Vatandaşları tarafından seçimle gelen yasa koyucu irade tarafından ortaya konulan bir hukuki düzenin uluslararası hukuka her zaman uygun ve uyumlu olmasını beklemek yeri geldiğinde ilgili devlete silah olarak bile kullanılabilir.

⁵⁷ PAZARCI, Hüseyin,(2011) “Uluslar arası Hukuk”, 10. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara sf. 20

Keza bu konuda ülkemizin başından geçen bu olay güzel bir örneklik teşkil etmektedir. Terörist başının yakalanarak 15 Şubat 1999 tarihinde ülkemize getirilmesinden sonra başlayan yargılama süreci 29 Haziran 1999 tarihinde sona ermiştir. Ankara 2. Devlet Güvenlik Mahkemesi, Şeyh Sait'in idam edildiği günün yıldönümü olan 29 Haziran'da Öcalan'ı idama mahkûm etmiştir. Öcalan'ın davasının AİHM'den dönmemesi için, yargılama sürerken, DGM heyetinden asker üyelerin çıkartılmasına yönelik yasal değişiklik yapılmıştır. Eşzamanlı yürüyen AB'ye üyelik sürecinde, Türkiye, idam cezasının kaldırılması konusunda büyük baskı altındaydı. Yargılama sürerken, baskılara direnen Türkiye, DSP-ANAP-MHP döneminde, idam cezasını kaldırmıştır⁵⁸. Ülkemize uygulanan bu baskı uluslar arası hukukun üstünlüğü kabul edildiğinde bir devletin egemenliğinin zedelenmesinin yanında iç işlerine karışılması içinde bir araca dönüşmektedir. Bu yüzden uluslar arası hukukun üstünlüğü kabul edilemez. Diğer yandan uluslar arası hukuk ile iç hukuk düzenleri arasında bazı farklar vardır. Şöyle ki;

- ✓ İç hukukta zorunlu bir yargılama mercii (Ulusal Mahkemeler) bulunurken, Uluslar arası alanda zorunlu yargı mekanizmasından söz edilemez.
- ✓ Bazı yargı organları (UAD gibi) mevcut olsa da bir uluslar arası yargı organının uyuşmazlığı görmesi, ilgili devletin rızasına bağlıdır.
- ✓ Uluslar arası Adalet Divanının (UAD) bir hukuki uyuşmazlığı inceleyebilmesi için, uyuşmazlığa taraf her iki devletin de yargı yetkisini kabul etmiş olmaları ya da yargı yetkisini kabul etmiş olmasalar bile yargılama sürecine rıza göstermiş olmaları gerekir.
- ✓ Uluslar arası hukuk normları ihlal edildiğinde tek elden bir yaptırım uygulayacak bir organın bulunmamaktadır.
- ✓ Uluslar arası alanda türlü yaptırımlar mevcut olmasına rağmen (Örneğin, Zarara karşılık misilleme, askeri müdahale gibi tek taraflı yaptırımlar) tek elden yaptırım uygulayacak bir organ bulunmadığından, bizzat ihkak-ı hak önemli bir yer tutmaktadır.
- ✓ Böylece, bir uluslar arası polis ve ordu mevcut olmadığından, yaptırımlar bizzat devletler tarafından kararlaştırılıp uygulanmaya konulmaktadır.
- ✓ Kuvvete başvurma yasağı da bir genel hukuk normudur. (paradoksal yapı).
Kendi hakkını alma (kuvvet kullanma) çağdaş uluslar arası hukukun dışladığı

⁵⁸ Kenya'dan İmralı'ya 14 Yılın Öyküsü. Milliyet Gazetesinin 15.02.2013 Tarihli Haberi.
<http://www.milliyet.com.tr/kenya-dan-imrali-ya-14-yilin-oykusu-gundem-1669010/>

bir yoldur; fakat bunun yerine konulan bir yaptırım mekanizması da mevcut değildir.

- ✓ Her ne kadar BM örgütü Güvenlik Konseyi uluslar arası barışın bozulduğu, tehdit edildiği veya saldırı durumlarında bir takım yaptırım kararı alabilse de bu kararları uygulamak devletler tarafından yerine getirildiğinden güçlü olan devletin hakkını daha iyi koruyabildiği bir uluslar arası alanın varlığı kaçınılmaz olmaktadır. Bu da uluslar arası hukukun iç hukuktan üstünlüğünü tartışmalı kılmaktadır.

2.3.2 Türk Yasaları İle Uluslar Arası Hukuk Normları Arasındaki Durum

Almanya Federal Almanya Anayasası⁵⁹ gibi bazı anayasalar uluslar arası hukukun üstünlüğünü açıkça kabul etmişken Amerika Birleşik Devletleri Anayasası⁶⁰ gibi bazı anayasalar ise iki hukuk düzeninin eşit olduğunu açıkça kabul etmiştir. Türk Anayasasında bazı maddelerde uluslar arası hukukun üstünlüğü kabul edilmiş, bazı maddelerde ise uluslar arası anlaşma hükümleri ile kanunların çatışması durumunda uluslar arası anlaşmalara üstünlük tanınmıştır. Yine uluslar arası anlaşmaların kanun hükmünde olduğunu kabul eden maddeler de bulunmaktadır. Anayasamızda uluslar arası hukuk kuralları ile Türk hukuku arasındaki ilişkiyi gösteren maddelerden akla ilk gelen madde 90. maddedir.

m.90: “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş **milletlerarası anlaşmalar** kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin **milletlerarası anlaşmalarla** kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda **milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.**”

Görüldüğü üzere Türk Anayasası bu maddesiyle geniş anlamda uluslar arası anlaşmaların Türk Hukuk düzeninde ki yerini göstermektedir. Madde metnine dikkat edilecek olursa anlaşmaları kanun hükmünde kabul ederek Türk normlar hiyerarşisindeki yerini belirtmiştir. Bu durumda Türk yasa koyucusu tarafından çıkarılan bir kanunla uluslar arası anlaşmalar eş düzeyde kabul edilmiştir.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmalar aleyhinde anayasaya aykırılık iddiası ile anayasa mahkemesine dava açılmayacağı kabul

⁵⁹ 8 Mayıs 1949Almanya Federal Anayasasının 25. ve 100. Maddeleri (hocaya sor.)

⁶⁰ Amerika Birleşik Devletleri Anayasası madde:4/2.

edilmiştir. Oysaki anayasamızın 148. Maddesinde “*Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar.*” denilmek suretiyle anayasal yargıya tabi olan normların neler olduğu tek tek sayılmıştır. Görüldüğü üzere uluslar arası anlaşmalar sayılanlar arasında yer almamaktadır.

İşte tam bu noktada doktrinde anayasa hukukçuları arasında değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Özbudun’a göre uluslar arası anlaşmaların denetlenememesi gerekmektedir. Zira iş bu uluslar arası anlaşmalar devletimizin dış politikalarıyla ilgilidir. Gözler’de Özbudun ile aynı doğrultuda görüş bildirmekle Özbudun’dan farklı olarak uluslar arası kanunun uygun bulunmasına ilişkin kanunun anayasal denetime tabi tutulabileceğini savunmaktadır. Netice itibariyle uygun bulma kanunu şekli bir kanundur ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmektedir. Bu yüzden anayasanın 90. Maddesini ihlal etmeden uygun bulma kanununun denetime açık olduğunu savunmaktadır. Yine Servet Armağan’da aynı doğrultuda görüş bildirmiş ve 90.madde de yer alan yasaklamanın uygun bulma kanununu kapsamadığını ifade etmiştir.⁶¹

Aynı maddeye 7 Mayıs 2004 tarihinde eklenen ifadeyle usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümlerinin esas alınacağı düzenlenmiştir. Maddenin üçüncü cümlesinde temel hak ve hürriyetlerle ilgili uluslararası anlaşmaların Türk yasa koyucusu tarafından çıkarılan kanunlardan üstün tutulduğunu gösteren bu düzenleme hüküm altına alınmıştır. Bu son durum itibariyle **yalnızca temel hak ve özgürlüklere ilişkin anlaşmaların** Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan kanunlardan üstün tutulacağı sadece temel hak ve hürriyetler konusunda normlar hiyerarşisinde kanunların üzerinde yer alacağı gözden kaçırılmamalıdır. Yani temel hak ve hürriyetleri düzenleyen uluslar arası anlaşmaların dışındaki diğer anlaşmalar kanun eşiti olarak kabul edilmiştir.

90. madde dışında anayasamızın 15’inci, 16’ın, 42’inci ve 92’inci maddelerinde de uluslar arası hukuk kurallarının ihlal edilemeyeceği ve bu kuralların

---

⁶¹ M. Fatih DOĞAN. Uluslar Arası Anlaşmaların İç Hukuktaki Yeri Ve Denetimi. *Uluslar Arası Hukuk Bülteni*. Sf.32

çizdiği sınırlar dahilinde yasa koyucunun hareket kabiliyeti olduğu anayasamız tarafından hüküm altına alınmıştır. Kısaca iş bu maddelere değinmek gerekirse;

Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulmasını düzenleyen **15'inci maddenin** ilk fıkrası "*Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.*" şeklinde düzenlenmiştir. Bilindiği gibi iş bu maddenin 2017 anayasa değişikliğinden önceki halinde temel hak ve hürriyetlerin durdurulmasını belirten haller arasında sıkıyönetim koşulu da bulunmaktaydı. Ancak 2017 anayasa değişikliği ile birlikte sıkıyönetim koşulu mülga edilmiştir.

Görüldüğü üzere bu maddede 90.madde de olduğu gibi sadece anlaşmalardan değil, uluslar arası hukuktan doğan yükümlülüklerin tamamı kast edilmiştir. Artık Türk yasa koyucusu anayasamızın temel hak ve hürriyetlerin durdurulması başlıklı 15'inci maddesine göre gerekli gördüğü tedbirleri alırken uluslar arası hukuk kurallarını gözetmek durumundadır. Maddenin lafı incelendiğinde madde de anılan koşullar gerçekleştiğinde uluslar arası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek şartıyla temel hak ve hürriyetler kısmen durdurulabileceği gibi tamamen de durdurulabilecektir. Ve dahi anayasamızda öngörülen teminatlara aykırı önlemlerin alınabileceği de düzenlenmiştir.

Anayasamızda temel hak ve hürriyetler konusunda yabancıların durumunu düzenleyen **16'ıncı madde** de "*temel hak ve hürriyetlerin yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabileceği*" düzenlenmiştir. Dikkat edilirse yabancılar dışındaki kişilerin yani Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin **sınırlanmasında** uluslar arası hukuka uygunluk şartı aranmamışken **durdurulmasında** bu şart aranmıştır. Maddenin gerekçesine bakıldığında ülkede bulunan yabancıların hak ve hürriyetlerinin, gereken hallerde, vatandaştan farklı olarak düzenleneceğini açıklamaktadır. Özellikle anayasamızın 66 ve devamında yer alan maddelerde düzenlenen siyasî haklar konusunda bir yabancıнын vatandaşla aynı statüye konulamayacağı, aynı hak ve özgürlüklerin tanınamayacağı barizdir. Ezcümle vatandaş ve yabancı arasında ki fark uluslararası hukuka uygun olmalıdır. Kişi - Devlet ilişkilerine milletlerarası bir unsur karıştığı zaman bu ilişkilerin düzenlemelerinde milletlerarası hukukun göz önünde tutulması gereği bilinmektedir.

Yine temel hak ve hürriyetlerin durdurulmasında olduğu gibi Türk yasa koyucu 15'inci madde de olduğu gibi uluslar arası hukuk kurallarını dikkate almak zorundadır.

42'inci maddenin son fıkrasında *“Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.”* hükmü düzenlenmiştir. Bu hükümde Türkçeden başka hiçbir dilin eğitim kurumlarında ana dil olarak okutulamayacağı ve öğretilmeyeceği, yabancı dilde eğitim ve öğretim yapan eğitim kurumlarının uyacağı esasların kanunla belirleneceği ifade edilmiştir. Ancak 15'inci ve 16'ıncı maddelerde uluslar arası hukuka aykırı düzenlemeler yapılamayacağı belirtilmişken burada uluslar arası anlaşmalardan bahsedilmektedir. Dolayısıyla madde metninde zikredildiği üzere uluslar arası hukukun tamamı değil sadece Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalara dikkat edilerek Türk yasa koyucu düzenleme yapabilecektir.

92'inci madde *“Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.”* şeklinde düzenlenmiştir. Şimdiye kadar incelediğimiz anayasa maddelerinden farklı olarak bu maddede hem uluslar arası hukuka atıf yapılmış hem de uluslar arası anlaşmalara atıf yapılmıştır. Maddeye göre Türkiye Büyük Millet Meclisinin savaş hali ilanına karar verebilmesi için uluslar arası hukuk meşru saydığı bir halin mevcut olması gerekmektedir. Başlangıç metninde yer alan yurtdışı sulh cihanda sulh prensibi gereği ülkemiz yayılmacı politikalarından kurulduğu günden beri uzak durmuştur. Egemenlik hakkı ve ülkenin bekasının sağlanması dışında ülkemizin savaş ilanına karar vermesi anayasamız gereği uluslar arası hukuka bağlı kılınmıştır.

Yurt dışı görevleri için Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurtdışına gönderilmesi veyahut yabancı askeri güçlerin ülkemizde kalmasına uluslar arası anlaşmaların veya nezaket kurallarının ön gördüğü istisnalar dışında Türkiye Büyük Millet Meclisince karar verileceği düzenlenmektedir. Maddeye genel olarak bakılacak olursa savaş hali ilanı için uluslar arası hukuk kuralları önemliken, savaş hali dışında madde de

belirtilen durumlarda uluslar arası anlaşmalar ve uluslar arası nezaket kuralları önemli addedilmiştir.

Anayasamızda yer alan ve kısaca bahsedilen bu düzenlemeler Türk hukuk düzeninde uluslara arası hukukun yerini göstermektedir. Hukuk kavramının varlık sebebi temel olarak ilişkilerin düzenlenmesi ve çatışmaların önlenmesidir. Bu itibarla Türk hukuk düzeninde uluslar arası hukukun üstünlüğü ya da Türk hukukuna eşit olduğuna ilişkin net bir düzenleme olmasa da etkilendiği ortadadır. Küreselleşen dünyada etkileşimin ve etkilenmenin artacağı ise yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle Avrupa Birliğine tam üye olma yolunda ülkemizde gerçekleştirilen yargı reformları bu anlamda güzel bir örnektir.

2.4 ULUSLAR ARASI GÖÇ VE MÜLTECİ HUKUKUNUN GELİŞİMİ

Göçlerin insanoğlu yeryüzüne ayak bastığı günden beri var olduğunu, değişen ihtiyaçlara göre şekil aldığını, amacının sürekli değiştiğini, geçmişten günümüze ivmelendiğini, insanoğlunun sürekli olarak daha iyiye ulaşma istek ve gayreti sonucunda çeşitlendiği çalışmanın ilk bölümünde ele alınmıştır. Çalışmanın bu bölümünde göç sonucunda ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözebilmek ve bu alanda bir sistem kurabilmek amacı ve ihtiyacıyla aynı doğrultuda olacak şekilde göç hukukunun göstermiş olduğu gelişim ve girişimler incelenecektir.

Uluslar arası ölçekte yaşanan, özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında büyük bir sorun haline gelen göçler sonucunda yaşanan mülteci krizleri uluslararası boyutta örgütlenmelere ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Gerek bu amaçla kurulan kurum ve kuruluşlar yardımıyla gerekse de ikili ve çok taraflı sözleşmeler ile sorunun üstesinden gelinmeye çalışılmıştır. İkinci dünya savaşı sonucunda mülteci krizi ağırlıklı olarak Avrupa kıtasında yaşanmasından dolayı akla ilk olarak Avrupa kıtasında yapılan çalışmalar gelse de Amerika ve Afrika kıtasında da bölgesel bir takım çalışmalar yapılmıştır.

Göç hukukunun gelişimine bakıldığında iki ana kısma ayrıldığı söylenebilir. Küresel anlamda ilk kez Birinci Dünya Savaşından sonra harekete geçildiği gözlemlenmektedir. Göç hukukunun ilk kısmını Birinci Dünya Savaşından sonra yaşanan göçler ve mülteci krizi oluşturmaktadır. İkinci kısmı ise İkinci Dünya Savaşından sonra günümüze kadar yaşanan göçler ve yapılan çalışmalar oluşturmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonucunda yoğun bir şekilde yaşanan mülteci sorunun çözümüne ilişkin yapılan ilk girişim 1921 yılında Kızılhaç Örgütü tarafından Rus mültecilerin sorunlarına ilişkin Milletler Cemiyetine yapılan başvurudur. Bu başvuru üzerine harekete geçen Milletler Cemiyeti Rus mültecilerin sorunlarının çözümlenmesi ve hukuki statülerinin tanımlanması için Norveçli Nonsen'i Yüksek Komiser olarak atamıştır. Nonsen aynı yıllarda yaşanan Türk-Yunan savaşı sonrasındaki mülteci sorunları ile de ilgilenmiştir. Nonsen'den sonra Almanya'da Nazi yönetimi tarafından Yahudilere karşı izlenen politika sonucu Almanya'ya terk etmek zorunda kalan Yahudi mültecilerin sorunları ile çözüm bulması için Amerikalı McDonald Yüksek Komiser olarak seçilmiştir.⁶² McDonald aynı zamanda mülteci hareketlerinin yaşanmasına neden olan meselelerinin çözümlenebilmesi için küresel anlamda politik atılımlar yapılması gerektiğini vurgulayan ilk kişidir.⁶³

Bu iki mülteci krizi sonucunda 1926 yılında Rus mültecilerin, 1936 yılında ise Alman mültecilerin sorunlarının çözümlenmesi adına Milletler Cemiyeti bazı çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Milletler Cemiyeti göç eden kişilerin mülteci statüsünden faydalanabilmeleri için şu kriterleri belirlemiştir;

- i. Vatandaşı oldukları ülkelerinin dışında bulunmak ve
- ii. Herhangi bir devletin ya da hükümetin korumasından faydalanmamaktır.

Bu düzenlemeyle aynı doğrultuda olacak şekilde 1938 yılında imzalanan Almanya'dan Gelen Mültecilerin Durumlarına İlişkin Sözleşmede de düzenlemeler hüküm altına alınmıştır.

- i. Halen ya da daha önce Alman vatandaşlığına sahip olmakla birlikte, başka herhangi bir devletin vatandaşı olmayan ve hukuken ya da fiili olarak, Alman Hükümetinin korumasından yararlandığı ispat edilemeyen kişiler,
- ii. Daha önce yapılan konvansiyon ve düzenlemeler kapsamına girmeyen, Alman topraklarında doğup büyümüş ancak bu ülkeyi terk etmiş ve hukuken ya da fiili olarak Alman Hükümetinin korumasından yararlandığı ispat edilemeyen kişilerden olmak.⁶⁴

⁶² ÖZCAN Mehmet, (2005) "*Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku*", Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara sf.6

⁶³ BMMYK, *Dünya Mültecilerinin Durumu*, BMMYK, Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, 2001 sf.15.

⁶⁴ ÖZCAN Mehmet, (2005) "*Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku*", Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara sf.6

Dikkat edileceği üzere her iki düzenlemede de iki kriter üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kriterlerden ilki vatandaşlık ya da milliyet kriteri iken diğer kriter ise yaşadıkları ülkeyi terk etmiş olmak ve gerek kendi devletinden gerekse de başka bir devlet tarafından koruma altında olmamaktır. Bu iki şart göçmenin mülteci olup olmamasını belirleyen kriterler olarak Milletler Cemiyeti tarafından kabul gören kriterler olmuştur. Sorunun çözülmesinde ve mülteci meselesinin hukuki bir zemine kavuşturulması amacıyla yapılan çalışmalar neticesinde ortaya konulan mevzuat düzenlemeleri ve kurumları incelemek konunun anlaşılmasında faydalı olacaktır.

2.4.1 Birleşmiş Milletler Yardım Ve Rehabilitasyon İdaresi

(United Nations Relief And Rehabilitation Administration UNRRA)

İkinci dünya savaşı 1939-1945 yılları arasında meydana gelmiş olan İkinci Dünya Savaşı incelendiğinde savaşa giden sürecin büyük ölçüde Birinci Dünya Savaşının hesaplaşması olarak yorumlamak isabetli olacaktır.⁶⁵ İnsanlık tarihinin yeryüzünde görmüş olduğu en acımasız savaşların başında gelen İkinci Dünya Savaşı, savaş hukukuna aykırı olarak yeni silahların denenmesi gibi savaş suçlarının da işlendiği, soykırım seviyesine ulaşan insan hakları ihlallerinin en üst seviyeye çıktığı bir savaş olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletlerin yanı sıra insan hakları evrensel beyannamesinin de bu savaşın sonuçları arasında olduğunu görmekteyiz. Yani İkinci Dünya Savaşı sonucunda uluslararası arenada ortaya konulan çalışmalar sadece savaşan devletleri değil tüm dünya devletlerini ilgilendirmiştir. Hukuki açıdan olaya bakıldığında İkinci Dünya Savaşının uluslararası hukukun gelişimi açısından sürece olumlu katkı sağladığı söylenebilir.

Savaş esnasında ve sonrasında milyonlarca insan yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalarak farklı ülkelere bölgelere göç etmiştir. Yaşanan bu göçler neticesinde ortaya çıkan mülteci sorunu dünya gündemini en az savaşın sonuçları kadar meşgul etmiştir. Savaş süresince hem savaş sebebiyle hem de Almanya'da o dönem iktidarda olan Nazi yönetiminin zulüm ve baskıları sebebiyle uluslararası mülteci krizi yaşanmıştır. Yaşanan bu krizi gidermek amacıyla 1943 yılında Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration UNRRA*) kurulmuştur. Bu kuruluş sadece mülteci sorunuyla değil savaştan etkilenen tüm insanların sorunlarıyla ilgilenmiş ve yardım etmeyi kendine

⁶⁵ ARMAOĞLU Faik, (2018) 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi,

amaç edinmiştir. Bu kuruluşu ekonomik yönden % 70 gibi bir oranla Amerika Birleşik Devleti desteklemiştir. Savaş sonucu Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik ve siyasi sebeplerle yardımını kesmesi ile mültecilerin terk ettikleri ülkeye geri gönderilmelerinde yaşanan sorunlar nedeniyle kuruluş 1947 yılından itibaren işlevini yerine getiremez hale düşmüş ve ortadan kalkmıştır.⁶⁶

2.4.2 Uluslararası Mülteci Örgütü

(*International Refgee organization- IRO*)

Uluslararası Mülteci Örgütü, Birleşmiş Milletler bünyesinde yer almış 1946'dan Ocak 1952'ye kadar faaliyette bulunan geçici uzmanlık kuruluşlarından birisidir. Aslına bakıldığında bu örgüt kurulurken üç yıllığına kurulmuştur. Ancak 1952'ye kadar faaliyette kalmıştır. Örgüt faaliyette olduğu yıllarda Avrupa ve Asya kıtalarında, ülkelerine geri dönemeyen ya da politik sebeplerle geri gitmek istemeyen mülteciler ile vatansız kişilerin sorunları konusunda çalışmalar yapmıştır. Mülteci tanımını ilk kez derleyip toparlayan örgüt mülteciyi şu şekilde tanımlamıştır; “*temelde ırk, tabiyet, politik düşünce ve dini inançları nedeniyle zulüm gören ya da tabiyetinde bulunduğu devlet tarafından koruma imkanı bulunmayan kişiler.*”⁶⁷

Bu tanımlama devam eden süreçte hem Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği Tüzüğü, hem 1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi, hem de Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolünde aynı doğrultuda düzenlenmiştir. Almanya'da 1933-1945 yılları arasında iktidarda olan baskıcı Nazi yönetimi iktidarda kalmış ve birçok baskıcı olaya imza atmıştır. Nazi baskısının giderek artması ve Alman vatandaşlarının önemli ölçüde baskıdan kaçmak için Almanya'dan kaçmaya başlamasıyla beraber 1938 yılında ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt'in öncülüğünde, bu zulmünden kaçan mültecilerin yaşadığı sorunlarla ilgilenmek üzere Hükümetler arası Mülteci Komisyonu (IGCR/ICR) kurulmuştur. Komisyonun kurulma amacına bakıldığında başlarda sadece Almanya'dan gelen mültecilerin sorunları ile ilgilenmiştir. Ancak komisyonun çalışma alanı 1943 yılına gelindiğinde Avrupa'da yaşayan bütün mültecileri içine alacak şekilde büyümüştür.

⁶⁶ ÖZCAN Mehmet, (2005) “*Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku*”, Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara sf.7

⁶⁷ ÖZCAN Mehmet, (2005) “*Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku*”, Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara sf.7

Uluslararası mülteci örgütü ise 1 Temmuz 1947'de faaliyet göstermeye başlamıştır. Ekonomik ve siyasi nedenlerle çalışmalarına son veren ve 1943-47 arasında faaliyette olan Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi'nin (UNRRA) sorumluluklarını üstlenmiştir. Uluslararası mülteci örgütünün faaliyet alanına bakıldığında, özellikle mültecilerin bir arada tutulduğu kamp koşullarının iyileştirilmesinde aktif rol oynadıkları görülmektedir. Yeterli beslenme, eğitim, sağlık, iş sahibi edindirme, kayıp aile üyelerinin bulunması, can ve mal güvenliğinin sağlanması gibi meselelerde mültecilere destek olmuştur. Faaliyette olduğu dönemde Hükümetler arası Mülteci Komisyonu (IGCR/ICR)'nin icra ettiği, mültecilerin kanuni haklarının korunması ve üçüncü ülkeye yerleştirilmesi görevlerini de üstlenmiştir.⁶⁸ Diğer yandan örgüt, amacını mültecilerin daha önce yaşadığı ülkelere veyahut kendi ülkelerine dönmelerini teşvik etmek olarak açıklamıştır. Bunun yanında hiçbir mülteci menşe ülkesine geri dönmeye zorlanamaz ilkesini benimsemiştir. Bu ilke doğrultusunda yaklaşık bir milyon mülteci üçüncü ülkelere yerleştirilmiştir.⁶⁹ IRO'nun yapmış olduğu çalışmalar ve faaliyet alanında yerini Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) almıştır.

2.4.3 Uluslar Arası Göç Örgütü – IOM

İkinci Dünya Savaşının insanoğlunun tarihi hafızasında bıraktığı izler silinemez boyuttadır. Yaşanan yıkıcı ve olumsuz etkilerinin yanı sıra göç ve mülteci hukukunun gelişmesine katkı sağlaması bakımından da ayrıca önem arz etmektedir. Savaş sonucunda yerinden edilen milyonlarca insanın oluşturduğu göç dalgası dünya düzenini her yönden etkilemiştir. Devletlerce bu sorunun çözülmesi gerektiği kabul edilmekle uluslar arası girişimlerde bulunulmuştur.

Bu itibarla ikinci dünya savaşı sonucunda göç eden kişilere yardımcı olmak gayesiyle Belçika ve Amerika Birleşik Devletleri'nin girişimleriyle Brüksel'de bir Uluslararası Göç Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans sonucunda Avrupa'dan Göçmenlerin Hareketleri Geçici Hükümetler Arası Komitesi'nin (PICMME) oluşturulmuştur. PICMME kısa süre sonra Hükümetler arası Avrupa Göç Komitesi (ICEM) dönüşmüştür. 1951 yılında Intergovernmental Committee for European

⁶⁸http://www.madde14.org/index.php?title=Uluslararası%C4%B1_M%C3%BClteci_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC

⁶⁹ ÖZCAN Mehmet, (2005) “Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku”, Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara sf.7

Migration (ICEM) adıyla İsviçre'nin Cenevre kentinde, 132 devletin katılımıyla kurulmuştur. Göç alanındaki en önemli hükümetler arası örgüt olan IOM Birleşmiş Milletlerle, 8 Temmuz 2016 tarihinde imzaladığı bir anlaşma ile BM'ye bağlı bir kuruluş olmayı kabul etmiştir.⁷⁰ 1956-1957 yılları arasında ICEM, Avusturya ve Yugoslavya'ya kaçan yaklaşık 180.000 Macar mültecinin yeniden yerleştirilmesi sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu faaliyeti örgütün ilk çalışmalarından biri olmuştur.⁷¹

Uluslararası Göç Örgütünün amacı Uluslararası Göç Ajansı tarafından “düzenli ve insani göç yönetiminin sağlanmasına yardımcı olmak, göç konularında uluslararası işbirliğini teşvik etmek, göç problemlerine pratik çözümlerin arayışını desteklemek ve mülteciler ile ülke içinde yerinden edilmiş insanlar dâhil ihtiyaç sahibi göçmenlere insani yardım sağlamak” olarak belirtilmiştir. Uluslararası göç örgütüne üye 169 devlet ve 8 gözlemci devlet bulunmaktadır. Dünya genelinde 100'ün üzerinde ofisi bulunan örgüt düzenli göçün gerçekleştirilmesi üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmıştır.

Uluslararası göç örgütü 1. Körfez Savaşı sonucunda Türkiye'ye gelen Iraklı mültecilerle ilgilenmek amacıyla Türkiye'de ilk ofisini 1991 yılında açmış ve böylece Türkiye'deki faaliyetlerine başlamıştır. 25 Kasım 2004 tarihli ve 5260 sayılı Kanunla Türkiye'nin IMO'ya katılması uygun bulunsa da ancak Bakanlar Kurulu tarafından 19 Temmuz 2010 tarihinde yürürlüğe konulabilmiştir.⁷² Görüldüğü üzere Türkiye'nin IOM'e üye devlet olduğu 2004 yılında resmileşmiş ve bu tarihten itibaren IOM ve Türkiye arasındaki ortak çalışmalar, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun taslağının oluşturulması ile 2013 yılında İçişleri Bakanlığı Göç Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasını kapsayarak günümüze kadar gelmiştir. 2011 yılında yaşanan Van depreminden sonra, IOM Türkiye acil durum müdahale programlarına başlamıştır. Suriye'de yaşanan iç savaş ve 2015 yılında yaşanan Akdeniz Kriziyle IOM Türkiye'deki faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Ankara'da merkez ofis, İstanbul ve Gaziantep'te alt ofisleri bulunan Örgüt ülke çapında 15 farklı bölgede yaklaşık 350 çalışana sahiptir.

⁷⁰ The Un Migration Agency-
<https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%20Kurulu%C5%9Flar/IOM%20TR.pdf>

⁷¹ IOM Resmi İnternet Sitesi. <https://www.iom.int/iom-history>

⁷² 10 Ağustos 2010 tarih ve 27668 sayılı Resmi Gazete.

2.4.4 Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği - BMMYK

(United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR)

Mülteci sorununun en önemli dönüm noktalarından biri olan ikinci dünya savaşı sonunda ve savaş süresince yaşanan mülteci krizleri önü alınmaz bir hale gelmiştir. Dünyada yaşanan mülteci sorunu sadece Avrupa'da değil İkinci Dünya Savaşına dahil olan tüm coğrafyalarda görülmüştür. Mülteci sorunlarıyla ilgilenmek üzere daha önce girişimler olmuşsa da bu zamana kadara kurulan kuruluşların büyüklükleri mülteci sorunlarının gelmiş olduğu seviye karşısına yetersiz kalmış ya da çalışma süresi sona ermiştir. Gelenen aşamada mülteci krizi ile dünya genelinde ilgilenecek, çalışmalar yürütüp bu alanda bir düzenleme yapacak bir kuruluşun varlığına hiç olmadığı kadar ihtiyaç duyulmuştur. Duyulan bu ihtiyaç neticesinde BM Genel Kurulu tarafından Aralık 1949 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin kurulmasına karar verilmiştir. Karara göre komiserliğin merkezi İsviçre'nin Cenevre adlı şehri olacağı, 1 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe gireceği ve üç yıllık bir çalışma süresinin olacağı öngörülmüştür.

Kurulmasından sonra faaliyetlerine sayıları milyonu geçen mültecilerin sorunlarıyla ilgilenerek başlamıştır. Bunların tamamı Avrupa kıtasında yaşayan mülteciler olmuştur. Hem komiserliğin başarılı çalışmaları hem de süregelen mülteci sorunları nedeniyle komiserlik öngörülen üç yıllık sürenin sonunda feshedilmemiş ve komiserliğin çalışmalarına beşer yıllık dönemler itibariyle devam etmesine karar verilmiştir. Öyle ki komiserliğin başarılı çalışmalar yürütmesi sonucu olarak 1954 yılında Nobel Barış ödülüne layık görülmüştür. 2003 yılına gelindiğinde BM Genel Kurulu kararı ile komiserliğin görev süresi şartı kaldırılarak faaliyetlerine devamlı olarak devam etmesi yönünde karar alınmıştır.

BM Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1950 tarihinde ise komiserliğin tüzüğü kabul edilmiştir. Bu tüzük komiserliğin yol haritasını oluşturmasının yanı sıra başucu kitabıdır. Tüzüğe göre komiserliğin amaçları, faaliyet alanları düzenlenmiştir. Buna göre komiserliğin mültecilere uluslar arası hukuki koruma sağlamak ve mültecilerin ya kendi ülkelerine geri dönüşleri konusunda ikna etmek ya da güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirmek gibi temel amacı bulunmaktadır. İkinci amacı ise faaliyet alanına giren mültecilerin tespit edilmesini sağlamaktır.

Komiserliğin ilk amacına göz atacak olursak; mülteciler için uluslararası koruma sağlamak, mülteci sorunlarına kalıcı çözümler bulmak için hükümetlerle birlikte çalışmak, dünya genelindeki mültecileri korumak için yapılan uluslararası

girişimleri tek çatı altında toplamak, yönetmek ve mülteci sorunlarını çözmekle yetkilendirilmiştir. BMMYK'nın esas gayesi, mültecilerin elde etmeye çalıştıkları haklarını savunmak ve belli bir seviyede yaşamlarına devam etmelerini sağlamaktır. BMMYK herkesin sığınma talebi ve diğer bir devlette gönüllü geri dönüş, yerel bütünleşme ve üçüncü ülkeye yerleştirilme seçenekleri ile güvenli bir şekilde barınma hakkı olduğunu kabul ederek bu haklarının sağlanması konusunda çalışır. İnsan haklarının korunmasında ve tartışmaların barışçıl bir şekilde çözülmesinde etken olan koşulların yaratılması için devletler ve diğer kurumları destekleyerek zorla yerinden edilme vakalarını azaltmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda BMMYK, kendi ülkelerine dönmekte olan mültecilerin yeniden kaynaşmalarını güçlendirmek arayışında olup mülteci yaratan olayların tekrarlanmasını önlemeye çalışmaktadır. BMMYK, ırk, din, politik düşünce ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın ve tarafsız bir şekilde mültecilere ve diğer insanlara ihtiyaçları doğrultusunda koruma ve yardım sağlamaya gayret göstermektedir. BMMYK, bütün bu faaliyetleri arasında en çok çocukların ihtiyaçlarını karşılama ve kadın haklarını yükseltme çabası içindedir.

Komiserliğin ikinci amacı olan faaliyet alanlarının belirlenmesi ise şu şekildedir:

- i. Mülteci sözleşmesinde yer alan bireyler,
- ii. İç savaş veya ülke içindeki karışıklıklar sebebi ile terk eden bireyler
- iii. Ülkelerine geri dönen bireyler
- iv. Vatansızlar
- v. Savaş öncesi kabul edilen uluslar arası düzenlemeler kapsamına giren bireyler
- vi. Kendi vatanında yerinden edilmiş bireyler.

Yukarıda bahsedilen bireylerin komiserliğin "ilgi alanına ya da himaye kapsamına giren kişiler" denir.⁷³

2019 yılı itibarıyla 138 ülkede bulunan örgütün, yaklaşık 17.000 çalışanı mevcuttur. Kurulduğu yıllarda bütçesi yaklaşık 300.000 ABD doları iken 2019'a gelindiğinde bütçesi yaklaşık 7 milyar ABD doları olmuştur. 2019 yılında 69. yıldönümünü kutlayan UNHCR çalışmalarına başladığı günden bu güne kadar

⁷³ ÖZCAN Mehmet, (2005) "Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku", Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara sf.11-12

yaklaşık 50 milyon mültecinin yeniden hayat kurmalarına ön ayak olmuştur. BMMYK'nın sorumluluğu altında olan kişiler sadece mülteciler değildir. Ülkelerine geri dönen mülteciler, vatansız kişiler ve sayıları 26 milyonu bulan, genelde ülkesinde yerinden edilmiş kişiler olarak anılan kendi ülkelerinde yerlerinden olmuş insanların bir kısmı BMMYK'nın ilgi alanına giren diğer gruplar arasındadır.

2.4.5 1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi

İkinci dünya savaşı tüm acımasızlığıyla devam ettiği süreçte ve savaş sonrasında meydana gelen mülteci krizini çözmek ve mülteci sorunlarıyla uğraşmak için Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin kurulduğu dönemde 1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi imza altına alınmıştır. İş bu sözleşme 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olsa da 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise sözleşmeye 24 Ağustos 1951 tarihinde imza koymuş 29 Ağustos 1961 tarihinde çekince ileri sürerek onaylamıştır.

Sözleşme imzalandığı takdirde uluslararası bağlayıcı olacağı için bu sözleşmenin yapılma süreci oldukça tartışmalı geçmiştir. Tartışmaların temelinde mülteci kavramının nasıl tanımlanacağı yatmaktadır. Zira mülteci teriminin tanımlanması sorumluluk sahasını direkt olarak belirlemektedir. Dolayısıyla devletler yapılan tanımlama sonucunda dünyanın her yerinden gelen göçmenlerin mülteci olarak değerlendirilmesini istememişlerdir. Bu görüş doğrultusunda haklı bir nedene dayalı olarak zulüm korkusu üzerinde anlaşmaya varılmıştır.⁷⁴ Bu bağlamda sözleşme imza altına alınırken coğrafi ve tarihi sınırlamaya gidilerek hem mülteci kavramına dahil olacak kişi sayısının azaltılması hem de daha fazla ülkenin sorumluluk almasını sağlayarak mülteci yükünün paylaşılması noktasında bir uzlaşmaya varılmıştır. Sözleşmede öngörülen tarihi sınırlama ise 1. Maddenin A bendinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı

⁷⁴ ÖZCAN Mehmet, (2005) “Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku”, Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara sf.14

olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.”

Dikkat edilecek olursa maddenin unsurları incelendiğinde mülteci olarak tanımlanmanın bazı koşulları vardır. Bu koşullardan ilki zulme uğrayacağına ilişkin haklı bir korkudur. Bu korku belli bir ırka, topluma ve ya dine mensubiyeti ya da siyasi düşüncesinden dolayı olmalıdır. Korkunun sebebi bazen iç içe geçmiş de olabilir. Sığınma talebinde bulunan kişinin hangi nedenle zulme uğrayacağına ilişkin yaptığı tanımlama mültecilik başvurusunu değerlendiren ülkeyi bağlamaz. Diğer yandan ülkelerin değişen dini ritüelleri veya gelenekleri gereği bu korkunun sebebi cinsiyet de olabilmektedir. Örneğin kadın sünnetinin yaygın olduğu Mısır, Etiyopya, Nijerya gibi ülkelerde kadınların sünnet edilmeleri oldukça yaygın görülmektedir. BM'nin tahminlerine göre her 20 kadın/kızdan biri sünnet edilmektedir. Yine aynı araştırma da dünya genelinde 200 milyon civarında sünnet edilmiş kadının yaşadığı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla bu tür cinsiyete bağlı baskılara ve istek dışı zorlamalar da belli ölçüde zulmü kapsamaktadır. Yakın zamanda Myanmar'ın Arakan eyaletinde, 10 Müslümanın Budist fanatiklerce şehit edilmesini Müslümanların protesto etmiştir. Bu durumu tehdit olarak algılayan Budist fanatikler ve Burma polisi Müslümanlara saldırmasıyla soykırım yapılmaya başlanmıştır. Arakan'lı Müslümanlara yönelik yapılan soykırımların tek sebebi dindir. Dünya kamuoyunu meşgul eden soykırım neticesinde 2018 yılında BM tarafından bir rapor çıkarılmıştır. Rapora göre 600 kadar köy boşaltılmış 700 bin civarında insan göçe zorlanmıştır.⁷⁵ Bu durum dine bağlı olarak da zulmün gerçekleştiğini açıkça göstermektedir.

Mülteci olmak koşullarının belirlendiği maddenin devamında ülkesi dışında bulunmak ve bu ülkenin korumasından yararlanamamak, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istememek koşulu da yer almaktadır. Burada akla ilk olarak mülteci olmak için tüm koşulları sağlayan ancak ülkesini terk edemeyen kişiler için bir haksızlık olarak belirtilmektedir.⁷⁶ Yani sığınma başvurusunda bulunup mülteci

⁷⁵ Mission Report Of OHCHR Rapid Response Mission To Cox's Bazar, Bangladesh 13-24 September 2017

⁷⁶ ÖZKAN Işıl, (2017) "Göç İltica Ve Sığınma Hukuku" 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, sf.82

olabilmek için öncelik tabiiyetinde bulunulan ülkenin dışında bulunmak gerekmektedir. Vatansızlar için öngörülen düzenleme ise vatansız kişilerin yaşadıkları ülkenin dışında bulunmak, geri dönememek ya da korku nedeniyle dönmek istememesi şeklindedir.

Sözleşme birden fazla vatandaşlığı bulunan kişiler için de bir düzenleme yoluna gitmiştir. "vatandaşı olduğu ülke" ifadesi, Birden fazla vatandaşlığı olanlar hakkındaki "vatandaşı olduğu ülke" ifadesi, vatandaşı olduğu ülkelerin tamamını ifade etmektedir. Sığınma talebinde bulunan kişinin tabiiyetinde olduğu ve haklı bir nedene dayanmadan korumasından yararlanmadığı bir ülke varsa, bu sığınmacı korumadan faydalanmıyor olarak nitelendirilemez. Yani koruması altında olduğu mevcut bir devleti varken keyfi olarak bu devletin korumasından faydalanmamak suretiyle kişi mülteci olamaz.

Sözleşmenin aynı maddesinin B bendinde ise coğrafi sınırlamaya yer verilmiştir.

*"(a) "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar"; veya
(b) "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" anlamında anlaşılacak ve her Taraf Devlet bu Sözleşme'yi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşme'ye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır."*

Sözleşme aynı zamanda (a) şıkkını kabul eden her Taraf Devlet, herhangi bir zamanda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği bir notla, (b) şıkkını kabul ettiğini duyurarak yükümlülüklerini genişletebilir.

Görüldüğü üzere sözleşme imzacı devletlere bu konuda seçimlik bir hak vermiştir. Sözleşmeyi imzalayan devletler mülteci olarak isterse sadece Avrupa'dan gelen kişileri isterlerse de Avrupa dışında herhangi bir yerden gelen kişileri mülteci olarak kabul edebileceklerdir.

Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'nin herhangi bir maddesinin mülteciye Türk vatandaşına tanınan hakların fazlasının tanınamayacağı çekincesini ileri sürmüştür. Sözleşmede öngörülen tarih ona bağlı olan coğrafi sınırlama bağlamında, 359 sayılı Onay Kanunu'nda iş bu konuyla ilgili bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre, "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ibaresinin, "1 Ocak 1951'den önce

Avrupa’da meydana gelen olaylar” şeklinde uygulanacağı beyan edilmiştir.⁷⁷ Ayrıca Türkiye coğrafi sınırlamayı kabul etmiştir. Bunun neticesinde Türkiye sadece Avrupa’dan gelenleri mülteci olarak görmektedir. Türkiye’nin coğrafi sınırlamayı neden kabul ettiği üçüncü bölümün konusu olup orada ayrıntılı şekilde incelenecektir. Kısaca bahsetmek gerekirse; Türkiye’nin yer aldığı coğrafya nazara alındığında bu sınırlama Türkiye açısından elzemdir. Türkiye’nin bulunduğu coğrafi konumuna bakıldığında onlarca yıldır çatışmaların ve karışıklıkların merkezi haline gelmiş Ortadoğu’ya olan yakınlığı, komşu ülkelerin durumu birlikte değerlendirildiğinde Türkiye’nin zamanında bu coğrafi sınırlamayı kabul etmemiş olması ya da BM’ye vereceği bir notla kaldırması durumunda Türkiye’nin karşı karşıya kalacağı mülteci sorunu aşikârdır. Eğer Türkiye bu sınırlamayı kaldırırsa başta sınır ülkeleri ve orta doğu ülkeleri olmak üzere dünya genelinden gelecek göç dalgası Türkiye’yi oldukça zora sokacaktır.

2.4.6 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü (New York Protokolü)

1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesinde mülteci kavramı daha önceki sözleşmeler göz önüne alındığında daha geniş bir pencereden tanımlanmış ve uluslar arası alanda uygulanmaya başlanmıştır. Ancak sözleşmede öngörülen coğrafi ve tarihi sınırlandırmalar nedeniyle oldukça dar bir kitleye hitap edilmesine sebep olması nedeniyle istenilen düzeyde verim alınmamıştır. Tarih sınırlaması olarak 1951 tarihinin alınması dolayısıyla bu tarihten sonra sığınmacı olarak bulunan kişilere mültecilere tanınan haklar tanınmamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyanın genel durumu göz önüne alındığında mülteci sorununun sadece Avrupa’da değil İkinci Dünya Savaşının yaşandığı tüm coğrafyalarda yaşandığı görülmektedir. Komünist rejimlerin yıkılması, sömürge döneminin sona ermesi, yeni devletlerin kurulması ve siyasal karışıklıklar nedeniyle mülteci sorunu büyüyerek devam etmiş ve etmektedir. Asya ve Afrika kıtalarında o dönemde bulunan mülteci nüfusu oldukça fazladır. Afrika kıtasında o dönemde yaklaşık 850.000 mülteci bulunmaktadır.

⁷⁷ Nasıh Sarp ERGÜVEN, Beyza ÖZTURANLI.(2013). Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4)1007-1061.

Hal böyle iken 1951 Cenevre sözleşmesinin amacına ulaşmadığı, mülteci sorununun pratikte çözümlenmesine beklenen katkıyı sunmadığı gözlemlenmiştir. Bu gelişme üzerine Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliğinin ön ayak olmasıyla 1967 protokolü hazırlanmıştır. 16 Aralık 1966 tarihinde BM Genel kurulunda protokol imza altına alınmış, 2 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Protokolün yapılma sebebi 1951 Cenevre sözleşmesindeki coğrafi ve tarihi sınırlamayı kaldırarak daha geniş mülteci kitlelerinin mülteci statüsüne kavuşmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda protokol ile 1951 Cenevre sözleşmesinde bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu değişiklikler protokolün 1. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 1: “Sözleşme'nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ....." ve "söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir. İş bu Protokol, Sözleşme'ye Taraf Devletlerce, Sözleşme'nin madde 1 B (1) (a) hükmüne göre yapılanı mevcut duyuruların, madde 1 B (2) çerçevesinde genişletilmedikçe, bu Protokol bakımından da geçerli olması koşuluyla, Taraf Devletler, işbu Protokolü, hiç bir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır.”

Görüldüğü üzere protokol ile tarihi ve coğrafi sınırlamalar kaldırılmıştır. Protokolün yegane amacı kısıtlamaların kaldırılması yoluyla sadece mülteci statüsüne girecek kişilerin sayısını artırmak değil aynı zamanda mülteci sorununun çözümünü ilgili taraf devlet sayısını da artırmaktır. Ancak dikkat edilmesi gereken husus tarih sınırlamasını kesin olarak kaldırılmış iken coğrafi sınırlama 1951 Cenevre sözleşmesini imzalayan devletler tarafından eğer isterlerse coğrafi sınırlama uygulamasını devam ettirebileceklerini öngörmüştür. Bunun dışında kalan ve protokole imza koyan diğer tüm devletler gerek coğrafi sınırlamadan gerekse de tarihi sınırlamadan yararlanamayacaklardır.

Türkiye'nin Protokol'ü, 1 Temmuz 1968 tarih ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylamıştır. Bakanlar Kurulu kararı 5 Ağustos 1968 tarih ve 12968 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Ayrıca, 25 Eylül 1968 tarih ve 6/10733 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, Protokol'ün Türkiye bakımından 31 Temmuz 1968 tarihinden itibaren geçerli olmasına ve coğrafi sınırlamanın geçerliliğinin koruyacağına

karar verilmiştir.⁷⁸ Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olurken tarihi sınırlamayı benimsememişken coğrafi sınırlamayı benimsemiştir. Türkiye'nin yanı sıra Madagaskar ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti de coğrafi sınırlamayı kabul eden ülkelerdendir.

2.4.7 Bölgesel Korumalar

2.4.7.1 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi 1969

Afrika kıtasının bir kısmı Osmanlı egemenliğinde yaşamış, 19. yy da Fransız ve İngiliz sömürgesi altında kalmış daha sonra sömürgecilik yarışında İtalyanların işgaline uğramıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise İngiltere ve Fransa'nın sömürgesi altında yaşamıştır. Bu iki ülke Afrika topraklarında tarım alanları açmış, kıtaya yaklaşık 40 bin ziraatçı getirmişlerdir. Afrikalıları ise tarım işçisi veya çıkardıkları savaşlarda asker olarak kullanmışlardır. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında ülkelerinin yeniden inşası kapsamında Afrikalılar buralarda köle gibi çalıştırılmıştır. Yaşadığı bu işgal ve sömürge hadiseleri dolayısıyla da insan hakları konusunda acı tecrübeleri bulunan bir kıtadır. Yer altı ve yer üstü zenginlikleri sömürüye uğradığı yetmezmiş gibi kendi ülkelerinde dahi köle olmuşlardır. 1950'li yıllara gelindiğinde Afrika kıtasında sömürgeciliğe karşı bir başkaldırı başlamıştır. Başkaldırıları sonuçlarını 1960-1970 yılları arasında göstererek bağımsız devletler kurulmaya başlanmıştır. Ancak yeni kurulan bu devletler talihsiz bir şekilde Soğuk Savaş yıllarına denk gelmişlerdir. Böylece bu devletler İkinci Dünya Savaşı sonunda biri Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde diğeri ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği önderliğinde ortaya çıkan iki kutuplu dünyadaki Soğuk Savaş şartlarından olumsuz etkilenmiştir.⁷⁹

Dünyada yaşanan konjonktürel gelişmelerin yanı sıra bir de bağımsızlık mücadeleleri neticesinde kıta içerisinde büyük karışıklıklar yaşanmıştır. Yaşanan bu karışıklıklar büyük göç dalgalarına neden olmuştur. Kıta içerisindeki karışıklıklardan etkilenerek yaşanan göç dalgaları gerek yaşadıkları ülke içerisinde yer değiştirmek suretiyle gerek başka ülkelere sığınarak kendini göstermiştir. Kıta genelinde yaşanan

⁷⁸ 5 Ağustos 1968 Tarih Ve 12968 Sayı Numarası İle Yayımlanan Resmi Gazetenin 6/10266 Karar Sayılı Maddesi.

⁷⁹ Müge Dalar. (2013). Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliği'ne: Afrika'da Bütünleşme Çabaları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.85.

göç dalgası neticesinde mülteci problemine çözüm bulabilmek amacıyla Afrika Birliği Örgütü tarafından “Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi” kabul edilmiştir. 15 maddeden oluşan iş bu sözleşme 10 Eylül 1969 tarihinde Addis Ababa'da imzalanmış, 20 Haziran 1974 yılında yürürlüğe girmiştir.

1969 Sözleşmesi dekolonizasyon, Güney Afrika'daki ırk ayrımı, politik ve askeri ayaklanmalar ile aynı süreçte ortaya çıkmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1969 Protokolü üzerine inşa edilmiş olup 1984 Cartagena Bilirisini ve 2009 Kampala Sözleşmesini etkilemiştir. Ortaya çıktığı zaman 41 ülke tarafından imzalanan antlaşmaya hâlihazırda 54 Afrika Birliği ülkesinin 45 tanesi taraftır. Hukuki bağlayıcılığı olan mülteciler üzerine yapılmış tek bölgesel antlaşma olmasıyla dünyada tek olup, 1951 Cenevre Sözleşmesinin bölgesel tamamlayıcısı konumunda olması hasebiyle de ayrı bir farklılık arz etmektedir. Sözleşme 1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteci kavramına ilişkin tanımlamayı aynen içermekle beraber ek yasal koruma hükümleri de düzenlemiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesinde kabul edilen coğrafi ve tarihi sınırlamaya yer verilmemiştir. Bundaki temel amaç Afrika kıtasında yaşanan mülteci sorununa Afrika’da bulunan tüm devletlerin çözüme ilişkin katkı sunmasını sağlamaktır.

Sözleşmenin önsözüne bakıldığında Afrika devletleri mülteci konusunun devletlerarasında ciddi sorunlara neden olduğunu kabul edilmektedir. İnsancıl bir yaklaşımla sorunun çözümünde istekli olduklarını beyan etmekle Avrupa Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinde kabul edilen temel hak ve özgürlüklerden mültecilerin yararlanacaklarını kayıt altına alınmıştır. Kıtada yaşanan bütün sorunların Afrika Birliği Örgütü Antlaşması'nın ruhuna uygun ve Afrika bağlamında çözülmesi gerektiği konusunda hemfikirdir.

Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi 1. Maddesinin birinci fıkrasında yer aldığı üzere 1951 Cenevre Sözleşmesinde yapılan mülteci tanımını olduğu gibi kabul etmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında 1951 Cenevre Sözleşmesinden farklı ve daha ayrıntılı olarak şu düzenleme yer almıştır:

“Mülteci terimi aynı zamanda, kendi menşе ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, mense ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma

aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olacaktır.”

İkinci fıkrada yapılan bu tanım dolayısıyla Cenevre Sözleşmesinden farklı olarak burada haklı bir zulüm korkusu aranmamıştır. Cenevre Sözleşmesinden farklı olarak sığınma hakkı da düzenlenmiştir. Sığınma konusunda öngörülen önemli düzenlemeler yer almaktadır. Öncelikle 2. Maddede yer alan düzenlemeler doğrultusunda geri gönderme yasağı net bir şekilde ortaya konulmuştur. ABÖ'ne Üye Devletler, geri göndermeme ilkesi doğrultusunda mültecilerin yerleşmesini güvence altına almak için ilgili yasalarıyla uyumlu olarak ellerinden geleni yapacaklarını belirtmişlerdir. Yine aynı doğrultuda sığınma ülkeleri, güvenlik nedenleriyle, mültecileri menşe ülkelerinin sınırından mümkün olduğu kadar uzakta olan makul bir yere yerleştireceklerdir. Sığınma hakkı tanınması barışçıl ve insani bir eylem olarak kabul edilmiş, herhangi bir üye devlet tarafından düşmanca bir eylem olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir. Bir üye devletin mültecilere sığınma hakkı tanımayı sürdürmekte güçlük çektiği durumlarda, diğer üye devletler ile Afrika dayanışması ve uluslararası işbirliği ruhuyla, sığınma hakkı tanıyan üye devletin üzerindeki yükü hafifletmek üzere uygun önlemleri almalarını öngörmüştür.

2.4.7.2 Cartagena Mülteciler Bildirisi 1984

Orta Amerika'da 1980'li yıllarda yaşanan iç savaşlar nedeniyle yaklaşık iki milyon kişi yaşadıkları yerlerden olmuş, nüfus hareketlerinin yaşanmasına sebep olmuşlardır. Bu göç dalgası neticesinde ortaya çıkan mülteci sorunu Orta Amerika ülkelerinin gündemini meşgul etmiştir. Mülteci sorununa çözüm bulmak amacıyla bir dizi konferanslar yapılmıştır.

Cartagena, Kolombiya'da 19-22 Kasım 1984 tarihleri arasında yapılan “Orta Amerika, Meksika ve Panama'daki Mültecilerin Yasal ve İnsancıl Problemlerden korunması Hakkında Uluslararası Konferans Dizisi (Coloquio Sobre la Proteccion Internacionales de los Refugiados en American Central, Mexico y Panama: Problemas Juridicos y Humanitarios)” adıyla yapılan seminer dizisi sonucunda belgeye bağlanmıştır. Mültecilerin hukuki statülerini belirlemek, haklarından faydalanmalarını sağlamak maksadıyla imza altına alınan ve bağlayıcılığı olmayan bölgesel bir belgedir. 1984 yılında 10 Latin Amerika ülkesinden (Belize, Kolombiya, KostaRika, ElSalvador, Guatemala, Honduras, Meksika, Nikaragua, Panama ve Venezuela) gelen temsilcilerin katılımıyla kabul edilmiştir.

Bildirinin kabul edilmesiyle 14 ülkenin yasalarında ve uygulamalarında kendine yer bulmuştur.

Bildiri Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesinde de öngörüldüğü gibi sığınma hakkının ve kalıcı çözümlerin ne denli önemli olduğuna vurgu yapmakla birlikte, geri göndermeme prensibi doğrultusunda mültecilerin ülkesine geri gönderilmesine şiddetle karşı çıkmaktadır.

1951 Sözleşmesine ve 1967 Protokolüne kıyasla Cartagena Bildirisi mülteci kavramını daha geniş bir şekilde ifade etmiştir. Bildiriye göre mülteciler:

“Ülkelerinden hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışma, büyük insan hakları ihlalleri veya kamu düzenini ciddi bir şekilde bozan başka durumlar yüzünden kaçmış kişilerdir.”

Bu açıklama mültecilerin karşı karşıya kalabilecekleri sorunların tanımlamasını geniş tutma eğilimine gidildiğinin göstermektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolünü kabul etmeyen devletlerin gerekli yasal düzenlemeleri yaparak bu sözleşme ve protokole taraf olmalarını kabul etmektedir. Bildiri aynı zamanda taraf olacak olan devletlere coğrafi ve tarihi bir çekince hakkı vermemektedir. Bildiriye dahil olup da 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolüne bu bildiriden önce taraf olan devletler arasında coğrafi ya da tarihi çekince koyan devletlerin de bu çekincelerini geri almalarını deklare etmiştir.

Bildiride önemli olan bazı maddeleri ise şu şekilde toparlamak mümkün olacaktır. Sığınma konusunda Orta Amerika devletleri arasında bir uyuşmazlık çıkma ihtimaline binaen bir danışma mekanizması kurulması, BMMYK çalışmaları desteklenmesi, mültecilerin geri dönüşlerinin tamamen isteğe bağlı kabul edilmesi ve bu konuda BMMYK ile işbirliğine gidilmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda; mültecilerle ilgilenecek sorumluların eğitilmesi, üçüncü ülkelerin tespit edilmesi, gönüllü geri dönüşlerde mülteciye bürokrasi konusunda yardım sağlanması kabul edilmiştir.⁸⁰

Cartagena bildirisinin sınırları Karayip ülkelerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bildiriye imzalayan devletler 1984 yılından itibaren on yılda bir araya gelmeye devam etmektedirler. 1994 yılında San Jose'da, 2004 yılında Meksika'da ve

⁸⁰ ÖZKAN Işıl, (2017) “Göç İltica Ve Sığınma Hukuku” 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, sf.172

2014 yılında Brezilya’da olmak üzere üç deklarasyon daha yapılmıştır. Brezilya deklarasyonu 28 ülke ve üç özerk bölgeyi içermektedir.

2.4.8 Avrupa’nın Göç Politikaları

20 yüzyılın başlarına kadar göç veren Avrupa ülkeleri 1950’lerden itibaren İkinci Dünya Savaşı sonucunda yıkılan düzenin yeniden tesisi ve ekonomik işgücünün karşılanması amacıyla göç almaya başlamıştır. Başlarda güneydeki ülkelere misafir işçi alımının teşvikiyle başlayan Avrupa’ya yapılan göçler soğuk savaşın bitmesiyle artarak devam etmiştir. Devamında dünyada yaşanan olumsuz gelişmeler ve Avrupa’nın ekonomik yönden cazibe merkezi olması göçlerin yönünü sürekli Avrupa’ya çevirmiştir. Avrupa’ya yapılan nüfus hareketlerini üç farklı evrede ele almak mümkündür.

- Göçün ilk evresini Avrupa’nın yeniden inşası amacıyla “misafir işçilerin” davet edilmesi oluşturmaktadır.
- İkinci evresini misafir işçilerin Avrupa’da hayatlarını kuran göçmenlerin aileleriyle birleştirilmeleriyle birlikte gerçekleştirilmesi oluşturmaktadır.
- Son evresini ise, komünist rejimlerin yıkılmasıyla Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve böylece Doğu Bloğu ülkelerinden Avrupa’ya yönelen göçler oluşturmaktadır.

Bu bağlamda AB’nin geliştirmiş olduğu politikalardan Türkiye’yi ilgilendiren kısımları şunlardır:

- 18 Mart AB-Türkiye Bildirgesi.
- Geri Kabul Anlaşması.
- Vize Serbestisi Diyalogu.
- Vize Politikası- Türkiye’de Yerel Schengen İşbirliği Ağı.

BÖLÜM III

TÜRKİYE’NİN GÖÇ MEVZUATI VE STRATEJİSİ

Hukukun varlık sebebinin ortaya çıkan ya da çıkması muhtemel olayların çözümlenmesi ve bir düzene sokulması olduğu kabul edildiğinde öncelikle sorunların tanımlanması gerekmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde Türkiye’nin pozitif hukukunda mülteci, sığınmacı, göçmen ve göç ile ilgili yer alan mevzuat incelenmiştir. Göç ve mülteci konusunda yapılan bu yasal mevzuatlar içerisinde bulunan terimlerin, tanımların, kavramların genel olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu yüzden Türk hukukunda yapılan düzenlemelerin neden yapıldığı, yapılan bu mevzuatların hangi yasal temellere dayandığı, hangi ihtiyaç doğrultusunda hangi kanunun çıkarıldığı, çıkarılan kanunda sorunun nasıl adlandırıldığını ortaya konulmuş ve böylece Türkiye’nin mevcut göç strateji ortaya belirlenmiştir.

3.1 MÜLTECİ VE GÖÇMENLERİN HUKUKİ STATÜLERİ

3.1.1 Temel Kavramlar

Üzerinde çalışılan ve dünyanın sözü geçen otoriteleri tarafından uluslararası hukuk bağlamında da düzenlemelerin yapıldığı iş bu konunun temelini göç eden insanlar oluşturmaktadır. Göçün türleri, sebepleri ve sonuçları çalışmanın ilk bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ancak konu bütünlüğü açısından bu kısımda da kısaca bahsetmek gerekmektedir. Göçün türleri farklı olduğu gibi tanımları da farklılık arz etmektedir.

Uluslar arası göç; Kişilerin daimi olarak yerleşmek ya da belirli bir süre yaşamak üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılarak bir başka ülkeye geçici ya da kalıcı olarak gitmeleridir.

Göç terimleri sözlüğüne göre uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır⁸¹. Göç eden kişi aslında göç etmek zorunda değildir. Göç etmesi için onu zorlayan herhangi bir durum yoktur. Hayat standartlarını iyileştirmek için kendi iradesiyle karar vererek yapmış oldukları göçtür. Sosyal ve ekonomik durumları ile maddi olarak istikballerini gördükleri ülkelere yapılan göçü ifade etmektedir.

Göç ve göçmen konusunda Türk hukuk düzeninde 6458 sayılı YUKK kanunu dışında 14 Haziran 1934 tarihinde 2510 sayılı İskân kanununda ve 19 Eylül 2006 tarihli 5543 sayılı İskân Kanununda göç tanımı yapılmamıştır. Bunun yerine bu iki kanunda da göçmen tanımlarına yer verilmiştir. 2510 sayılı İskân kanunu 3. Maddesinde göçmeni *“Türkiye’de yerleşmek maksadılar dışarıdan münferiden gelmek isteyen Türk soyundan meskün veya göçebe ferdler Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğinin mütalaası alınmak şartile Dahiliye Vekilliğinin emrile ve müçtemian gelmek isteyen Türk soyundan meskün veya göçebe ferdler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskun kimseler işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliğinin mütaleası alınmak şartile Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğinin emirlerle kabul olunurlar. Bunlara muhacir denir.”* şeklinde tanımlarken, 5543 sayılı İskân kanununun 3. maddesinin 1. fıkrasının d bendinde ise *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.”* şeklinde tanımlanmıştır. Burada şu hususa kısaca değinmek gerekir ki 2510 sayılı kanun yerini, 19 Eylül 2006 yılında çıkarılan 5543 sayılı kanuna bırakmıştır. Yine 5543 sayılı İskân Kanununun tanımlar başlıklı 3. Maddesinde göçmen çeşitleri ayrıca tanımlanmıştır. Bunlar münferit göçmen, toplu göçmen, iskânlı göçmen, serbest göçmendir. 5543 sayılı kanunda göçmen tanımlarının tümünde ortak çıkış noktası *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olma”* ibareleri yer almaktadır. .

Literatürde yer alan diğer göçmen türlerini de incelemek faydalı olacaktır.

Çevresel göçmenler yaşam koşullarındaki ani ve keskin değişimler nedeniyle yaşadıkları ülke içinde ya da ülke dışına göç eden kişilerdir. Burada sebep coğrafi olabileceği gibi siyasi ya da ekonomik de olabilir.⁸²

Geçici işçi göçmenler ise ekonomik kökenli olup, çalışma şartlarına bağlı olan göçmenlerdir. Belli bir iş sözleşmesi kapsamında yabancı bir ülkeye çalışmak

⁸¹ Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Uluslararası Göç Örgütü, No 18, sf.22

⁸² Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Uluslararası Göç Örgütü, No 18, sf.8

için giden göçmenleri kapsamaktadır. İşçi göçmenler kısa ya da uzun süreli olarak bu statüye sahip olabilmektedirler. İşçi göçmenler gittikleri ülkede nitelikli, yarı nitelikli ya da niteliksiz olarak kabul edilip çalışabilirler.⁸³

Ekonomik Göçmenler; yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kendi menşe ülkesinin dışına yerleşmek üzere mutad ikamet yerini terk eden kişidir. Bu terim, genel hatlarıyla göçmenlerle zulümden kaçan mültecileri birbirinden ayırt etmek için kullanılır.⁸⁴

Geçici Koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak ülke sınırlarına ulaşan yabancılara sağlanan korumadır. Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur⁸⁵. Geçici korumanın üç temel unsuru, güvenli topraklara erişime izin verilmesi, geri gönderme yasağının uygulanması, temel ve acil insani ihtiyaçların karşılanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, Nisan 2011'den bu yana, Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle ülkemize yönelen kitlesel akınla gelen sığınmacılara geçici koruma sağlamaktadır.

Geçiş Ülkesi; hedef ülkeye giderken veya bu ülkeden menşe/mutad ikamet ülkesine dönerken herhangi bir yolculukta kişinin içinden geçtiği ve bir süre boyunca kaldığı ülkedir.⁸⁶

Geri Gönderme Yasağı; hiç kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ve muameleye tabi tutulamayacağı veya ırki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilememesini ifade eden ve YUKK'un 4. maddesinde kabul edilen uluslararası teamül hukuku kuralıdır. Geri gönderme yasağı 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 33. Maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. Maddesinde ve Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muameleye veya Cezaya Karşı Sözleşmenin 3. Maddesinde yer almaktadır. Geri gönderme yasağı, mültecilerin sınırdaki geri çevrilmemelerini, yaşam veya özgürlüklerinin

⁸³ Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Uluslararası Göç Örgütü, No 18, sf.19

⁸⁴ Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Uluslararası Göç Örgütü, No 18, sf.16

⁸⁵ TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf

⁸⁶ TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf

tehlike altında olacağı topraklara gönderilmemelerini, zulüm görmekten korktukları ülkelerine zorla geri gönderilmemelerini ve kendilerini menşe ülkelerine geri gönderen başka bir ülkeye sınır dışı edilmemelerini gerektirir.

Uluslararası Koruma; YUKK kapsamında uluslararası koruma, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerini kapsar. Bu statülerden birini almak için YUKK'ta öngörülen usuller çerçevesinde bireysel başvuruda bulunan kişi uluslararası koruma başvurusu sahibidir.

Kabul ve Barınma Merkezi; uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi kişilerin beslenme, barınma, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından kurulan ve Genel Müdürlüğün taşra yapılanması olan İl Göç Müdürlüklerince doğrudan işletilen veya kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılarak işlettirilen merkezleri ifade eder. Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kırklareli, Kayseri, Van ve Yozgat illerinde Kabul ve Barınma Merkezleri bulunmaktadır.

Mülteci, şartlı Mülteci ve ikincil koruma kavramları aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

3.1.2 Mülteci Statüsü

Mülteci kavramının doktrinde farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Goodwin-Gill'e göre "mülteci katlanılamaz şartlardan ve durumlardan kaçmak isteyen kişidir". Haddad'a göre ise "ulusal siyasi topluluğun dışında bırakılması için zorlamaya maruz bırakılmış kişilerdir". Kuhlman ise mültecilerin "cenneti aramak için değil içinde buldukları cehennemden kurtulmak için göç ettiklerini" söylemiştir.⁸⁷

Mülteci tanımlarının uluslararası kurum ve kuruluşlarda, sözleşmelerde, protokollerde nasıl yapıldığına bakmak statünün nasıl ve ne şekilde belirlendiğini anlamak açısından faydalı olacaktır. Milletler Cemiyeti döneminde Rus mülteciler için yapılan çalışma bu alanda yapılan ilk çalışmadır. Bu çalışmadan sonra 1938 yılında Almanya'daki Nazi zulmünden kaçan Yahudiler ile ilgili de bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Mülteci statüsü belirlenirken iki husus üzerinde ortak karara varılmıştır.

⁸⁷ ÖZKAN Işıl, (2017) "Göç İltica ve Sığınma Hukuku" 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, sf.75

- Vatandaşı oldukları ülkelerinin dışında bulunmak ve
- Herhangi bir devletin ya da hükümetin korumasından faydalanmamaktır.

İzleyen süreçte 1946-1952 arasında faaliyette bulunan Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO)'nün yapmış olduğu tanımlama ise gelinen noktada daha kapsamlı bir tanımlamadır. IRO'ya göre mülteci *“temelde ırk, tabiyet, politik düşünce ve dini inançları nedeniyle zulüm gören ya da tabiyetinde bulunduğu devlet tarafından koruma imkanı bulunmayan kişiler.”*⁸⁸ olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama gerek 1951 Cenevre Sözleşmesi gerekse de 1967 Protokolünde aynı doğrultuda yerini almıştır. 1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi mültecilerin hukuki statüsünün belirlenmesi ve uluslar arası hukuk alanında kabul edilerek uygulanması noktasında en önemli gelişmelerden biridir. Cenevre sözleşmesinin yürürlüğe girip uygulanmaya başlanmasından sonra Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü ile de sözleşmenin aksayan ve uygulama da sorun olan kısımlarına müdahale edilerek bazı yenilikler getirilmiştir. 1967 protokolü ile gelen en önemli değişiklik ise tarihi ve coğrafi sınırlamaların kaldırılması olmuştur.

3.1.2.1 Mülteci Statüsünü Elde Etmenin Şartları

1951 Cenevre sözleşmesinde yapılan mülteci tanımına bakıldığında, mülteci olmak için bazı şartlar arandığı gözlemlenmektedir. Bu şartlar sözleşmenin 1.maddesinin A bendinin 1 numaralı fıkrasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre;

I. Haklı bir nedenle zulme uğramaktan korkmak şartı aranmıştır.

- Irka dayalı zulüm
- Dine dayalı zulüm
- Belli sosyal gruba aidiyet yüzünden zulüm
- Siyasi düşünceleri yüzünden zulüm.

Bu kritere göre bu korku nedenlerinden biri dolayısıyla bir sığınmacı mülteci statüsüne erişmek için bir ülkeye iltica başvurusunda bulunabilmektedir. Dikkat edilmesi gereken nokta iltica başvurusunda bulunan sığınmacının başvurusunda dayandığı kriteri yanlış ya da doğru adlandırması önemli değildir. Bu kriteri taşıyıp

⁸⁸ ÖZCAN Mehmet, (2005) *“Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku”*, Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara sf.7

taşımadığı iltica edilen ülke tarafından değerlendirilecektir. Ancak iltica talebini alan devlet bu değerlendirmeyi yaparken keyfi bir uygulamaya başvuramaz.

Konuya ilişkin olarak Bosna Savaşı sonunda Türkiye'ye gelen Bosnalı mülteciler tam yerinde bir örnektir. Bosna-Hersek'te 1 Mart 1992'den 14 Aralık 1995'e kadar süren savaş sonucunda yüz bin civarında insan hayatını kaybetmiş, 2 milyon civarında kişi de yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmıştır. Sırp tarafında Nisan 1992 de Bosna'nın Srebrenitza kentinde başlayan Boşnak Müslüman soykırımları, savaş yılları ve savaş sonrasında Türkiye'ye yaklaşık 20 bin kişinin zorunlu olarak göç etmesine neden olmuştur. 1951 Cenevre Sözleşmesinden doğan yükümlülüğümüz gereği dine dayalı zulüm nedeniyle Bosna'dan gelen kişilere mülteci statüsü verilmiştir.

İkinci Dünya Savaşından sonra günümüze kadar yaşanan en büyük zorunlu göçlerden biri de 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşmiştir. Bu zorunlu göç dalgası ise büyük ölçüde Bulgaristan devletinin Türk asıllı ve Müslüman olan kişilere karşı girdiği asimilasyon politikaları sonucu zorunlu olarak gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşında Sovyetlerin işgalinden sonra Bulgaristan'da faşist rejim yıkılmış ve yerine komünist rejim gelmiştir. Azınlık haklarını koruyacağı vaadiyle Komünist Vatan Partisi Türklerin desteğiyle hükümete gelmiştir. Ancak Komünist Vatan Partisi başa geldikten sonra politika değiştirerek sosyalist devlet önünde en büyük engelin azınlıklar olduğuna kanaat getirmiş ve Türklere karşı siyasal, ekonomik ve hukuki şiddete başvurmaya başlamıştır. Türk isimlerinin Bulgar isimleriyle değiştirilmesi, Türkçe konuşma ve sünnet ritüelinin yasaklanması, Türklerin bilinçli olarak yoğun Bulgar nüfusunun olduğu yerlere göç ettirilmesi gibi asimilasyon faaliyetlerine başlamışlardır. Yoğun asimilasyon faaliyetleri 1984-1989 yılları arasında sürmüş ve komünist rejim amacına ulaşamayınca Türkler için zorunlu göç kararı almıştır. Bu zulümle beraber Türkiye'ye Bulgaristan'dan yoğun göçler başlamış ve Türkiye, Bulgar vatandaşı olan bu kişilere mülteci statüsü vermiştir. Bulgar mültecileri ırka ve dine dayalı zulme gösterilebilecek iyi örneklerden bir tanesidir.

II. Vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istememek şartı aranmıştır.

Mülteci olabilmek için tabii olarak yabancı bir devletin sınırlarına ulaşmak gerekmektedir. Sığınmacı tabiiyetinde bulunduğu ülkeden ayrılmalı ve mülteci

olmak istediği ülkeye varmalıdır. Tabiiyetinde olduğu ülkeden ayrılan sığınmacı mevcut bir korkuyla ülkesini terk ettiği için vatandaşı olduğu ülkenin korumasını istememektedir. Zira tabii olduğu ülkenin korumasından faydalanması durumunda o devletin hükmü altına gireceğinden haklı nedenle zulme uğrama korkusu gerçekleşecektir. Yani korku nedeniyle kaçtığı devlet yahut hükümet söz konusu kişiye yönelik devlet olma egemenliğinden kaynaklanan hüküm ve tasarrufta bulunma hakkını kullanacaktır.

III. Tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istememek şartı aranmıştır.

İş bu kriterde aranan şart aslında vatansız kişilerin durumudur. Zira burada ilgili sığınmacı herhangi bir devletin buyruğu altında değildir. Ancak sürekli olarak ikamet ettiği bir ülke vardır. Bu ülkeden yukarıda sayılan haklı nedenle zulme uğrama korkusu nedeniyle ayrılmıştır. Vatansızlar da mülteci talebinde bulunabilmek için ikamet ettiği ülkenin sınırlarını terk etmeli, iltica talebinde bulunacağı devletin sınırlarına ulaşmalıdır. Yine vatansızlar da zulme uğrama korkusu nedeniyle ikamet ettiği ülkeye dönmek istememelidir. Keza döndüğü takdirde ırkı, dini, siyasi düşüncesi ya da belli bir topluma aidiyeti dolayısıyla ikamet ülkesi tarafından zulme uğrama korku ve riski bulunmaktadır.

Sözleşmenin 1. maddesinin A bendinin son paragrafında birden fazla vatandaşlığı bulunan kişilerin durumu düzenlenmiştir. Birden fazla tabiiyeti olan bu kişiler hakkında tabiiyetini haiz olduğu ülkelerden her biri açısından ayrı ayrı değerlendirilir. Yani bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ülkelerden birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum sayılmayacaktır. Böylelikle de mülteci statüsü elde edemeyecektir.

Görüldüğü üzere Cenevre sözleşmesinde mülteci statüsünü elde etmenin şartları düzenlenmiştir. Bu şartları taşımayan bir göçmenin sığınma başvurusu sonucunda mülteci statüsü elde edemeyecek fakat geçici koruma hakkından faydalanabileceklerdir. 1951 Cenevre Sözleşmesi bu şartların yanı sıra mülteci olabilmek için iki sınırlayıcı kriter belirlemiştir. Sınırlayıcı kriter belirleme amaçlarının ne olduğu yukarıda ilgili başlık altında ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Ancak kısaca bahsetmek gerekirse; sözleşmenin imza altına alındığı tarihte dünya

üzerinde yaşanan göç dalgaları göz önüne alındığında muhtemel iltica akınlarında sorumluluk alanlarını daraltmak olduğu görülmektedir.

Sözleşmenin ilk maddesinin A bendinin 2. Fıkrasında yer alan mülteci tanımında;

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda..." ifadesi yer almıştır.

Aynı maddenin B bendinde ise;

(a) *"1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar";* veya

(b) *"1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar"* şeklinde düzenlenmiştir.

Ancak 1967 protokolünde bu sınırlamalardan vazgeçilmiştir. Tarihi sınırlamadan mutlak şekilde vazgeçilmesini öngören protokol coğrafi sınırlamadan da vazgeçilmesini de kabul etse de burada bir mutlaklık yoktur. Coğrafi kısıtlamayı son tahlilde sözleşmeye taraf ülkenin inisiyatifine bırakmıştır. Sözleşmeye taraf olan ülke isterse coğrafi kısıtlama ile kabul edip sadece Avrupa'da yaşanan olaylar sonucu gelenleri mülteci olarak kabul edecek isterse de dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olaylar sonucu gelenleri mülteci olarak kabul edecektir. Böylelikle mülteci statüsü elde etme şartları bu anlamda daha kolay hale gelmiştir.

3.1.2.2 Koruma Kapsamı Dışında Tutulan Ve Korumaya İhtiyacı Olmayan Kişiler

1951 Cenevre sözleşmesinin aynı maddesinde, D bendinde uluslararası korumanın kapsamı dışında tutulan kişileri, E bendinde ise uluslararası korumaya ihtiyacı olmayan kişileri düzenlemiştir.⁸⁹

m.1-D: *"Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, Birleşmiş Milletlerin diğer bir organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören kimselere uygulanmayacaktır."* D bendinde anılanlar BMMYK Tüzüğü'nün 6. ve 7. Maddelerinde yer alan düzenlemeler uyarınca yardım alanlardır.⁹⁰ Burada aynı zamanda iki farklı koruma kurumundan faydalanmanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Cenevre sözleşmesinden kaynaklanan mülteci statüsü verme ve mülteci haklarından yararlandırma sorumluluğu devletler üzerinde

⁸⁹ ÖZKAN Işıl, (2017) *"Göç İltica Ve Sığınma Hukuku"* 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, sf.109

⁹⁰ ÖZKAN Işıl, (2017) *"Göç İltica Ve Sığınma Hukuku"* 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, sf.109

fazlasıyla yük getirmektedir. Böylelikle mülteci statüsü alıp haklarından yararlanmaya daha muhtaç kişilere ulaşılması amaçlanmaktadır.

m. 1-E: Sözleşme bu bendi ile korumaya ihtiyacı olmayan ve bu sebeple mülteci olarak sayılmayan kişileri düzenlemiştir. *“Bu sözleşme, ikamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlığına sahip olanlara tanınan hak ve yükümlülüklerine sahip sayılan kişilere uygulanmayacaktır.”* 5543 sayılı İskan Kanununa göre Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olan kişiler göçmen olarak ülkeye kabul edilmekte ve vatandaşlığa alınmaktadır. Bu şekilde gelen sığınmacılar literatürde “ulusal mülteci” olarak adlandırılmaktadır. Ulusal mülteciler ülke halkıyla aynı soydan geldiği için kabul edilmeleri, iskan edilmeleri ve vatandaşlığa alınmaları daha kolay olmaktadır.

3.1.2.3 Mülteci Statüsü Almaya Layık Görülmeyen Sığınmacılar

1951 Cenevre Sözleşmesinin ilk maddesinin F bendinde mülteci statüsü verilmeye layık görülmeleyen kişiler sayılmıştır. Bu düzenlemeyle güdülen amaç bu denli ağır cürümler işleyen kişilerin karşılaşması muhtemel cezalardan kaçabilmek için mültecilik kurumunu kötüye kullanmasının önüne geçmek amaçlanmıştır. Bu bentte bu cürümleri işlediğine dair somut hukuki bir belge ya da mahkeme kararı aranmamaktadır. Söz konusu duruma ilişkin kanaat edilmiş olması yeterli görülmüştür. Korumaya layık görülmeleyen bu kişiler sözleşmede tahdidi olarak sayılmıştır.

(a) *“Barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır.”*

Burada bahsedilen suçlarla ilgili uluslararası belgeler ve sözleşmelerde yer alan düzenlemeler önem arz etmektedir. Bu belgeler arasında 1948 Tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, 1949 Tarihli Savaş Mağdurlarının Korunması Hakkında Cenevre Sözleşmeleri, 1977 Tarihli 2 Ek Protokol Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslar Arası Ceza Divanı Tüzükleri, Uluslararası Ceza Divanı 1945 Şartı ve Uluslar Arası Ceza Mahkemesi Tüzüğü sayılabilir.⁹¹

⁹¹ ÖZKAN Işıl, (2017) “Göç İltica Ve Sığınma Hukuku” 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, sf.110

Barışa karşı suçun tanımlanmasında uluslararası hukuka göre barışı tehdit eden bir suçun varlığı aranmaktadır. Barışa karşı suç tanımına Nürnberg Davasında rastlanmaktadır. Ekim 1945'te, ABD, Birleşik Krallık, Fransa ve Sovyetler Birliği'nin Nazi liderlerine karşı açmış olduğu meşhur davaya Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi bakmıştır. Yargılama Almanya'nın Nürnberg şehrinde yapıldığı için bu isimle anılmıştır. Bu davada Nazi Liderlerine karşı yapılan suçlamalar 4 noktada toplanmaktadır:

1. Barışa karşı suç (uluslararası sözleşme ve anlaşmaları çiğneyerek savaşı planlama, başlatma ve yürütme),
2. İnsanlığa karşı suç (sürgün, imha ve soykırım),
3. Savaş suçları (savaş hukukunu çiğneme) ve ilk üç noktada listelenen suç eylemlerinin ortak bir plan ve komplo süreci ile gerçekleştirilmesi.

Dünyaca ünlü bu dava sonucunda Nürnberg ilkeleri olarak uluslararası hukukta yerini alan bu ilkeye göre;

“Aşağıda sıralanan suçlar uluslararası hukuk önünde cezaî suçlar olarak belirlenmiştir:

(a) *Barışa karşı işlenen suçlar*

(i) *Saldırgan ya da uluslararası antlaşma, sözleşme ve garantileri ihlal eden bir savaşı planlama, hazırlık ya da kışkırtma,*

(ii) *Ortak plana işbirliği yapma ya da (i) maddede belirtilen eylemlerin başarılması karşı komplo.⁹²”* olarak belirtilmiştir.

Yani barışa karşı suçlar saldırganlık savaşlarının planlanması, hazırlanması, başlatılması, sürdürülmesi, uluslararası antlaşmaların ya da güvencelerin ihlali halinde bir savaş veya ortak bir plana katımla şeklinde tanımlanmaktadır. Nazi yönetimi tarafından işlenen bu suçların tanımı ilk olarak Nürnberg İlkelerine, daha sonra da Birleşmiş Milletler Tüzüğü'ne dahil edilmiştir. Bu tanım, saldırganlığın barışa karşı bir suç olarak tanımlanmasında rol oynamıştır.

Uluslar Arası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü'nün 5. maddesinde mahkemenin yargı yetkisi belirlenmiş ve savaş suçları ile insanlığa karşı suçların mahkemenin yetkisi dâhilinde olduğu kabul edilmiştir. Tüzüğün 8. maddesinde savaş

⁹² Yunus Emre GÜL. (2018). Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve İnsan Haklarına Katkıları. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1):293-303.

suçları kapsamına hangi fiillerin girdiği, 7. maddesinde ise insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında hangi fiillerin değerlendirildiği bahsedilmektedir. BM *“Ad Hoc”* mahkemelerinden biri olan Ruanda Ceza Mahkemesi Ruanda’da 1994 tarihinde Tutsi azınlık topluluğuna karşı başlatmış olduğu katliamlar sonucunda kurulmuştur.⁹³ Ruanda Ceza Mahkemesi Statüsünün 3. Maddesinde yine insanlığa karşı suçlar olarak kabul edilen fiiller listeleme yöntemiyle sayılmıştır.

(b) *“Mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır siyasi olmayan bir suç işlediğine; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır.”*

(b) bendinde öngörülen şart geri gönderme ilkesi ile ilgili bir şarttır. Sözleşmenin 33. maddesinde yer alan düzenlemeye göre *“Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (“refouler”) etmeyecektir.”* mültecinin geri gönderilemeyeceğini mutlak bir şekilde koruma altına almıştır. Ancak iltica talebinde bulunan kişinin işlediği suç, talebi değerlendiren ülkenin kamu düzeni açısından önem arz etmektedir. Burada talebi alan devlet kamu düzeni ve güvenliği ile talepte bulunan sığınmacının arasında objektif olarak bir denge kurmalıdır. Bu anlamda b bendi bir denge testi işlevi görmektedir. Aynı zamanda bu denge testi talepte bulunan mültecilerin durumları değerlendirilirken adaletli davranılmasına da yardımcı olmaktadır.⁹⁴ Bunun yanında aynı maddenin ikinci fıkrasında *“Bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.”* şeklinde yer alan düzenleme talebi değerlendiren devletlerin yegane hukuki dayanağıdır. Talebi değerlendiren devlet haklı olarak kendi vatandaşını, kamu düzeni ve güvenliğini düşünmek zorundadır. Bu hukuki dayanak aynı zamanda mülteci statüsünden yararlanmayı kötüye kullanmanın önüne geçmesi açısından da faydalı bir düzenlemedir.

⁹³ Süleyman Emre ZORLU. (2016) Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşunda Tarihsel Süreç Ve BM Güvenlik Konseyinin Uluslararası Ceza Mahkemesinin İşleyişi Üzerindeki Yetkileri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2:125

⁹⁴ ÖZKAN Işıl, (2017) *“Göç İltica Ve Sığınma Hukuku”* 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, sf.112

(c) “Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır.”

Bu bentte sayılan bu şart diğer iki bentte sayılan ilkelerin dışında kalan ilkelere atıf yapmaktadır.

3.1.2.4 Mülteci Statüsünün Kaybedilmesi

İltica talebinde bulunan sığınmacının talebi muhatap devlet tarafından kabul edilmesiyle ilgili kişinin statüsü mülteci olmaktadır. Sözleşme uyarınca mülteci statüsünün elde edilmesiyle birlikte ilgili kişi, mülteciye tanınan tüm hak ve yetkileri kullanma salahiyetine erişmektedir. Mülteci statüsünün hangi hallerde sona ereceği yine sözleşme ile hüküm altına alınmıştır. Daha doğru ifadeyle mülteci statüsünün sona ermesi iş bu düzenlemeyle güvence altına alınmıştır. Sözleşmenin ilk maddesinin C bendinde düzenlenmiştir. Mülteci statüsünün sona erme nedenleri tahdidi olarak ve altı fıkra olarak sayılmıştır.

“(1) Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile tekrar yararlanırsa; veya

(2) Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar kazanırsa; veya

(3) Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını yeni kazandığı ,ülkenin himayesinden yararlanıyorsa; veya

(4) Kendi arzusu ile terk ettiği veya zulüm korkusu ile dışında bulunduğu ülkeye kendi arzusu ile, tekrar yerleşmek üzere dönmüşse; veya”

C bendinde sayılan fıkralardan ilk dördü mültecinin kendi hür iradesiyle mülteci statüsüne son verdiği halleri düzenlemektedir. İlk fıkrada mültecinin vatandaşı olduğu ülkenin korumasından tekrar yararlanmak istemesi sonucu statüsünün sona erdirildiği hali düzenlemiştir. Bu kriterin uygulanabilmesi için öncelikle mülteci vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunmalıdır. Ayrıca mültecinin vatandaşı olduğu devlete yapmış olduğu her başvuru bu kapsamda değerlendirilmez. Burada mültecinin vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmak maksadını taşıması aranır.

İkinci fıkrada sayılan yeniden vatandaş olma şartı için eskiden tabiiyetinde bulunduğu ülkenin vatandaşlığına kendi isteğiyle girme koşulu aranmaktadır.

Üçüncü fıkrada yer alan düzenleme uyarınca mültecinin tabiiyetinde bulunduğu veyahut vatandaşlığından çıktığı devlet dışında üçüncü bir devletten yeni

bir vatandaşlık elde etmesi ihtimalidir. Bu ihtimalde mülteci yeni vatandaşı olduğu devletin korumasından yararlanmayı kendisi talep etmelidir.

Dördüncü fıkrada yer alan düzenleme gereği ise terk ettiği ülkeye kendi arzusu ile yerleşmek maksadı ile dönmesi koşuludur. Bu fıkrada kritik ayırım yerleşmek maksadıdır. Günümüz Türkiye'sinde Suriyeli göçmenlerin bayramlarda veya belirli zaman dilimlerinde ülkelerine gidip geri gelmeleri bu konuya yerinde bir örnektir. Ancak Türkiye'de bulunan Suriyelilerin mülteci olmadığı, 1951 Cenevre Sözleşmesini Türkiye'nin coğrafi sınırlamayla kabul etmesi dolayısıyla şartlı mülteci olduğu gözden kaçmamalıdır.

“(5) Mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse bu kişiye bu sözleşmenin uygulanması sona erecektir.”

Bu fıkrada mültecinin menşe ülkesinde kişiyi mülteci statüsüne taşıyan sebeplerin sona erdiği ya da ortadan kalktığı hal düzenlenmiştir. Bu durumda mültecinin uluslararası korumaya muhtaç bir hali kalmadığı değerlendirilmektedir. Mülteci olarak kabul edilme şartları sona erdiğinden, kabul eden devlet tarafından kişinin mülteci statüsü sona erdirilebilecektir. Ancak bu fıkra yine sözleşme uyarınca bir istisna hal öngörülmüştür. Bu istisnaya göre eğer mülteci menşe ülkesinde önceden zulme uğramışsa vatandaşı olduğu ülkenin korumasından faydalanmak istemeyebilir. Bu durumda mülteci statüsü sona erdirilemez ve kişi menşe ülkesine, oradaki şartların düzeldiği gerekçesiyle gönderilemez.

“(6) Tabiiyetsiz olup da, mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için, normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise; bu kişiye bu sözleşmenin uygulanması sona erecektir.”

Bu fıkrada vatansız kişilerin durumu düzenlenmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi uyarınca vatansız kişilere de mülteci statüsü verilebilmektedir. Beşinci fıkra ile aynı doğrultuda yapılan bu düzenlemeyi beşinci fıkradan ayıran nokta vatansızların durumunu düzenlemiş olması ve vatandaşlar gibi ikamet ettiği ülkeye rahat dönememeleri noktasındadır. Öyle ki vatansız bir kişinin ikamet ettiği ülkedeki olumsuz şartların ortadan kalkması sonucunda o ülkenin vatandaşı gibi daha önce ikamet ettiği ülkesine rahatça gidemeyeceği ortadadır. Çünkü o ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olmayıp sadece ikamet etmiştir. Ayrıca beşinci fıkrada öngörüldüğü gibi burada da vatansız kişi eğer önceden ikamet ettiği ülkede zulme uğramışsa,

şartlar düzelmiş olsa bile ikamet ettiği ülkeye geri dönmek istemeyebilir. Bu durumda vatansız kişinin mülteci statüsü kendiliğinden sona ermeyecektir.

3.1.3 Göçmen Statüsü

Göçmenlik kavramı göçün bir sonucudur. Göçmen ilkel tanımla göç eden kişiye verilen bir isimdir. Göçmen (muhacir), yerleşmek amacıyla yaşadığı ülkeden, başka bir ülkeye göç eden kişi ya da topluluktur. Uluslararası göç terimleri sözlüğüne göre uluslararası düzeyde otoritelerce kabul edilen bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Sözlüğe göre *“Göçmen teriminin, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır.”*⁹⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Göç Terimleri Sözlüğüne göre; *“Mülteci tanımı ile ilgisi olmayan tamamen ekonomik sebeplerle veya hayatlarını maddi yönden iyileştirme amacıyla menşee ülkelerini terk eden kişiler.”* şeklinde tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletlere göre göçmen tanımlaması için göç edilen ülkede belli bir süre bulunma şartı da aranmaktadır. Bu süre şartını ararken göçmenin göç etme sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması gözetilmemektedir.⁹⁶ Ekonomik göçmenleri mülteci statüsü kriterleri kapsamında görmemesinden dolayı mültecilere tanınan uluslararası koruma alma hakkına haiz değillerdir.

Göçmenin göç etme fiili terk ettiği ülke ve yerleşmek kastıyla gittiği ülke olmak üzere en az iki ülkeyi ilgilendirmektedir. Göçmenin terk ettiği ülke bakımından bu göç dışı göç (emigration), yerleşilen ülke bakımından ise içe göç (immigration) olarak adlandırılmaktadır. Göçmenlerin, bu iki ülke dışında göç ederken yerleşme niyeti olmadan böyle başka ülkelerde bulunmalarına ise transit göç (*transmigration*) denmektedir.

Göçmen statüsü göçmenin göç ettiği ev sahibi ülkenin göç kanunları tarafından verilmektedir. Göçmen statüsüne ilişkin uluslararası düzenleme düzensiz işçi göçmenlerle ilgili imza altına alınan Tüm Göçmen İşçiler ve Aileleri

⁹⁵ Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Uluslararası Göç Örgütü, No 18, sf.22

⁹⁶ TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi.
http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf

Sözleşmesidir. Dikkat edilirse bu sözleşme düzensiz göçmen işçiler için çıkarılmış, düzenli göçmen işçilere değinilmemiştir. Çünkü düzenli göçmen işçiler ev sahibi ülkenin mevzuatına uygun olarak oturma ve çalışma izni almıştır. Düzenli göçmen işçiler konusunda ev sahibi ülkeleri rahatsız eden bir durum söz konusu değildir. Tüm Göçmen İşçiler ve Aileleri Sözleşmesinde göçmen işçi şu şekilde tanımlanmıştır; *“Göçmen İşçi” kavramı, vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir Devlette ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalıştırılmış olan bir kişi.”* Buna göre Sözleşme, göçmen işçilere ve aile fertlerine, yalnızca göçmenlerin fiilen çalıştıkları zamanlar için değil, “göçe hazırlık, hareket, transit geçiş ve istihdam devletinde kazanç getiren bir işte çalışma ve ikamet süresinin tamamı ile menşe devlete veya mutad olarak ikamet edilen devlete dönüş dâhil olmak üzere, göç sürecinin tamamı süresince” kati koruma sağlar.

Yine sözleşmenin üçüncü maddesinde sözleşmenin kimlere uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Sözleşmenin 3. maddesi, uygulama alanından çeşitli işçi kategorilerini hariç tutar. Bunlar arasında, uluslararası örgütlerin ve devletlerin belirli çalışanları, statüsü genel uluslararası hukukla ya da hususi anlaşmalarla düzenlenen ve kendi menşe devletleri dışında ikamet eden yatırımcılar, öğrenciler ve stajyerler ile istihdam edildiği devlette ikamet etme hakkı olmadığı halde faaliyet hakkı verilmiş, açık deniz teçhizatlarında çalışan gemi adamları ve işçiler bulunmaktadır. Öte yandan mülteciler ve devletsiz kişiler, ancak ve ancak bu tür bir uygulama ulusal mevzuatta yer aldığı takdirde sözleşme kapsamına dâhil edilmiştir. Ancak (d) bendinde vatansız ve mültecilerin yer alması dikkat çekicidir. Sözleşme mülteci ve vatansızları sözleşme kapsamı dışında tutmuştur. Mülteci statüsü 1951 Cenevre Sözleşmesinde ayrıntılarıyla düzenlenmiş, aynı sözleşmede vatansızların durumu da kayıt altına alınmıştır.

3.1.4 Göçlerin Doğal Sonucu: Geçici Koruma Kavramı

Dünya genelinde ve Türkiye özelinde kitlesel göç hareketlerine maruz kalan devletlerin gelen göçmenlere karşı nasıl bir tutum içerisinde olması gerektiği hususu geçici koruma kavramının temelini teşkil etmektedir. Göçmen kişi, kişiler yada topluluklar kendi ülkelerinde var olan yaygın şiddet, iç savaş, doğal afet gibi zorlayıcı nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Genellikle bu nedenle yapılan göç hareketleri kitlesel akın şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Kitleysel akın kavramı üzerinde literatürde üzerinde ittifak edilmiş bir tanımla bulunmasa da BMMYK göre ‘aynı bölge ya da ülkeden aynı ya da benzer sebeplerle gelen göçmen veya mülteci sayısının fazla olması dolayısıyla bireysel olarak mülteci statüsünü alıp alamayacağı hususunun araştırılmasının mümkün olmamasıdır’. AB Geçici Koruma Direktifinin 2.maddesinde ise kitleysel akın ‘Avrupa Birliğine belirli bir ülke veya coğrafyadan gelen çok sayıda yerinden edilmiş kimse.’ Şeklinde tanımlanmıştır.⁹⁷ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanununun 91.maddesinde ve Geçici Koruma Yönetmeliğinin 3.maddesinde geçici koruma kavramı tanımlanmıştır. Kanunun 91. Maddesinde; *(Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitleysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan geçici koruma)*, Yönetmeliğin 3. Maddesinin f bendinde ise *(Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitleysel olarak veya bu kitleysel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma)* şeklinde tanımlanmıştır. Dikkat edilirse Yönetmelikte kanundan farklı olarak geçici koruma sağlanan kişilerin kapsamı genişletilmiştir.

Geçici Koruma Uygulamaları ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Bunun nedeni uluslar arası hukukta kabul edilmiş bir sözleşme ya protokol bulunmamasıdır. Geçici Koruma Uygulamaları ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de hepsinin ortak özelliği koruma kapsamına alınan göçmenlerin terk ettikleri ülkeye geri gönderilmeme ilkesidir. Geçici Koruma politikalarının geneline bakıldığında bu politikalar açık kapı politikası ile birlikte uygulanmaktadır. Geçici Koruma kapsamında mültecilerden daha geniş bir kitleye sığınma hakkı tanınmasına rağmen koruma kapsamındaki göçmenlere mültecilere tanınan geniş haklar tanınmamaktadır. Geçici koruma kapsamında koruma altına alınan göçmenlerin en temel ihtiyaçları karşılanarak geçici bir süre ile koruma öngörülmektedir.⁹⁸ Geçici korumanın ortak unsurlarını yansıtan diğer bir BMMYK tanımına göre “*kitleysel göç hareketlerine*

⁹⁷ Meltem İneli CİĞER (2016) Uluslar arası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2 Sayı: 3 sf: 62-92

⁹⁸ Meltem İneli CİĞER (2016) Uluslar arası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2 Sayı: 3 sf: 62-92

cevaben sığınmacıları ülkelerine geri göndermeden koruyup, onların temel ve acil ihtiyaçlarını karşıladıkları koruma biçimidir.”

2001 tarihli Geçici Koruma Direktifi ile geçici koruma kavramının unsurları düzenlenmiştir. Bu unsurlar;

- Geçici korumadan yararlanacak kişiler
- Geçici korumadan yararlanacak kişilerin haklarını
- Geçici korumanın süresini
- Geçici korumanın ne şekilde son bulacağını ayrıntılı olarak düzenlemiştir.

Geçici koruma direktifi tüm bunlara rağmen uygulanmamaktadır. Geçici koruma direktifinin uygulanabilmesi için AB komisyonu ve konseyinin katılımını gerektiren geniş çaplı bir çalışma gerektirmektedir. Bu çalışma uyarınca direktifin kimlere uygulanıp uygulanmayacağı, kapsamının ne olacağı konusunda bir taslak oluşturulması ve bunun AB konseyine sunulması gerekmektedir. AB direktifin uygulanabilir hale gelmesi konusunda son derece isteksiz bir tavır sergilemektedir. Bunun sebebi AB üyesi ülkelerin bu direktifi kabul ederek ülkelerine bu konuda sorumluluk getirmemelerini istemelerinden kaynaklanmaktadır. 2015 ve 2016 yılları arasında Avrupa'ya yönelik göç hareketlerine bakıldığında daha çok Avrupa'yı coğrafi olarak çevreleyen ülkelere yapıldığı görülmektedir. Direktif uygulanması halinde göçmenlerin oluşturduğu külfetin dağılımı sorunu da AB gündemini meşgul edecektir. Sonuç olarak geçici koruma ile ilgili olarak tek bölgesel nitelikte bir belge olan Geçici Koruma Direktifi AB'nin yukarıda bahsedilen çekinceleri dolayısıyla uygulanmamaktadır.⁹⁹

Uluslar arası hukuk düzeyinde kabul görmüş herhangi geçici koruma kavramı, tanımı, protokolü ya da sözleşmesinin bulunmaması bazı problemlere yol açmaktadır. Problemlerin başında her ülkenin kendine has politik uygulamalar oluşturması yatmaktadır. Ancak devletlerin tamamen özgür davranabildiklerini söylemek mümkün görünmemektedir. Zira uluslar arası örf ve adet hukuku ve insan haklarını koruyan sözleşmeler devletlerin sınırlarını çizmektedirler. Sınırları dahilinde olsa da ülkelerin bu konuda özgür davranmaları 1951 Cenevre Sözleşmesine aykırı politikaların ve uygulamaların gelişmesine neden olmaktadır. Bu aykırılık da başlı başına bir problem teşkil etmektedir. Bir diğer problem ise geçici koruma kapsamında bulunan kişilerin uluslar arası hukuktan kaynaklanan haklarının

⁹⁹ Meltem İneli CİĞER (2016) Uluslar arası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2 Sayı: 3 sf: 62-92

ne olduğunun belirlenmesi noktasındadır. M. İneli Ciğer Göç Araştırmaları Dergisinde 2016 yılında yayımlanan makalesinde bu problemlerin çözümü olarak geçici koruma kavramının nasıl olması gerektiğini incelemiş ve çözümlerini 4 başlık altında toplamıştır. Bu çözümler:

- Geri göndermeme ilkesinin gözetilmesi
- Geçici korumanın makul bir süreyle sınırlandırılması
- Geçici korumadan yararlanan kişilerin haklarının tanınması
- Geçici korumanın sona erdirilmesinin objektif şartlara bağlanması.¹⁰⁰

Geride göndermeme ilkesi A.İ.H.S m.3 ve 1951 Cenevre Sözleşmesi m.33 'te geçmektedir. AİHM'nin "Soering" ve "Hirsi" kararları bu konuda güzel örnek teşkil etmektedirler.

Geçici korumanın belli bir süreyle sınırlandırılması ise göçmenlerin haklarını korumaya yöneliktir. Zira toplu bir korumaya tabi tutulan ve bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan sığınmacılar 1951 Cenevre Sözleşmesine göre mülteci statüsü alabilecek iken bu haktan mahrum kalabileceklerdir. Kitlemel akın halinde gelen göçmenler arasında ev sahibi ülke açısından tehlikeli olan kişilerde bulunabilir. Ha keza Suriye göç dalgasında olduğu gibi yüz binlerce insanın birden bire sınırlara dayanması örneğinde olduğu gibi terörist örgütlere üye elemanların kalabalıklar arasında kolaylıkla kamufle oldukları gözden kaçmamalıdır. Diğer yandan ülkelerinde işlemiş oldukları suçların müeyyidelerinden kaçan kişilerin bu yolla cezalandırılmaktan kurtulmaya çalışacağı da ihtimal dahilindedir.

Geçici korumadan yararlanan kişilerin haklarının ne olduğu konusunda somut ve tek bir çatı altında toplanmış bir belge bulunmamaktadır. Ancak çeşitli sözleşmeler(1951 Cenevre Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Uluslar Arası Medeni Ve Siyasal Hakları Sözleşmesi, Geçici Koruma Direktifi) uyarınca şu şekilde toparlamak mümkün görünmektedir:

- i. Ayrım gözetmemeye dayalı insani muamele görme hakkı
- ii. Din ve vicdan özgürlüğü
- iii. Kimlik belgelerine ulaşma hakkı
- iv. Sığınılan ülkeye yasa dışı girişi nedeniyle cezalandırılmama hakkı

¹⁰⁰ Meltem İneli CİĞER (2016) Uluslar arası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2 Sayı: 3 sf: 62-92

- v. Geri göndermeme ilkesi
- vi. Eğitim, sağlık, barınma, beslenme, ulaşım gibi temel haklar.
- vii. Hareket ve seyahat özgürlüğü.¹⁰¹

Geçici korumanın objektif şartlara bağlı olarak sona erdirilmesi zaten kısıtlı haklara sahip olan sığınmacıların haklarının sona ermesine neden olacaktır. Geçici koruma kavramı adı üstünde geçici olup göçmenlerin temel gereksinimlerini karşılamaktadır. İç savaş, iç karışıklık, zulüm, doğal afetlerden kurtulmak için ülkelerini yaşadıkları toprakları bırakıp gelen ve oldukça zor durumda bulunan sığınmacılar için bu statünün kaybedilmesi oldukça önem arz eden bir konudur. Bu yüzden ülkeler kendi iç hukuklarında geçici koruma kapsamının hangi hallerde sona ereceğini somut bir şekilde belirli hale getirmelidir.

3.2 TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKASI VE STRATEJİSİ

Yukarıda Türkiye genelinde yaşanan göçler başlığı altında da incelendiği üzere Anadolu’ya yapılan göçlerin sadece Cumhuriyetten sonraki kısmını incelemek Türkiye’nin göç politikasının anlamaya yetmeyeceği açıktır. Zira Anadolu’ya gelen göçler son 200 yılda yoğunlaşmıştır. Özellikle Osmanlı’nın son döneminde gelen göç dalgaları daha yoğun olması sebebiyle önem arz etmektedir. Dolayısıyla göç yoğunluğunun daha çok yaşandığı Osmanlı’nın son dönemlerinden itibaren göç politikası şekillenmeye başlamıştır. Cumhuriyetin ilanında sonra Türkiye’nin göç politikalarının aynı doğrultuda geliştiği gözlemlenmektedir.

Osmanlı Siyasal yaşamının en önemli faktörlerinden biri olan İttihat ve Terakki iktidarı döneminde ve 1. Dünya Savaşı süreci ve sonunda ülke genelinde iskan ve sevk politikalarına ağırlık verilmiştir. Bu politikaların temelinde yatan sebep ülke içerisinde yer alan gayrimüslim nüfusunun iç ve dış güvenlik kaygıları nedeniyle sevk ve iskan edilmeleridir. Sevk ve iskan politikası sonucunda Anadolu’nun demografik yapısı değişmiş, günümüzdeki etnik ve dinsel dağılımı şekillenmiştir¹⁰².

1. Dünya Savaşı sonrasında yeni kurulan devletin kalkındırılması, ülkenin olası tüm tehlikelerden korunması amacıyla nüfus politikaları izlenmiştir. Hem

¹⁰¹ Meltem İneli CİĞER (2016) Uluslar arası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2 Sayı: 3 sf: 62-92

¹⁰² Canan Emek İNAN 0(2016) Türkiye’de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2 Sayı: 3 sf: 10-33

Osmanlı Devletinin son döneminde hem de Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen iskan politikasının temelinde iç ve dış güvenlik kaygısı altında risk ve tehdit unsurları bulunmaktadır. 29 Ekim 1923 tarihinde başta Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK olmak üzere Türk Milletinin üstün çabalarıyla kurulan Cumhuriyet'in dönemine bakıldığında tüm dünya çağdaşlarının ulus devlet oluşturma çabası içinde olduğu görülmektedir. Ha keza ulus devlet anlayışı bilindiği üzere Fransız İhtilaline dayanmakta, Osmanlı Devleti'nin sonunu getiren sebepler arasında yer almaktadır. Cumhuriyetin kurulduğu günden bu güne kadar dönemsel algılamaların ve nitelendirilmelerin değişik yorumlanması ve dönemsel ihtiyaçların değişmesi doğrultusunda Türkiye'nin iskan politikaları uyarınca üç yasal düzenlemenin yapıldığını görmekteyiz. Bunlar;

- 885 sayılı ve 1926 tarihli İskan Kanunu
- 2510 sayılı ve 1934 tarihli İskan Kanunu
- 5543 sayılı ve 2006 tarihli İskan Kanunu

3.2.1. Türkiye'deki Pozitif Mevzuatın Değerlendirilmesi

2006 yılında 2510 sayılı Kanunun yerini 5543 sayılı aynı kanun almıştır. İskân Kanunu kapsamı dışında kalan yabancılara ilişkin iş ve işlemler ise, 1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunlarla yürütülmüştür.

Bu düzenlemelerin yanı sıra farklı kanunlarda kısmen ve dağınık olarak düzenlenmiş göç alanına ilişkin hükümlere yer verildiği görülmekte ise de bu alanda hissedilen kanun düzeyindeki mevzuat eksikliği çoğunlukla idari düzenlemelerle giderilmeye çalışılmıştır.

3.2.1.1. 885, 2510 ve 5543 Sayılı İskan Kanunu

İskan kavramı yer değiştirme sonucu beşeri bir yerleşmeyi ifade etmektedir. İskan kavramının gün yüzüne çıkabilmesi için öncelikle bir göç hareketinin varlığı gerekmektedir. Göçlerin yönlendirilmesi devletler tarafından oldukça önem arz eden bir konudur. Keza göç tarihine bakıldığında tüm dünya siyasi haritasını değiştiren, imparatorluklar yıkan göçler(Kavimler Göçü) olduğu gibi günümüz dünyasının en güçlü devletlerinden olan Amerika Birleşik Devletleri gibi bir devletin kurulmasına da neden olan göçlerde olmuştur. Dolayısıyla göçlerin gücü yadsınamaz ve görmezden gelinemeyecek kadar büyüktür.

İskan kavramı bir devletin her alanını ilgilendiren sosyal bir olgudur. İskan aynı zamanda bir devlet için stratejik bir hamle olarak da karşımıza çıkmaktadır. Devletler ülke içerisinde demografik yapının dengelenmesi, ekonomik ve sosyolojik olarak, stratejisi doğrultusunda bir düzenin sağlanması için yapılan bir uygulamadır. Kent Bilim Terimleri Sözlüğünde iskan kavramı yerleştirme olarak karşılık bulmaktadır. Bu sözlüğe göre *“özellikle hükümetlerce uygulanan yöneltirer sonucunda yerinden, yurdundan, barkından edilen bireylerin ve ailelerin yeni yerleşim yerlerine taşınmaları, oralarda konutlandırılıp, çalışma olanaklarına kavuşturulmaları”* olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından önce de Osmanlı Devletinin son dönemlerinde yaşanan savaşlar sonucunda nüfus mübadeleleri yaşanmıştır. Gerek mübadeleler gerekse de göç dalgaları Osmanlı Devleti tarafından iskan politikalarının hem gelişmesine konu olmuş hem de bizzat iskan politikalarına konu olmuştur. Cumhuriyetimizin ilanından sonra da nüfus mübadeleleri devam etmiştir. Ki bunların arasında en önemli mübadele Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesidir. 1930’ların sonuna kadarki dönemde Türkiye’nin iskan politikalarının temelini teşkil etmiştir. Yunanistan ile yapılan mübadele protokolünün yanı sıra 1923-1938 yılları arasında yukarıda ayrıntılı bir şekilde bahsedildiği üzere Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya’dan gelen göçmenler iskan politikalarımızı şekillendiren diğer göç hareketleridir¹⁰³.

Bu gelişmeler karşısında izlenen politika gereği ilk yapılan yasal düzenleme 31 Mayıs 1926 tarih ve 885 sayılı İskan Kanunumuzdur. Dönem şartlarına bakıldığında diğer dünya devletleri gibi Türkiye Cumhuriyeti de ulus devlet olma yolunda politikalar izlemiştir. İzlenen İskan politikaları ulus devlet anlayışının bir tezahürü mahiyeti taşımaktadır. Ulus devlet anlayışıyla hazırlanan bu kanuna bakıldığında gelen göçmenler arasında ülkeye kabul edileceklerde aranan müşterek nitelik *“Türk Harsı(kültürü)”* olarak kabul edilmiştir. Keza 885 sayılı iş bu kanunun 2. Maddesinde göçmen olarak kabul edilmeyecekler düzenlenmiştir.

Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili ilk genel düzenleyici belge, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunudur. Kanun, Türkiye’ye yönelik sığınma ve göç hareketleriyle ülkemize gelenlerin ülke içinde iskânlarını düzenlemektedir. 2510 sayılı İskan Kanununun gerekçesine bakıldığında kanunun iki

¹⁰³ Canan Emek İNAN 0(2016) Türkiye’de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2 Sayı: 3 sf: 10-33

amacının olduğu gözlemlenmektedir. İlk amaç Türk kültürünü güçlendirerek dil meselesini çözüme kavuşturmaktır. Bu amaç doğrultusunda Türk kökenli yada Türk kültürüne bağlı göçmenlerin ülkeye getirilmesine, Türkiye’yi onlar için bir cazibe merkezi haline getirmek için politikalar izlenmiştir. Böylelikle de Türk kültürlü nüfusun artması hedeflenmiştir. Diğer amaç ise Türk kültürüne bağlı olmayan göçmenlerin ülkenin farklı bölgelerine dağıtılması yoluyla asimilasyon ve disimilasyon gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

Dönemin konjonktürü ile aynı doğrultuda olarak Türk etnik kimliğinin aktif olarak uygulandığı yıllar olan 1930’lu yılların, 14 Haziran 1934 tarihinde 2510 sayılı İskan Kanunu¹⁰⁴ kabul edilmiştir. Bu kanunda 885 sayılı kanun gibi Türk unsuru üzerinde durulmuştur. Kanunun 3. Maddesine bakıldığında (*Türkiye’de yerleşmek maksadı ile dışarıdan münferiden gelmek isteyen Türk soyundan meskun veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskun kimseler*) göçmen olarak kabul edilmektedir. Türk kültürünü paylaşmayan yerleşik kişiler ile Türk kökenli olmayan kişiler ise göçmen olarak kabul edilmemektedir. 4. Maddede kimlerin göçmen olarak kabul edilmeyecekleri düzenlenmektedir. Buna göre “Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, casuslar, göçebe çingeneler, memleket dışına çıkarılmış olanlar, Türkiye’ye muhacir olarak alınmazlar.” 5. Maddede ise özel bir düzenleme bulunmaktadır. (*Hususi bir ahit dolayısı ile Türkiye’ye mecburi olarak gelenler yapılan muahede hükümlerine ve Hükümetçe verilen kararlara göre alınırlar*). Yine kanunun 7. Maddesinde de Türk kimliği öne çıkarılmıştır. Maddeye göre Türk kökenli olmayan göçmenler hükümetten yardım talep etmeseler bile hükümetin göstereceği yerlerde yurt tutup yaşamaya mecbur görülmüş iken; Türk kökenli göçmenler hükümetten yardım istemezlerse ülke içinde serbest dolaşım hakkına sahip olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁵

1960’lı yıllara kadar geçen süreçte gelen göçmenlerin mesleklerine bakıldığında büyük çoğunluğun çiftçi olduğu görülmektedir. Bu yüzden gelen göçmenlerin terk ettiği ülkede yaşadıkları coğrafyada buldukları iklim koşullarına uygun olarak iskan edilmişlerdir. Göçmenlerin kırsal alanlara yerleştirilmeleriyle üretim hayatına girmeleri ve ülke genelinde üretimin artması hedeflenmiştir.

¹⁰⁴ 21 Haziran 1934 tarih ve 2733 sayılı Resmi Gazete.

¹⁰⁵ Canan Emek İNAN 0(2016) Türkiye’de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2 Sayı: 3 sf: 10-33

Türkiye AB'ye 1999 yılında yapılan Helsinki zirvesinde aday ülke olarak kabul edilmiştir. Bu süreç Türkiye'nin göç ve göç politikaları üzerine yeni bir politika yapılanmasına gitmesini zorunlu kılmıştır. Diğer yandan değişen ve gelişen ihtiyaçlar, göç hareketlerinin çeşitlenerek artması gibi nedenler yeni bir yasal düzenlemeyi zorunlu kılmıştır. AB'ye uyum sürecinde 9. Yargı paketi döneminde 29 Eylül 2006 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak 5543 sayılı İskan Kanunu yürürlüğe girmiştir¹⁰⁶.

Kanunun yapılması sürecinde ihtiyaçlar değişmiş, göç hareketleri çeşitlenmiş olsa da yasanın mantığı 2510 sayılı kanun ve 885 sayılı kanun ile aynı doğrultudadır. Bu kanunun 3. Maddesinde yine göçmen kavramının kimleri kapsayacağı düzenlenmiştir. Buna göre (*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.*) olarak kabul edilmiştir. Burada Türk kamu idaresi ikili bir ayrıma gitmektedir. Hükümetten iskan yardımı alanlara iskanlı göçmen, yardım almayanlara ise iskansız göçmen denmektedir. İskanlı göçmenler devlete maddi anlamda yük oluşturduğundan bu yola istisnai olarak cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile başvurulabilecektir. 2510 sayılı kanunda ki düzenlemeyle aynı doğrultuda Türk soyundan olan kimselere hükümetten iskan yardımı almamak koşuluyla serbest göçmen statüsü verilmektedir. 4. Madde de kimlerin göçmen olarak kabul edilemeyeceği düzenlenmektedir.

İncelenen her üç İskan Kanunu da yapısal anlamda değişen, gelişen ve konjonktürel ihtiyaçlar doğrultusunda değişiklikler geçirerek birbirinin yerine yürürlüğe girse de her üç düzenlemenin de ortak dayanağı ve çıkış noktası Türk soylu veya Türk kültürüne bağlı kişilerin ayrıcalıklı olmasıdır.

3.2.1.2 Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu

Yabancıların statülerinin belirlenmesine ilişkin 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 4 Nisan 2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilerek kanunlaşmıştır. Kanunun genel gerekçesinde kanunun amacını;

- Yabancılar ve uluslar arası koruma meselelerinde dünya standartlarını yakalamak,

¹⁰⁶ Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.

- Değişen ve gelişen şartlara cevap veremeyen bu kanunların değiştirilerek çağdaş esaslara bağlanması ve Avrupa Birliği sığınma ve göç müktesebatı ile uyumun sağlanmak olarak belirtmektedir.

Çağımızın göç hareketleri bakımından Türkiye, hem kaynak hem varış hem de geçiş ülkesi konumunda bulunmaktadır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanununun çıkarılmasından önce, Türk mevzuatında göç ve iltica alanını düzenleyen temel yasal çerçeveyi oluşturan mevzuatın bu göç hareketleri bakımından Türkiye'nin hukuki, fiziki ve kurumsal ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu çerçeveyi oluşturan başlıca düzenlemeler; Türk soylu göçmenlerin Türkiye'ye geliş ve yerleşmelerini düzenleyen, 2006 yılında kabul edilerek 1934 tarihli ve aynı isimli kanunun yerini alan 5543 sayılı İskan Kanunu, bu Kanun kapsamı dışında kalan yabancılara ilişkin iş ve işlemleri düzenleyen ve 1950'li yıllarda çıkarılmış olan 5682 Sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki kanun, 1951 Cenevre Konvansiyonu Türkiye'ye bireysel ve kitlesel olarak sığınma amacıyla gelen yabancılara uygulanacak usul ve esasları belirleyen 1994 tarihli Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'tir. Bu düzenlemelerin yanı sıra göç ve iltica alanında farklı kanunlarda hükümler ve çeşitli idari düzenlemeler bulunmaktadır. Bu alanda hissedilen kanun düzeyindeki mevzuat eksikliğinin bu şekilde giderilmesi göç ve iltica alanını, kısmi ve dağınık düzenlemelerle yönetilen bir alan haline getirmiştir. Bu durumun aynı zamanda Anayasamızın 16. maddesinde öngörülen yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin milletlerarası hukuka uygun olarak ve kanunla sınırlandırılması gerektiği ilkesiyle de bağdaşmadığı görülmektedir. Uluslararası koruma konusunda tek bir çatı altında yasal bir yapının olmaması idari uygulamalarda keyfiliğe yol açmıştır. Hal böyle iken her ne kadar kanunun genel gerekçesinde bahsedilmemiş olsa da Türkiye'nin İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi önünde göç ve iltica alanında özellikle sınır dışı ve idari gözetim uygulamalarına ilişkin olarak Türkiye aleyhine verdiği ihlal kararları gerekçesiyle mahkum edilmiştir. Kanunun görünmeyen

gerekçesi İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin mahkumiyet kararları bulunmaktadır¹⁰⁷.

"2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı" uyarınca Türkiye'nin göç mevzuatı ve sisteminin AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirilmesi için hukuki düzenlemelerin planlandığı projeleri kapsamaktadır. Yine kanunun gerekçesinde AB'ye tam üyelik yolunda Türkiye'nin mevzuatının AB uygulamaları ile aynı doğrultuda olacak şekilde kurumsal olarak tamamlanması gerekliliği vurgulanmıştır. Sonuç olarak 6458 sayılı YUKK AB göç mevzuatından yararlanılarak ortaya konulmuştur¹⁰⁸.

6458 sayılı kanun hazırlanırken göç olgusunun dünya genelinde ve Türkiye özelinde kaçınılmaz olduğu göz önünde bulundurulmuştur. Hassas gruplar başta olmak üzere, tüm göçmenlerin haklarına saygılı insan odaklı bir yaklaşım benimsenmeye çalışılmıştır. Tüm bu çalışmaların neticesinde, Türkiye'de bütüncül bakış açısına sahip bir göç yönetimi yapısı kurulmasının temelini oluşturan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kabul edilmiştir.

Bu arka plan dahilinde hazırlanarak 04/04/2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun amacı yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları; Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir. YUKK ile düzenli göç, düzensiz göç ve uluslararası koruma alanlarında kapsamlı düzenlemeler getirilmiş, 5682 sayılı Pasaport Kanunu kısmen tadil edilmiş, 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmış ve böylece mevzuat karmaşasına son verilmiştir. Ayrıca, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kurulmasıyla göç yönetiminin bütüncül şekilde ele alınmasının sağlanması öngörülmüştür.

¹⁰⁷ Lami Bertan TOKUZLU (Bilinmiyor). Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanun'nun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. Ankara, Uyuşmazlık Mahkemesi. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/229932>

¹⁰⁸ TBMM. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Avrupa Birlik Uyum Komisyonu ve İçleri Komisyonu Raporları. Yasama dönemi:24 Yasama Yılı: 2 Sıra Sayısı: 310. Sf:5-7

Kanuna bakıldığında iki ana kısma ayrıldığı ve buna göre düzenlendiği görülmektedir:

Kanun, iki ana kısımdan oluşmaktadır:

1. Yabancılar,
2. Uluslararası koruma,

Kanunla düzenlenen başlıca konu başlıkları şunlardır:

- Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış hükümleri
- Vizelere ilişkin hükümler
- İkamet izni ve çeşitleri
- Vatansız kişi ve hakları
- Sınır dışı etme
- Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezleri
- Uluslararası koruma ve çeşitleri
- Yabancılar Ve Uluslar Arası Korumaya İlişkin Ortak Hükümler
- Geri göndermeme ilkesi
- Geçici koruma
- Uyum.¹⁰⁹

Göçler ile mücadele konusunda Türkiye'nin ve Göç İdaresinin izlemiş olduğu strateji düzenli göçün kolaylaştırılmasıdır. Bu yöntemle nitelikli göçmenlerin ülkemize gelmesi, katkıda bulunması amacıyla göçmen açısından çekici faktörler oluşturmaktır. Düzenli göçün cazip hale getirilmesiyle düzensiz göçle mücadele etmek ve ülkenin sosyo-ekonomik açıdan zarar gelmesine engel olmak hedeflenmiştir. Bu amaçla kanunumuzda ayrıntılı olarak vize ve ikamet hususları düzenlenmiştir. Ancak tez konusunda sapmamak ve konu bütünlüğünü sağlamak adına kanunun uluslar arası koruma maddeleri incelenecektir.

6458 sayılı kanunumuzun öngördüğü uluslar arası koruma çeşitleri üç tanedir. Bunlar mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsüne alınmış kişilerdir. Türkiye "1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi"ni, 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı Kanunla kabul etmiştir. Türkiye yer aldığı coğrafyayı göz önünde bulundurarak sözleşmede öngörülen coğrafi ve tarihi sınırlamayı benimsemiştir. İzleyen süreçte 1951 Cenevre Sözleşmesinin aksayan yönlerini ortadan kaldırmak amacıyla "1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne

¹⁰⁹ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. http://www.goc.gov.tr/icerik6/bilgi-notu_308_313_871_icerik

Dair Protokol'ü kabul edilmiştir. Bu protokolü Türkiye 1 Temmuz 1968 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul etmiştir. Bu protokol ile tarihi sınırlandırma kesin olarak kaldırılmış olsa da coğrafi sınırlama protokolü kabul eden ülkelerin inisiyatifine bırakılmıştır. Türkiye bu protokolü kabul ederken coğrafi kısıtlamayı muhafaza etmiştir.

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 protokolü uyarınca 6458 sayılı kanunun 61.maddesinde mülteci; (*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiler*) şeklinde tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere yalnızca Avrupa'dan gelen kişiler Türkiye açısından mülteci statüsüne kabul edilmektedir. Avrupa tabirinden anlaşılması gereken Avrupa Konseyine üye olan ülkelerdir.

YUKK 62. Maddesinde ise şartlı mültecinin tanımı yapılmıştır. 61.maddede belirtilen kriterler aynen bu madde açısından da gereklidir. Şartlı mülteciyi mülteciden ayıran temel husus sığınmacıların Avrupa Konseyine üye olmayan ülkelerden gelen kişiler olmasıdır. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir. Günümüzde Suriye'den gelen göç dalgası sonucunda yapılan milyonlarca sığınma talebinin değerlendirilmesi bittiğinde bu kişilere verilecek olan statü şartlı mülteci statüsüdür. Çünkü Suriye Avrupa Konseyine üye ülkeler arasında bulunmamaktadır.

İkincil koruma statüsü 6458 sayılı YUKK kanununda öngörülen uluslar arası koruma çeşitlerinden üçüncüsüdür. İkincil koruma statüsü verilecek kişiler gerek 1951 Cenevre Sözleşmesi gerek 1967 protokolü gerekse de 6458 sayılı kanunun uyarınca mülteci ya da şartlı mülteci olarak tanımlanamayan kişilerdir. 63. Madde uyarınca bu kişiler ikincil koruma statüsü alabilmeleri için ülkelere geri gönderildikleri takdirde ;

[a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak

olma] riski gerekmektedir. Bu nedenle menşe ülkelerine ya da ikamet ettikleri ülkenin korumasından yararlanamamaları ve ya yararlanmak istememeleri aranan diğer şartlardır.

Bu konuda Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın 17 Şubat 2009 tarihinde bakmış olduğu *Sioatssecretaris van Justille* davasında ikincil koruma statüsünün nasıl yorumlanması ve uygulanması gerektiği üzerinde durmuştur. Mahkeme önüne gelen uyuşmazlıkta ikincil koruma statüsünün belirlenmesinde “ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri” gibi genel ve “şahsına yönelik ciddi tehlike” gibi bireyselleştirilmiş tehdidi çağrıştıran iki kavramın birlikte nasıl uygulanması gerektiğini belirlemiştir. Mahkeme ayrım gözetmeyen şiddetin bulunduğu bir bölgeden kaçan başvuru sahibinin ayrıca kendisine yönelmiş bireysel tehdidi ispat etmek zorunda olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

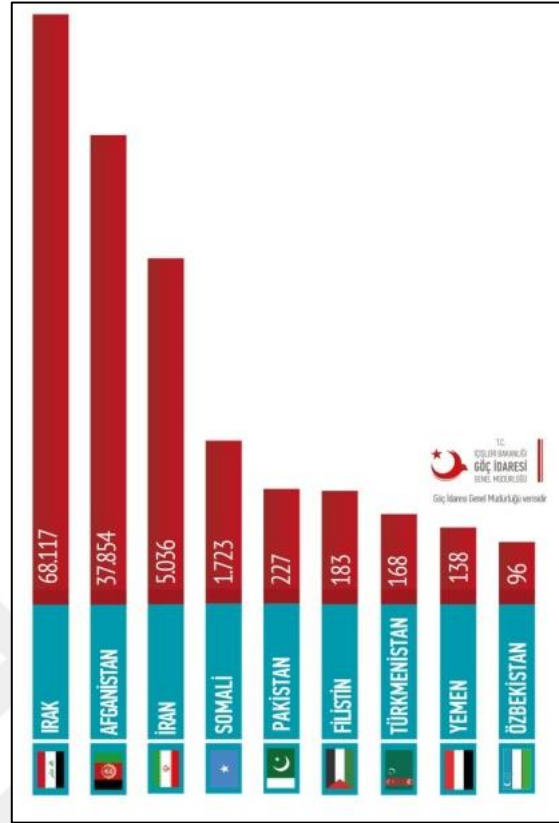
Kanunun 64. Maddesinde Uluslar arası korumadan yararlanamayacak kişiler düzenlenmiştir. Maddeye göre;[

- a) *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören,*
- b) *İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip buldukları hak ve yükümlülüklerle sahip olarak tanınan,*
- c) *Sözleşmenin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat olan kişiler korumadan yararlanamazlar.]*

Kanun maddesinde kimlerin hangi durumda korumadan yararlanamayacağı ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Ancak şu hususlara değinmenin faydası olacaktır. 64. Maddenin 1. Fıkrasının c bendinde öngörülen düzenleme gereği 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1. Maddesinin F bendi kapsamında olan kişiler korumadan yararlanamazlar. Bu kişiler hakkında kanaat olması yeterlidir. Kanun kesin ve net bir delil aramamıştır. Ayrıca yukarıda ki kapsamda olmamakla beraber Türkiye’de işlenmesi halinde hapis cezasını gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve sadece bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk eden yabancı veya vatansız kişi ikincil korumadan hariç tutulmaktadır.

Uluslar arası koruma talebinde bulunan sığınmacı için artık Türk hukuk düzeninin öngörmüş olduğu prosedür işlemleri başlayacaktır. Uluslar arası koruma talepleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından değerlendirilmektedir. Mevcut uygulamadan Avrupa Konseyine üye ülkeler dışından gelen başvuru sahiplerinin hem Türk idari makamlarına hem de BMMYK’ne başvuruda bulunması

gerekmektedir. Başvuru sonucunda statü belirlenmesi için başvuru, kayıt, mülakat ve karar aşamalarının sonuçlanması gerekmektedir.

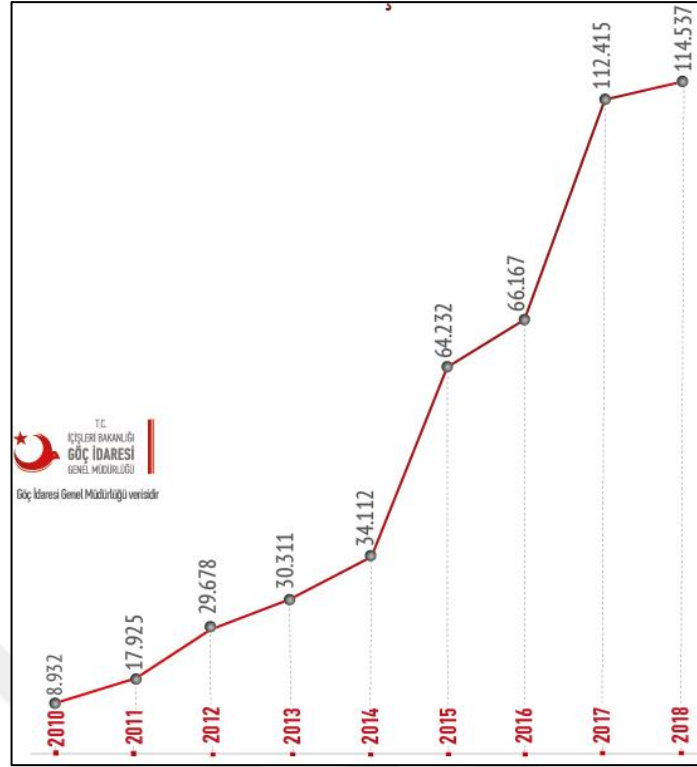
Şekil 6. Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan Yabancı Dağılımı.¹¹⁰

Uluslar arası koruma başvurunun değerlendirilmesi bakımından normal değerlendirme ve hızlandırılmış değerlendirme olarak iki ayrı usul öngörülmüştür. Normal değerlendirme süreci açıklandıktan sonra hızlandırılmış değerlendirmeye özgü usul açıklanacaktır.

YUKK'nin 65.maddesi uyarınca uluslar arası koruma başvuruları valiliklere yapılmaktadır. Başvuruların ülke içinde veya sınır kapılarında kolluk birimlerine yapılması halinde bu başvurular derhal valiliğe bildirilir. Ayrıca sınır dışı etmek üzere idari gözetim altında olan yabancılar dahil olmak üzere hürriyeti kısıtlanan kişilerin uluslararası koruma başvuruları yine derhal valiliğe bildirilmektedir.

Maddede her yabancı veya vatansız kişinin kendi adına kayıt yapabileceği hüküm altına alınmıştır. Bununla beraber birlikte geldikleri aile üyeleri hakkında da kayıt talebinde bulunulabilmektedir. Ancak ergin aile üyelerinin bu konuda muvafakatleri aranmıştır.

¹¹⁰ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü-http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararası-koruma_363_378_4712

Şekil 7. Uluslararası Koruma Başvurusunda Yıllara Göre Artış.¹¹¹

Başvuru sahibi kayıt için valiliklere başvurduğunda kayıt esnasında kimlik bilgilerini doğru olarak bildirmek ve varsa kimliğini ispatlayacak bilgi ve belgeleri makamlara teslim etmekle yükümlüdür. Gerekliğinde başvuru sahibinin üzerinde ve eşyalarında kontrol yapılabilir. Başvurucunun elinde herhangi bir belge olmaması durumunda, kimlik tespitinde kişisel verilerinin karşılaştırılmasından ve yapılan araştırmalardan elde edilen bilgiler kullanılır. Araştırmalar sonucunda bilgi ya da belgeye ulaşılamaması halinde başvuranın beyanı esas alınır. Başvuru sahibinin Türkiye'ye gelinceye kadar yaşamış olduğu safahatı kayıt altına alınır. Ülkesini terk etme sebepleri, neden başvuru yaptığına dair yaşadığı olaylar, Türkiye'ye nasıl ve ne şekilde geldiği, daha önce başka bir ülkenin kanunları uyarınca başka bir ülkede uluslar arası hukuka uygun başvuru veya korumaya ilişkin bilgi ve belgeleri kaydedilir. Kayıt işlemleri sırasında kişinin mülakata ne zaman nerede gireceği bildirilir. Kamu sağlığı açısından gerekli görülenler sağlık kontrolünden geçirilir.

Kayıt sonucunda başvuru sahibine otuz gün süre ile bir kayıt belgesi verilir. Bu kayıt belgesi başvurucunun kimlik bilgileri bünyesinde barındırır. Aynı zamanda

¹¹¹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü-http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararası-koruma_363_378_4712

uluslar arası koruma başvurusunda bulunduğunu ifade eder ve kişinin Türkiye’de kalışına izin verir.

70. madde de ise başvuru sahibinin başvurusuna dair takip edilecek yollar, bu süreçteki hak ve yükümlülükleri, yükümlülüklerine uymaması halinde karşılaşılabileceği müeyyideler düzenlenmiştir. Aynı zamanda itiraz yolları ve sürelerine ilişkin bilgiler de belirtilir. 72. Madde de ise kabul edilemeyecek başvurular düzenlenmiştir.

75. maddede başvuru sahibinin mülakatına ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Buna göre kayıt tarihinden itibaren 30 gün içerisinde mülakat yapılacağı öngörülmüştür. Mülakatın mahiyetine binaen kişinin kendisini en iyi şekilde ifade etmesi için bir tercüman bulundurulur. Aile üyeleriyle birlikte değerlendirme yapılması önemli görüldüğünde kişinin muvafakati alınır ve görüşme bu şekilde sağlanır. Başvuru sahibi talep ederse görüşme esnasında avukatı da hazır bulundurulabilir.

Madde uyarınca başvuru sahibinin yetkili makamlarla koruma başvurusunu destekleyecek bilgi ve belgeleri sunarak işbirliği yapması zorunlu tutulmuştur. Durumları özellik ihtiva eden(engelli vb durumlarda) kişilerle yapılacak olan görüşmelerde, kişilerin özel durumları dikkate alınır ve gerekli tedbirler alınır. Durumu özellik ihtiva eden kişilerden yaşı küçük ya da engelli kişiler için yakınlarından birinin görüşmeye katılması, ağır bir suç mağduru kişiler için psikolog bulundurulması örnek verilebilir.

Herhangi bir sebeple görüşmenin gerçekleştirilememesi durumunda bir sonraki mülakat tarihi belirlenir ve ilgiliye bildirilir. Gerek görüldüğünde mülakatların tekrarlanabileceği gibi kayıt altına da alınabilir. Yapılan mülakat bir tutanağa bağlanır ve ilgiliye bir sureti verilir.

Mülakatları sonuçlanan kişilere kimlik belgesi verilmesi ise 76. Maddede düzenlenmiştir. Kimlik belgesi sadece başvuru sahibinin kendisine değil varsa aile üyelerine de verilir. Bu kimlik belgesi aynı zamanda ikamet belgesi geçmekte olup altı ay süre ile düzenlenir.

YUKK m.77’de belirtildiği üzere şu hallerde başvuru sahibinin uluslar arası koruma başvurusunu geri çektiği kabul edilmektedir. *(Başvurusunu geri çektiğini yazılı olarak beyan etmesi, mazeretsiz olarak mülakata üç defa üst üste gelmemesi, idari gözetim altında bulunduğu yerden kaçması, mazeretsiz olarak; bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmemesi, belirlenen ikamet yerine*

gitmemesi veya ikamet yerini izinsiz terk etmesi, kişisel verilerinin alınmasına karşı çıkması, kayıt ve mülakattaki yükümlülüklerine uymaması, hâllerinde başvurusu geri çekilmiş kabul edilerek değerlendirme durdurulur).

Başvuru, kayıt ve mülakattan sonraki aşama ise kişinin uluslar arası korumadan yararlanıp yararlanamayacağına ilişkin karar aşamasıdır. Karar aşaması YUKK'nin 78. Maddesinde düzenlenmiştir. Madde uyarınca kayıt tarihinden itibaren başvuru sahibinin talebi, en geç altı ay içinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karara bağlanır. Eğer bu süre içerisinde başvuru karara bağlanamazsa başvuru sahibi bilgilendirilir. Kural olarak kararlar bireysel olarak verilmesi öngörülmüşse de toplu bir şekilde aileyi ilgilendiren başvurular toplu şekilde sonuçlandırılır. Başvuru sahibinin yukarıda bahsedilen şartları taşımadığına karar verilirse sonuç ilgiliye, yasal temsilcisine varsa avukatına tebliğ edilir.

Bunun yanı sıra başvuru sahibi m.79 düzenlendiği gibi uluslar arası koruma hükümlerini kötü niyetli olarak bu yolla menfaat elde etme amacıyla kullanıyorsa başvurusu hızlandırılmış değerlendirmeye alınır. Bu durumda ilgili başvuru sahibi 3 gün içerisinde mülakata alınır ve hakkındaki karar 15 gün içerisinde verilir.

Başvuru sahibinin uluslar arası koruma talebi reddedilirse 10 gün içinde Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonuna itiraz edilebilir. Komisyon yapılan itiraz üzerine vermiş olduğu karar da olumsuz ise kararın tebliğinden itibaren 30 gün içerisinde idari yargı yoluna başvurulabilir. Ancak m.68. , 72. Ve 79. Maddeleri uyarınca başvuru talebi reddedilmişse burada idari başvuru yoluna gidilemez. 68. Madde kapsamında alınan ret kararına karşı 30 gün içinde, 72 ve 79. Madde uyarınca ret alınmışsa 15 gün içinde idari yargı yoluna başvurulabilir. 72. Ve 79. Madde uyarınca dava açıldığında idare mahkemesi 15 gün içinde karar vermelidir. Bu aşamalarda başvuru sahibi avukat aracılığıyla temsil edilmek isteyebilir. Eğer avukat aracılığıyla temsil edilmeye maddi durumları imkan vermiyorsa talebi halinde ilgili barodan avukat görevlendirilir.

Başvuru sahibinin uluslar arası koruma talebi kabul edildiğinde alacağı statü mülteci, şartlı mülteci ya da ikincil koruma statülerinden biridir. Eğer kişi 83. Madde uyarınca mülteci olarak kabul edilmişse yabancı kimlik numarasını içeren üçer yıl süreli kimlik belgesi, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilenlere, yabancı kimlik numarasını içeren birer yıl süreli kimlik belgesi düzenlenir. İş bu kimlik belgeleri harca tabi olmayıp içerik ve şekilleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından belirlenir.

Suriyeliler örneğinde Türk halkı nezdinde en çok kutuplaşmaya sebep olan konu Suriyeli göçmenlerin aldıkları yardımlar ve tanınan haklardır. Bu konu YUKK m.89 da ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Maddenin ilk iki fıkrasında başvuru sahibi ya da uluslar arası koruma statüsüne kavuşan kişi ve aile üyelerinin eğitim ve ihtiyaç sahibi olanların ise sosyal yardım ve hizmetlerden faydalanabileceği düzenlenmiştir. Bu kişilerden sağlık güvencesi olmayanlar ayrıca 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerinden faydalanacağı, 5510 sayılı kanun gereği ödenmesi gereken primlerin Göç İdaresi tarafından ödeneceği, ödeme gücü olan statü sahiplerinden maddi gücüne göre prim ödemesine katılmasının sağlanacağı öngörülmüştür. Ülkemizde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca yakın geçmişimizde işsiz ve ailesine halen yük olan gençlerin Genel Sağlık Sigortası primlerinin ödenmesinin zorunlu tutulması toplumda gerginliğe yol açmıştır. Kanunun kendi içindeki açmazları bir tarafa, işsiz ve ailesinin yardımıyla geçinen Türk vatandaşlarından bu prim ödemeleri istenirken milyonlarca kişiye bu maddi yükün getirilmesi halka açıklanamamıştır. Halkın bilgilendirilmesi noktasında gerek Göç İdaresi gerekse de hükümet yetersiz kalmıştır.

Toplumun gerilimine neden olan bir diğer konu ise Suriyeli işçi sorunudur. Ülkede hali hazırda yüksek olan işsizlik problemi tüm gerçekliğiyle yaşanırken birde Suriyeli göçmenlerin iş hayatına girmesi, işverenler tarafından sigorta kaydı yapılamadan ve düşük ücret verilerek çalıştırılmaları dolayısıyla işveren açısından düşük maliyetli görülmeleri nedeniyle Türk vatandaşları iş bulmakta daha da zorlanır hale gelmişlerdir. Maddenin 4. fıkrasında İş piyasasına erişimle ilgili olarak; başvuru sahibi veya şartlı mülteci, uluslararası koruma başvurusu tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için başvurabileceği öngörülmüştür. Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi kişilerin ise statü almasından itibaren çalışma iznine gerek duyulmaksızın bağımlı veya bağımsız olarak çalışabileceği düzenlenmiştir.

Tablo 4. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Genel İşsizlik Oranı.

Yıllar	İşsizlik (%)	Yıllar	İşsizlik (%)	Yıllar	İşsizlik (%)	Yıllar	İşsizlik (%)
1980	7,2	1990	8,0	2000	5,6	2010	11,1
1981	7,2	1991	8,2	2001	7,2	2011	9,1
1982	7,6	1992	8,5	2002	9,0	2012	8,4
1983	7,5	1993	8,9	2003	9,1	2013	9,0
1984	7,4	1994	8,6	2004	8,9	2014	9,9
1985	6,9	1995	7,6	2005	9,5	2015	10,3
1986	7,7	1996	6,6	2006	9,0	2016	10,7
1987	8,1	1997	6,8	2007	9,2	2016 Kasım	12,1
1988	8,7	1998	5,9	2008	10,0		
1989	8,6	1999	6,6	2009	13,0		
ORT	7,7		7,6		9,1		9,8

Tabloya ek olarak işsizlik oranları 2017 yılında %10,9, 2018 yılında %13,5 olarak gerçekleşmiştir.

Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi kişiye verilecek kimlik belgesinin çalışma izni yerine de geçeceği kabul edilmiştir. Mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibinin iş piyasasının gerekli kıldığı hallerde belirli bir meslek, iş kolu veya mülki ve coğrafi alan itibarıyla sınırlandırılabilmesi hüküm altına alınmış olsa da uygulamada ne şekilde gerçekleştiği tartışmalıdır. Türkiye’de üç yıl ikamet eden veya Türk vatandaşıyla evli olan ya da Türk vatandaşı çocuğu olan mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri için bu sınırlamalar uygulanmayacaktır. 72 nci ve 79 uncu maddelerde sayılanlar hariç olmak üzere, başvuru sahibinin maddi durumu tespit edilerek, Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlığın belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde harçlık verilebilir. İşte toplum içerisinde huzursuzluğa sebep olan diğer bir tartışma konusu da bu hüküm olmuştur.

Devlet olmanın gereği ile alakalı olarak uluslar arası sözleşmelere, protokollere taraf olmanın, uluslar arası hukukun ve Evrensel İnsan Haklarına tabi olmanın getirdiği bazı hak ve yükümlülükler vardır. Bu yükümlülükler uyarınca devletler imkanları doğrultusunda bu yükümlülüklere katlanırlar. Türk halkı nezdinde hem devletin bu kadar geniş mali imkanlara sahip olmadığına inanmakta hem de Suriyeli göçmenlerin ülke içerisindeki tutum ve davranışlarından dolayı bedavadan devletin bütçesinden çıkan para olarak görülmektedir. Göç İdaresinin verilerine göre ise bu algı ile birlikte diğer yanlış algılar ile ilgili yaptığı çalışmalardan bir şöyledir.

Şekil 8. Suriyelilerin Türkiye'de Karıştığı Suç Oranları. ¹¹²

¹¹² Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.

3.2.1.2. Geçici Koruma Yönetmeliği

Sığınma hakkı ilk kez 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Belgesi(İHEB)'nde yer almıştır. 14. Madde uyarınca zulüm altındaki herkesin sığınma hakkının olduğu kabul edilmiştir. Sığınma hakkının İnsan Hakları Evrensel Belgesinde yer alması uluslar arası alanda ilk defa yer almasının yanında uluslar arası anlamda temel teşkil etmiştir.

Türkiye ilk bölümde ayrıntılarıyla anlatıldığı üzere göç yollarının kesişim noktasında yer almaktadır. Transit ülke olmasının yanı sıra aynı zamanda bir varış ülkesidir. Dolayısıyla jeopolitik konumu nedeniyle göç dalgalarına ev sahipliği yapmıştır.

Uluslararası koruma (iltica) alanına baktığımızda iç hukukumuzdaki ilk düzenleyici belgenin 1994 Yönetmeliği olarak bilinen “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” olduğunu görmekteyiz. Söz konusu Yönetmelik, bireysel ve kitlesel olarak sığınma amacıyla Türkiye’ye gelen yabancılara uygulanacak usul ve esasların tespit edilmesine ve görevli kuruluşların belirlenmesine ilişkin hükümlere yer vermektedir.

3.2.1.3 Güvenli Üçüncü Ülke ve İlk İltica Ülkesi Kavramı

Başvuru sahibinin, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmeye uygun korumayla sonuçlanabilecek bir uluslararası koruma başvurusu yaptığı veya başvurma imkânının olduğu ülkedir.

Aşağıdaki şartları taşıyan ülkeler güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirilir:

- Kişilerin hayatının veya hürriyetinin, arkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması,
- Kişilerin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olması,
- Kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmeye uygun olarak koruma elde etme imkânının bulunması,
- Kişinin ciddi zarar görme riskinin olmaması,

Bir ülkenin uluslararası koruma başvurusu sahibi için güvenli üçüncü ülke olup olmadığı, bu kişi ve ülke arasındaki, kişinin ilgili üçüncü ülkeye gönderilmesini makul kılacak bağlantılar da dahil olmak üzere, her başvuru sahibi için ayrı olarak değerlendirilir.

İlk iltica ülkesi yaya güvenli üçüncü ülkeden gelen uluslararası koruma başvuru sahibi ilgili ülkeye geri gönderilir. Ancak bu ülkenin başvuru sahibini kabul etmemesi halinde Türkiye'deki başvuru süreci devam ettirilir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 2 Mayıs 2012 tarihli *DIALLOY/ÇEK CUMHURİYETİ* kararında Gine'den kaçarak Dakar (Senegal) hava limanından hava yolu ile önce Lizbon (Portekiz) aktarmalı olarak Çek Cumhuriyeti'ne gelen ve sığınma talebinde bulunan başvuruların söz konusu başvuruları güvenli üçüncü ülke sayılan Portekiz'den geldikleri gerekçesi ile açıkça temelsiz bulunmuş ancak kendileri Portekiz'e değil, menşe ülke olan Gine'ye sınır dışı edilmişlerdir. Mahkeme Sözleşme'nin 3. Maddesi'nin ihlal edilip edilmediği konusundaki değerlendirilmesinde menşe ülkede ciddi bir riskin varlığını ortaya koyan esaslı dayanaklar bulunup bulunmadığını araştırmış ve bu çerçevede Gine'de ciddi insan hakları ihlallerinin varlığını işaret eden pek çok rapor bulunduğunun altını çizerek, başvuruların savunulabilir bir talepleri bulunduğunu tespit etmiştir. Bu koşullar altında, Mahkeme başvuruların, kendilerine herhangi bir bildirimde bulunulmadan ve esasa ilişkin yakın ve detaylı bir inceleme yapılmadan sınırı dışı edilmelerini Sözleşme'nin 13. Maddesi ndeki etkili başvuru hakkına aykırı bulmuştur.

İlk iltica ülkesi; uluslararası koruma başvurusu sahibinin, daha önceden mülteci olarak tanındığı ve hâlen bu korumadan yararlanma imkânını olduğu veya geri göndermeme ilkesini de içeren yeterli ve etkili nitelikte korumadan hâlen faydalanabileceği ülkedir.

3.2.2 Göç İdaresinin Kuruluşu

Her devlet yaşadığı dönem ve yer aldığı coğrafya itibariyle gelen göç dalgaları karşısında koruma sistemlerini yenileme durumunda kalmışlardır. Göç dalgalarının yoğun bir şekilde gerçekleştiği göz önüne alındığında özellikler 1990'lardan bu yana her türden kaynağın etkin ve verimli bir şekilde kullanılması yoluna gidilmiştir. Zira gelen göç dalgası karşısında ülkelerin maddi ve insani kaynakları kısıtlıdır. Kısıtlı imkanların en etkin şekilde kullanılması "*Lean Yöntemine*" dayanmaktadır. Bu yöntem ilk olarak otomotiv sektöründe ortaya

çıkıştır. Lean yöntemi yalı sistem anlamına gelmektedir. Yalın üretim sistemi en az kaynakla, en kısa sürede, en ucuz ve hatasız üretimi, müşteri taleplerine birebir yanıt verecek şekilde kullanarak gerçekleştirilen bir üretim sistemidir.

Lean yöntemini kendi iltica hukukunda uygulayan ülkelere Almanya, İsveç, Kanada, Avusturya, gibi ülkeler örnek verilebilir. Karar merkezleri projesinin faaliyete geçmesiyle Türkiye’de bu gruba dahil olacaktır.¹¹³

11 Nisan 2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanununun 103 ve devamı maddelerinde kurulmuştur. Ve kanunun genel gerekçesine göre göç alanı, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği ve koordinasyon gerektiren, çok boyutlu, Türkiye'nin ekonomik, sosyo-kültürel ve demografik yapısını, kamu düzeni ve güvenliğini derinden ilgilendiren dinamik bir konudur. Buna rağmen, ülkemizde münhasıran göç alanında uzmanlaşmış bir kamu kurumu bulunmamaktadır. Göç sorunlarının etkin yönetimi açısından, dünyadaki örnekleri gibi, görev alanına yönelik strateji ve güncel politikaları geliştirip uygulayan, insan hakları odaklı, nitelikli personel ve sağlam bir maddî alt yapıyla donanmış, yetkin bir kurumsal yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Ancak daha sonra anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla kanun ve KHK’lerde değişiklik yapılması kararlaştırılmıştır. Bu karar üzerine çıkarılan 703 numaralı KHK ile 6458 sayılı kanunda Göç İdaresi Genel Müdürlüğünü kura maddeler mülga edilmiştir.

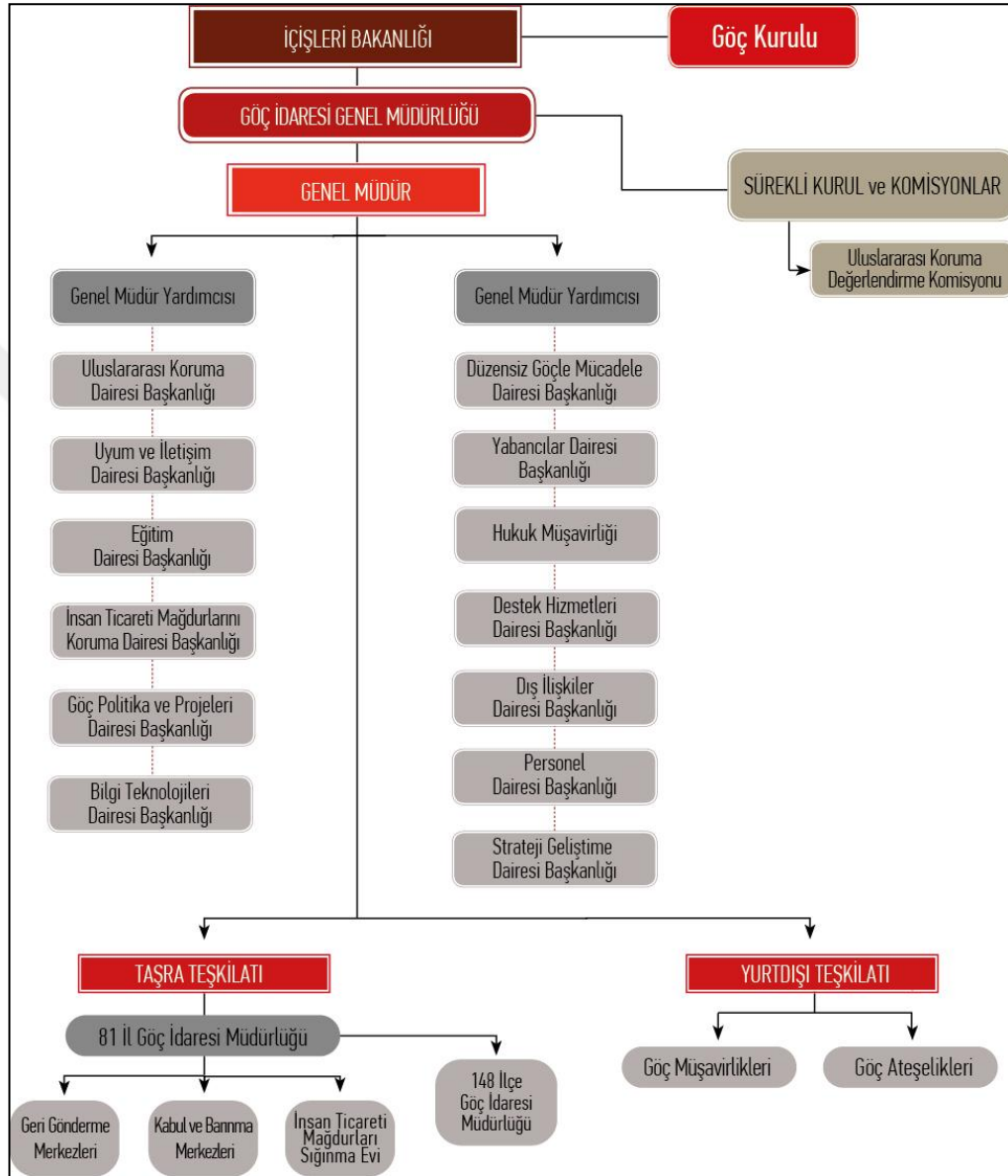
15 Temmuz 2018 tarih ve 30479 sayılı, 4 numaralı cumhurbaşkanlığı kararnamesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü yer almıştır. Söz konusu kararnamenin on üçüncü bölümünde, 158.-167. Maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kararnamede GİGM’nin amacı, görev ve yetkileri, genel müdürü, hizmet birimleri, taşra ve yurt dışı teşkilatları, uluslar arası koruma değerlendirme komisyonu, geçici görevlendirme, personel ve çalışma grupları düzenlenmiştir.

3.2.3 Göç İdaresinin Görevi, Yetkileri ve Çalışmaları

4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında

¹¹³ Talip MENEKŞE (2018) Türk Uluslar arası Koruma Sisteminde Karar Mekanizmaları. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2 Sayı: 4 sf: 190-231

koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma, İnsan ticareti mağdurlarının korunması ve uyum süreçleriyle ilgili iş ve işlemleri yürütmekle görevlidir. Genel müdürlüğün teşkilat şeması göç idaresini daha rahat anlamak açısından faydalı olacaktır.

Şekil 9. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması. ¹¹⁴

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün merkez teşkilatı aşağıdaki hizmet birimlerinden oluşur:

1. Düzenli ve düzensiz göçle ilgili iş ve işlemlerden sorumlu Yabancılar Dairesi Başkanlığı,

¹¹⁴ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü- http://www.goc.gov.tr/icerik3/teskilat-semasi_273_274_281

2. Uluslararası koruma ve geçici korumaya ilişkin iş ve işlemlerden sorumlu Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı.
3. İnsan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin iş ve işlemlerden sorumlu İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı,
4. Göç alanında politika ve stratejiler belirlenmesine yönelik çalışmalar, ilgili iş ve işlemlerden sorumlu Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı.
5. Yabancıların toplumla olan uyumlarına ilişkin iş ve işlemlerden sorumlu Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı.
6. Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili devletler ve uluslararası kuruluşlarla iletişim, işbirliği, koordinasyon gibi konulardaki iş ve işlemlerden sorumlu Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı.
7. Strateji geliştirme ve mali hizmetlere ilişkin iş ve işlemlerden sorumlu Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
8. Hukuk hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin iş ve işlemlerden sorumlu Hukuk Müşavirliği
9. Genel Müdürlüğün görev alanındaki konulara ilişkin bilgi sistemlerinin kurulması, işletilmesi, işlettirilmesi ve Kanun kapsamındaki ilgili iş ve işlemlerden sorumlu Bilgi Teknolojileri Başkanlığı.
10. Genel Müdürlüğün insan gücü politikası ve planlaması ile insan kaynakları sisteminin geliştirilmesine ilişkin iş ve işlemlerden sorumlu İnsan Kaynakları Dairesi Başkanlığı.
11. Genel Müdürlüğün taşınır ve taşınmazları; genel evrak ve arşiv faaliyetleri, bilgi edinme başvurularına ilişkin iş ve işlemlerden sorumlu Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.
12. Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili eğitim faaliyetlerine ilişkin iş ve işlemlerden sorumlu Eğitim Dairesi Başkanlığı.
13. Aynı zamanda Türk Ceza Kanununun m. 80'de düzenlendiği üzere insan ticareti mağdurları ile ilgilenmek için İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı.

Yukarıda şemada genel müdürlük altında gösterilen, 4 numaralı cumhurbaşkanlığı kararnamesinin 161. Maddesinde hizmet birimleri olarak sayılan

ve maddeler halinde sayılan her bir daire başkanlığının görevleri ayrıntıları ile düzenlenmiştir.¹¹⁵

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün merkez teşkilatı ve 81 ilde kuruları İl Göç Müdürlüklerinden oluşan taşra teşkilatı mevcuttur. Ayrıca, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü cumhurbaşkanlığı kararnamesi esaslarına uygun olarak Büyükelçiliklerde görev alacak göç müşavirleri ve Konsolosluklarda görev alacak göç ataşelerinden oluşan yurt dışı teşkilatı kurmaya yetkilidir.

Kararnamenin 159. Maddesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri düzenlenmiştir. Müdürlüğün genel müdürüne ise mevzuat hükümlerine, Cumhurbaşkanınca belirlenen politikalara uygun olarak, görev alanına giren hususlarda gerekli mevzuat çalışmalarını yürütmek, belirlenen strateji, amaç ve performans ölçütleri doğrultusunda Genel Müdürlüğü yönetmektir. Ayrıca müdürlüğün çalışmalarını denetlemek, etkinliği artırmak, orta ve uzun vadeli strateji belirleme çalışmalarını yürütmektir. Bu amaçla uluslararası kuruluşlar, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılmasını sağlayabileceği öngörülmüştür. Gerek görülmesi halinde yeteri kadar genel müdür yardımcısı atanır ve genel müdürün görevlendirmelerine uygun olarak çalışarak genel müdüre karşı sorumlu olmaktadır. Genel müdür ise İçişleri Bakanına karşı sorumludur.

Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Genel Müdürlük temsilcisi başkanlığında, Adalet ve Dışişleri bakanlıklarınca görevlendirilen birer temsilci ve bir göç uzmanından oluşur. Komisyona, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği temsilcisi gözlemci olarak katılmak üzere davet edilebilir. Genel Müdürlük merkez veya taşra teşkilatında, bir veya birden fazla komisyon kurulabilir. Değerlendirme komisyonu uluslararası koruma başvuruları hakkında verilen kararlar ile başvuru ve uluslararası koruma statüsü sahibi hakkındaki diğer kararlara karşı itirazları değerlendirerek karar vermek, uluslararası korumanın sona ermesi ya da iptaline yönelik kararlara karşı itirazları değerlendirmek ve karar vermekle görevlidir. Ancak idari gözetim kararları ve kabul edilemez başvurularla ilgili kararlar ile hızlandırılmış değerlendirme sonucu verilen kararlar istisna tutularak değerlendirme komisyonunun görev alanında bulunmamaktadır.

¹¹⁵ 15 Temmuz 2018 tarih ve 30479 sayılı 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.

Geri Gönderme Merkezi; sınır dışı etmek üzere idari gözetim altına alınan yabancıların barındırılmaları ve kontrol altında tutulmaları amacıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından kurulan ve doğrudan işletilen veya kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılarak işlettirilen merkezleri ifade eder.

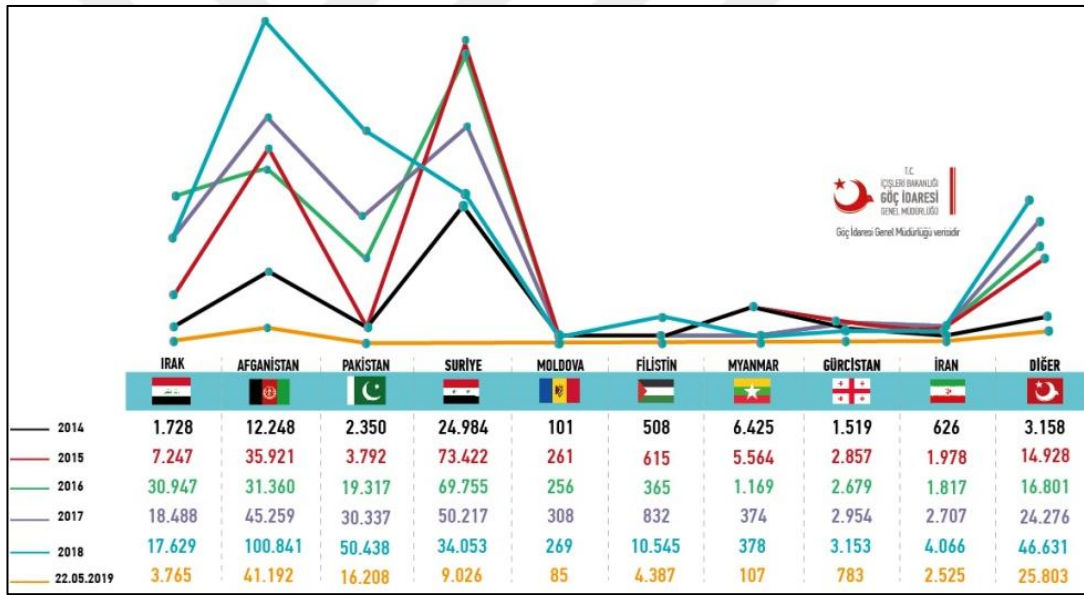
Tablo 5. Geri Gönderme Merkezleri¹¹⁶

GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ					
KONU	GGM DURUMU	S.N.	İL	TOPLAM	
MEVCUT VE PLANLANAN GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ	GENEL MÜDÜRLÜĞÜMÜZCE İŞLETİLEN GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ		TOPLAM	16.116	
		1	ADANA	80	
		2	AĞRI	400	
		3	ANTALYA	170	
		4	AYDIN	564	
		5	ÇANAKKALE	400	
		6	EDİRNE	500	
		7	ERZURUM ¹	750	
		8	ERZURUM ²	750	
		9	GAZİANTEP	750	
		10	HATAY	192	
		11	İSTANBUL (BİNKİLİÇ)	120	
		12	İSTANBUL (TUZLA-KONTEYNER)	900	
		13	İSTANBUL (SİLİVRİ)	270	
		14	İZMİR (HARMANDALI)	750	
		15	KAYSERİ	750	
		16	KIRIKKALE	200	
		17	KIRKLARELİ	750	
		18	KOCAELİ	250	
		19	MALATYA	250	
		20	MUĞLA	88	
		21	VAN	392	
		22	VAN (KURUBAŞ)	750	
		23	İĞDIR (GEÇİCİ)	2.090	
24	OSMANIYE (DÜZİÇİ) (GEÇİCİ)	4.000			
	TADİLATI DEVAM EDEN		TOPLAM	200	
		1	BURSA	200	
	AÇILMASI PLANLANAN		TOPLAM	3.150	
		AB PROJESİ MERKEZLER	1	ADANA	400
			2	BALIKESİR	200
			3	ÇANKIRI	750
			4	KÜTAHYA	400
			5	MALATYA	400
			6	NİĞDE	400
	7		ŞANLIURFA	600	
			TOPLAM	2.200	
	YATIRIM PROGRAMINDAKİ MERKEZLER	1	ANKARA	500	
		2	BAYBURT	200	
		3	HATAY	400	
		4	İSTANBUL (3. HAVALİMANI)	700	
		5	TEKİRDAĞ	400	

¹¹⁶ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü- http://www.goc.gov.tr/icerik3/geri-gonderme-merkezleri_363_378_10094

Adana, Antalya, Aydın, Bursa, Çanakkale, Edirne, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kırıkkale, Kırklareli, Tekirdağ ve Van illerinde Geri Gönderme Merkezleri bulunmaktadır. Göç alanında uzmanlığı bulunan ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcileri, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün izniyle geri gönderme merkezlerini ziyaret edebilirler. Bu suretle göç idaresi geri gönderme merkezlerinde ki çalışmaların şeffaf olduğunu göstermek istemiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü düzensiz göçe ilişkin iş ve işlemleri de yürütmektedir. Ülkemizde düzensiz göç konusuna ilişkin faaliyetler; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı ve ilgili kurumlar ile iş birliği halinde yürütülmektedir.¹¹⁷

Şekil 10. Düzensiz Göçmenlerin Yıllara Göre Uyruk Dağılımı.

3.2.4 Düzensiz Göç İle İlgili Uluslararası Yapılan Anlaşmaları

Düzenli göç; tanınan yasal kanallar kullanarak gerçekleşen göç hareketleridir. YUKK uyarınca düzenli göç yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eder. Düzensiz göç ise ülkelerin göçle ilgili yasal düzenlemelerine aykırı olarak gerçekleşen göç hareketleridir.

¹¹⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bilgi Notu-http://www.goc.gov.tr/icerik6/bilgi-notu_308_313_871_icerik

YUKK uyarınca düzensiz göç yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eder. Ülkemiz, coğrafi konumu gereği ve çevre ülkelerdeki siyasi, sosyal ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle hem hedef ülke hem de yabancı uyruklu şahısların Avrupa ülkelerine ulaşımında bir köprü vazifesi görmesi sebebiyle transit ülke konumunda bulunmaktadır. Karadan ve denizden birçok ülke ile sınırının olması ve sınırların uzunluğu, Türkiye'nin göç alma riskini önemli ölçüde arttırmaktadır.

3.2.4.1 Geri Kabul Anlaşmaları

Ülkemiz düzensiz göçmenlerle mücadele stratejisi olarak gelen düzensiz (yasadışı, kaçak) göçmenlerin ülkelere güvenli bir şekilde gönderilmelerini öngören Geri kabul Anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşma ile Türkiye ülkeye güvenli bir şekilde düzenli göçmenlerin kabul edebileceğini beyan etmiş olmaktadır. Özellikle düzensiz göçe konu olan kaynak, transit ve hedef ülkelerle Geri Kabul Anlaşmasının imzalanması Türkiye açısından önem arz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda yürütülen çalışmalar neticesinde 2001 yılından bu yana; 15 ülke ve AB ile Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır. Bu ülkeler ile anlaşmaların imzalandığı ve yürürlüğe girdiği tarihler aşağıdaki gibidir.¹¹⁸

Tablo 6. Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşması yaptığı ülkeler.

	İmzalandığı tarih	Yürürlüğe girdiği tarih
1-Suriye	10 Eylül 2001	24 Haziran 2003
2-Yunanistan	08 Kasım 2001	24 Nisan 2002 (Geri kabul Protokolü)
3-Kırgızistan	06 Mayıs 2003	17 Şubat 2004
4-Romanya	19 Ocak 2004	21 Kasım 2009
5-Ukrayna	07 Haziran 2005	4 Temmuz 2008
6-Pakistan	07 Aralık 2010	20 Nisan 2016
7-Rusya	18 Ocak 2011	12 Mart 2011
8-Nijerya	02 Şubat 2011	22 Mart 2017**
9-Bosna-Hersek	16 Şubat 2012	3 Nisan 2017

¹¹⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bilgi Notu-http://www.goc.gov.tr/icerik6/bilgi-notu_308_313_871_icerik

10-Yemen	20 Ekim 2012	16 Mart 2017**
11-Moldova	01 Kasım 2012	24 Ocak 2014
12-Belarus	29 Mart 2013	05 Aralık 2013
13-Karadağ	18 Nisan 2013	28 Temmuz 2016
14- Kosova	15 Aralık 2015	Yürürlüğe girmedi.
15- Norveç	26 Nisan 2016	Yürürlüğe girmedi.
16-AB	16 Aralık 2013	01 Ekim 2014 *

3.2.4.2 18 Mart 2016 Türkiye-AB Ortak Sonuç Bildirisi

Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği arasında 18 Mart 2016 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen Zirve’nin neticesinde “Türkiye ve Avrupa Birliği Ortak Sonuç Bildirisi” üzerinde mutabakata varılmıştır.

Ege denizinde mutabakat imzalanmazdan önceki dönemde düzensiz göçmen geçişlerini önlemek bu mutabakatın temel amacıdır. Yaşanan can kayıplarını önlemek, göçmen kaçakçılarına yönelik caydırıcılık sağlamak ve Avrupa’ya yasal yollardan gelen göçmenlere açık olduğu vurgulanmıştır. Bu amaçla 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Ege Adalarına geçen düzensiz göçmenlerin ülkemize geri kabul edilmesi ve Ege Adalarından geri alınan her bir Suriyeli sığınmacıya karşılık Türkiye’de bulunan bir Suriyeli sığınmacının AB üye ülkelerine yerleştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır.

18 Mart 2016 tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi uyarınca¹¹⁹;

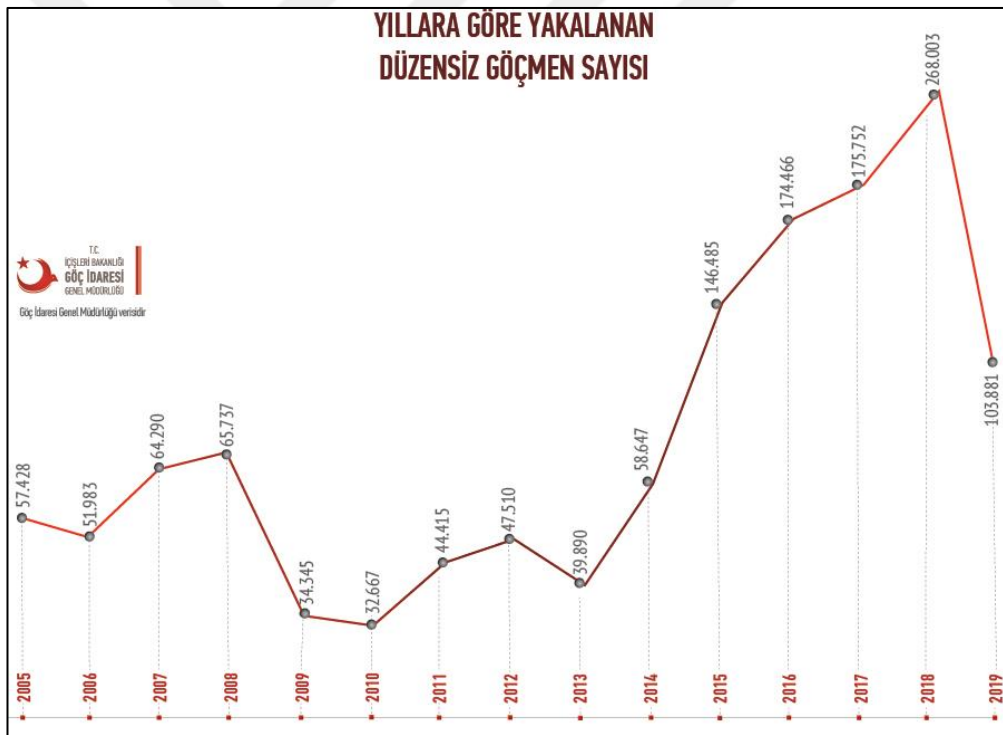
- 1) 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Ülkemizden Yunanistan adalarına geçen tüm düzensiz göçmenlerin ülkemize geri dönüşleri **4 Nisan 2016 tarihinden itibaren başlamıştır.**
- 2) Yunanistan adalarına ulaşan göçmenlerden yalnızca uluslararası koruma başvurusu reddedilenler veya uluslararası korumaya ihtiyacı olmayanların geri dönüşü sağlanmaktadır.
- 3) Bahse konu Bildiri kapsamında Yunanistan adalarından geri alınan bir Suriye uyruklu göçmen karşılığında, geçici koruma kapsamında bir Suriye uyruklu göçmen Üye Devletlere yeniden yerleştirilmektedir.

¹¹⁹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bilgi Notu-http://www.goc.gov.tr/icerik6/bilgi-notu_308_313_871_icerik

- 4) Yunanistan adalarına ulaşan düzensiz göçmenlerle ilgili işlemlerin gözlemlenmesi ve bilgilerinin düzenli bir şekilde temin edinilebilmesi amacıyla Midilli, İteryoz, Sakız, Sisam ve İstanköy adalarına Türk irtibat görevlileri atanmış olup bu adalarda görev yapmaktadırlar. **Şu anda, hâlihazırda Midilli, İstanköy ve Sakız adalarında Türk irtibat görevlileri bulunmaktadır.**

18 Mart Mutabakatı uygulanmasında geri alım operasyonlarının düzenli bir şekilde ve çok sayıda düzensiz göçmenin geri gönderilmesi Mutabakatın başarısı açısından önem arz etmektedir. Bu durumda ancak göçmen kaçakçılarını daha caydırıcı hale getirilmesi mümkün olacaktır¹²⁰.

18 Mart Mutabakatının başarısı AB Komisyonu tarafından üç ayda bir yayımlanan raporlarda da dile getirilmiştir. 2 Mart 2017 tarihinde yayımlanan 5. Raporda Türkiye’den Ege Adalarına günlük düzensiz göçmen geçişlerinin yaklaşık 40 kişiye kadar düştüğüne yer verilmiştir.

18 Mart mutabakatının düzensiz göçmenlerin önlenmesi bakımından Türkiye’nin izlediği önleme politikası doğrultusunda emniyet güçlerimizin ne denli başarılı sonuçlara ulaştığını göstermesi bakımından kıvanç verici bir

¹²⁰ T.C. Avrupa Bakanlığı 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Ortak Açıklaması (Türkçe tercüme)

gelişmedir.(Tablo: Düzensiz Göçler) Ancak iş bu mutabakat öncesi AB ülkelerine yönelen düzensiz göç dalgası AB'yi panikletmiştir. Düzensiz göçmenlerle uğraşmak yerine, geri kabul edilen her düzensiz göçmen karşılığında Türkiye'de yasal prosedürleri başlanmış yani kayıt altına alınmış bir göçmeni kabul etmelerinde ki amaç Türkiye'yi taşeron olarak kullanmak amacı gütmektedir. Bu bağlamda daha önce vaat edilen 3 milyon avroluk yardımın hızlandırılması bunun diğer bir kanıtı olmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Göçler günümüzde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye için de en önemli problemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda Ortadoğu'nun genelinde iç çatışmaların yaşanması Türkiye'ye olan göçü de arttırmıştır.

Suriye'den olan yoğun sığınmacı akını Türkiye'yi sosyal-kültürel ve uyum açısından zorladığı gibi ekonomik anlamda da zor durumda bırakmıştır. Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinde olan Türkiye'nin ekonomik anlamda desteklenmesi gerekmektedir. Böylece Türkiye'nin yükü de bir nebze olsun azalacaktır. Dolayısıyla yoğun sığınmacı akınına uğrayan (Türkiye ve Lübnan gibi ülkeleri de kapsayacak şekilde) devletlerin BM ve diğer kurum ve kuruluşlar tarafından ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan zorunlu olarak çok daha fazla desteklenmesini sağlayacak yeni kanunları çıkarılması gerekmektedir.

Yaklaşık 4 milyon Suriyeli sığınmacının bulunduğu Türkiye'de doğal olarak sığınmacılara bağlı pek çok problemle karşılaşmaktadır. Kalabalık Suriyeli sığınmacı nüfusu Türkiye'nin geneline yayılmamış, büyük ölçüde sınır kentleri ile büyükşehirlerde yaşamaktadır. İstanbul, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Mersin gibi belli başlı illerde bulunan bu sığınmacılar bu illerde de homojen dağılmayıp belli bölge, mahalle veya sokaklarda kümelenmişlerdir. Bu durum sığınmacılar ile yerel halk arasında mekânsal ayrışmaya neden olarak entegrasyonu zora sokmakta ve dolayısıyla bu durum gerek fiziki mekâna bağlı gerekse de sosyo-kültürel ve ekonomik problemlerin önüne geçmektedir. Bu sorunun çözümü için Suriyeli sığınmacıların ikamet ettikleri alanların belirlenmesi ve Türkiye geneline ya da yoğun olarak yaşadıkları illere homojen dağılmaları sağlanmalıdır. Sığınmacıların yaşayacakları alanlarda mevcut halka oranı belirlenmeli ve buna göre yerleştirme

veya taşınma işlemleri gerçekleştirilmelidir. Bunun için gerekli yasaların en kısa sürede oluşturulması ve yürürlüğe konulması gerekmektedir.

Suriye iç savaşının uzun süredir ediyor olması, Suriye’de belirli bir düzenin olmaması ve farklı bölgelerinin farklı silahlı gruplar tarafından kontrol ediliyor olması Suriye’de düzenli bir rejimin kurulmasını nerdeyse imkânsız hale getirmiştir. Bu durum Türkiye başta olmak üzere 6 milyondan fazla Suriyelinin geri dönüşünü zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla Suriye’nin kuzeyinin (Özellikle Afrin-Fırat arası) silahsızlandırılıp, Birleşmiş Milletler denetiminde tarafsız bölge ilan edilerek başta Türkiye olmak üzere diğer ülkelerden de Suriyeli sığınmacıların bir kısmının buralara yerleşmeleri sağlanabilir. Bu alanlar sadece yerleşim alanı olarak düşünülmemeli aynı zamanda bölgenin fiziki şartları göz önünde bulundurularak tarım ve hayvancılık teşvik edilmelidir. Bu teşvik sadece Türkiye ile sınırlı kalmamalı tüm uluslararası örgütlere bu konuya katkı sağlamalıdır.

Sonuç olarak; dünya geneli ve Türkiye özelinde göç, göçmen, sığınmacı(iltica talebinde bulunan) ve mülteci kavramları çalışmamızda ayrıntılı olarak incelenmiştir. Kavram incelemenin yanı sıra Türkiye’nin Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde göç ile ilgili mevzuat çalışmaları, izlemiş olduğu strateji üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın kanalize olduğu yol izlendiğinde bu bölümdeki sonuçlara ulaşılmış, söz konusu göç sorunuyla ilgili bazı öneriler sunulmuştur.

Orta doğu coğrafyası tarihsel bağlarımızın olduğu, halefi olduğumuz ve bu coğrafyada hüküm süren devletlerden kalma bir bakiyedir. Bu bağlamda Türkiye’nin yer aldığı coğrafya kaderini derinden etkilemiştir. Bu etkilemenin sonuçlarından yalnızca biri göç ve göçmen sorunudur.

Türkiye’de bulunan ve 2011 yılından günümüze kadar istatistiki verileri yukarıda incelenen Suriyeli göçmen sayısına bakıldığında, Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı tablonun ne denli korkutucu boyutlara ulaştığı aşikardır. Gözler önünde olan ve Türkiye’de sokağa çıkan her insanın konu hakkında doğru ya da yanlış bir fikre sahip olduğu Suriyeliler meselesi, Türk Vatandaşlarının temel gündem maddesi haline gelmiştir. Sosyal hayatta ekonomik, sosyolojik, adalet, iç güvenlik, sağlık konularında hangi alana bakılırsa bakılsın bir Suriyeli sorunu bulunmaktadır. Gerek TÜİK verileri gerek göç idaresi genel müdürlüğünün çalışmaları göstermektedir ki Suriyeliler istenmeyen insanlar kategorisine girmişlerdir.

Türk vatandaşlarının algısındaki Suriyeliler devletin baktığı, ülkeye herhangi bir katkısı olamayan, ekonomik dengeyi bozan, vatandaşlarla aralarında sosyolojik açıdan uçuruma sebep olan ve bu sebeple gerilimlere yol açan, iç güvenliği tehdit eden, suç oranını artıran, tembel, rahat insanlardır. Bu algı Türk Hükümetinin işini hayli zorlaştırmakta izlemiş olduğu politikanın anlaşılmasına yol açmaktadır. Türk Hükümeti bölgede artık oyuncu pozisyonundan çıkmış ve oyun kurucu pozisyonuna geçmiştir. Özellikle S-400 ve f-35 meselelerinde yaşanan sorunlar, doğu Akdeniz’de yaşanan gerilimler, Ege’de güncelliğini koruyan karasuları sorunlarında izlenen tutum bunun göstergesidir. Oyun kurucu olmanın olumlu yanları olduğu gibi olumsuz yanlarının da olması gayet tabidir. Olumsuz yanlarından biri de güçlü devlet olmanın getirdiği göç ve göçmen problemidir.

Hem vatandaşlarının kafasında ki algının bertaraf edilmesi hem de gelen göçmenlerin geldikleri ülkenin durumu düzeldiğinde, ülkelerine dönmelerini sağlamak için şartlı(geçici) vatandaşlık önerilmektedir. Şartlı(geçici) vatandaşlıktan kast edilen statüyü elde etmenin ilk şartı geldiği ülkenin düzeldiğine ev sahibi ülke olarak Türkiye’nin yeterli kanaat elde etmesi halinde ülkelere dönmeleri için yeterli bir süre tanınmalı, tanınan süre sonucunda ülkelere dönmeleri halinde sınır dışı edileceklerine dair formlar imzalatılmalıdır. Böylelikle gelen göçmenin içinde bulunduğu durumu kötüye kullanmasının önüne geçmek hem daha kolay olacak hem de takibatı daha kolay yapılabilecektir. Şartlı(geçici) vatandaşlık her yıl yeniden değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmenin tek tek yapılması göç idaresinde yeterli personel bulunmadığı, tek tek kontrol etmenin ev sahibi ülkeye ayrıyeten ekonomik ve iş yükü anlamında külfet doğuracağı göz önünde bulundurulduğunda toplu şekilde yapılmalıdır. Bu değerlendirmenin bir kanun hükmünde kararname çıkarmak suretiyle yapılabileceği ön görülmektedir.

Şartlı(geçici) vatandaşlığa tabi olan göçmen Türk Anayasası’nın ikinci kısım dördüncü bölümünde yer alan düzenlemelerden “Vergi Ödevi” ve “Dilekçe, Bilgi İsteme Ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı” başlıklı maddeleri hariç olmak üzere diğer maddelerden memnu olması gerektiği düşünülmektedir. Zira bu bölümde yer alan düzenlemeler niteliği itibarıyla ancak Türk vatandaşlarına tanınan hak ve yetkileri barındırmaktadır. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 6’ncı ve 8’inci maddeleri uyarınca Türkiye’de doğan her Suriyeli çocuk Türk vatandaşlığını elde etmektedir. Türk vatandaşlığını kazanan çocuğu ve ailesini ülkesine geri göndermek içinden çıkılmaz problemlere yol açacaktır. Vatandaşlığı doğumla elde

eden çocuğu aileden ayrı tutup ona göre işlem yapmak ise imkansız olacaktır. Şartlı vatandaşlığa geçilmesi ile bu sorunun aşılacağı düşünülmektedir. Zira şartlı vatandaşlığa dair çıkarılacak bir kanun neticesinde şartlı vatandaşın Türkiye’de doğan çocuğu da şartlı vatandaş kabul edilecektir.

İdare hukuku bir statü hukukudur. Şartlı vatandaşlık statü hukuku olan idare hukuku açısından önem arz edecektir. Göçmen kişiye bir statü sağlayacak olan şartlı vatandaşlık statüsü sonucunda kişiye hak sağlayacağı gibi bazı yükümlülüklerde yükleyecektir. Vatandaş olmanın kamu hizmetine girme hakkı sağlaması yanında vatan hizmetini yerine getirmeyi de yüklemesi bu noktada örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin bu statüye alınmaları devlet üzerinde ki ekonomik baskıyı da azaltacaktır. Şu an ki haliyle Suriyelilere sağlanan yardımlardan Türkiye’nin bu şekilde kurtulabileceği düşünülmektedir.

Bu çözüm önerisinin yanı sıra Suriyeli göçmen meselesi sadece Türkiye’yi ilgilendirmediği gibi tek başına üstesinde gelebileceği bir sorunda değildir. Ülke nüfusunun yaklaşık 80 milyon olduğu, kayıtlı Suriyeli göçmen sayısının yaklaşık 3,5 milyon olduğu göz önüne alındığın ülke nüfusuna oranı yaklaşık olarak %4,375 ‘e tekabül etmektedir. Bu oran ciddi bir orandır. Suriyeli göçmenlerden ziyade başka milletlerden de göçmenlere Türkiye ev sahipliği yapmaktadır. Tüm bu veriler ışığında Türkiye’nin iş bu sorunla baş başa bırakılması kabul edilebilecek gibi değildir. BM üyesi tüm ülkelerin çözüm üretilmesi, finanse edilmesi ve göçmen nüfusunun paylaşılması noktasında Türkiye’ye destek çıkmaları gerekmektedir.

Suriyeli göçmenlerin göç eğilimlerine bakıldığında büyük çoğunluğunun Avrupa’ya gitmek istediği gözlemlenmektedir. Türkiye’de bulunan mevcut Suriyeli göçmenlerin serbest bırakılmaları halinde Avrupa’ya göç dalgası oluşturacağını tahmin etmek zor değildir. Bu tehlikeye önlem almak isteyen Avrupa 18 Mart 2016’da ortak sonuç bildirgesini imzalamışlardır. Ancak o bildirmede vaat edilen 3 milyon avroluk yardım Türkiye üzerinde ki Suriyeli göçmenlerin finansmanı içerisinde çok küçük bir orandır. Bu bağlamda özellikle Avrupa ülkelerinden daha fazla ekonomik destek sağlanması, bununla ilgili uluslar arası kamu oyu oluşturulması ve daha etkin diplomasi yürütülmesi gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye içerisinde Suriyeli göçmenlerin serbest bir şekilde dolaştıkları ve yerleştikleri gözlemlenmiştir. Türkiye’nin daha önce farklı dönemlerde gelen ve yukarıda örneklendirilen göç dalgalarında götüğü gibi iskan politikası ve stratejisini bir an önce belirlemeli ve yürürlüğe koymalıdır. Suriyeli nüfusun yoğunlukla

yerleştiği yerler hali hazırda problemlili olan yerlerdir. İstanbul örneğine bakıldığında oldukça fazla olan nüfus ve nüfus dolayısıyla yaşanan problemler caridir. Bu problemlerin üzerine bir de Suriyeli göçmen nüfusu eklenmiştir. Adana örneğinde suç oranı yüksek olan bu şehirde Suriyelilerinde suç oranını artırdığı gözlemlenmektedir.

Bu sebeplerle daha sorunsuz şehir ya da bölgelere göçmenlerin yerleştirilmesi için iskân politikası ve stratejisi belirlenmelidir. Bu belirleme için bir heyet kurulmalı, Türkiye'nin ekonomik, sosyolojik, eğitim, sağlık, iç güvenlik, adalet ve kentleşme kriterleri üzerine bir iskân strateji haritası çıkarılmalıdır. Çıkarılan iskân strateji haritası üzerinden gelen göçmenlerin ülke içerisinde sorun çıkarmadan yaşayacakları ve buldukları bölgeye ayak uydurabilecekleri yerlere ülke menfaati gödülerek yerleştirilmelidir. Böylelikle göçmenlerin ülkeye entegre olmaları daha kolay olacaktır. Yukarıda bahsedilen şartlı (geçici) vatandaşlık önerisi kabul edilip hayata geçirildiğinde iskân stratejisi haritası daha da önem arz edecektir.

Bakanlıklar kamu hizmetinin daha düzenli, ekonomik, hızlı, verimli olarak yerine getirilmesi için kurulurlar. Bakanlıkların merkez teşkilatının yanı sıra taşra ve yurt dışı teşkilatları da ihtiyaca göre kurulur. Devlet yönetiminde her bir bakanlığın görev alanı belirlidir. Her bakanlık yetkili ve görevli kılındığı alanda çalışmalar yapmakta, devlet yönetimine katkı sağlamaktadır. Güncelliğini koruyan ve Türkiye'nin önemli gündem maddelerinden biri olan göç ile ilgili Göç Bakanlığı kurulduğunda göç, göçmen ve mülteci sorunları ile daha rasyonel mücadele edilmesi mümkün olacaktır. Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı göç sorunu ile daha profesyonel bir şekilde baş edebilmesi, bu bölümde sunulan önerilerin işlevsel olarak hayata geçirilebilmesi için **Göç Bakanlığının** kurulması önerilmektedir.

Dünya yaşanan göç ve mülteci krizlerinde sınır ülkeleri bu sorun çözümünde ya daha fazla yük yüklenmekte ya da sorunla tamamen baş başa kalmaktadır. Bu durum hakkaniyete aykırıdır. Ülkelerin ekonomik verileriyle doğru orantılı olarak göçmen ve mülteci nüfusunun ülkeler arasında paylaşılması adaletli olacaktır. Bu önerinin hayata geçmesi için uluslararası anlaşmalara ek maddeler konularak mülteci ve göçmen nüfusu ülkelerin ekonomik durumlarına göre paylaşılmalıdır. Bu öneriyi hayata geçirme görevi Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliğine verilebilir. Komiserlik bu görevi yerine getirirken Standard & Poor's, Fitch ve Moody's gibi ekonomi kurumlarının ülkelere verdiği kredi notunu baz alabilir. Zira bu kurumlar verdikleri notlarla bir ülkelerin ekonomik durumunun ne olduğunu

göstermektedir. Bilindiği üzere bu kurumlar böylelikle uluslar arası kamuoyunda yatırımcıları yönlendiren ve ülkelerin ekonomik kaderlerini etkileyen kurumlardır. Bu kurumların iyi not verdiği ülkeler başta olmak üzere, ülkelerin ekonomik verileriyle doğru orantılı olarak göçmen ve mülteci nüfusunu paylaşırması daha hakkaniyetli olacaktır.

KAYNAKLAR

- Anayasası, A. (1949). Almanya Federal Anyasası. *Almanya Federal Anyasası* .
Almanya.
- Bakanlığı, T. A. (2016, 03 18). T.C. Avrupa Bakanlığı 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Ortak Açıklaması .
- Bilgin, A. B. (2016, Mayıs 2). Avrupa Birliği Hukukunda Hukukun Genel İlkeleri. Ankara, Çankaya, Türkiye.
- Ciğer, M. İ. (2016). Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları. *Göç Araştırmaları Dergisi* , 2 (3), 62-92.
- Cumhurbaşkanlığı, T. (2018, 07 15). 4 Numaralı Kararname. *4 Numaralı Kararname* . Ankara, Türkiye: T.C Cumhurbaşkanlığı.
- Çalık, T. (2017). Devlet-i Aliyye'den Türkiye Cumhuriyeti'ne . *Devlet Dergisi* .
- Dalar, M. (2013). Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliğine: Afrika'da Bütünleşme Çabaları. *Yüksek Lisans Tezi* , 85. Ankara, Türkiye: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Değirmenci, G. (2011). Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Fransa'nın Göç Politikası. *Yüksek Lisans Tezi* , 6. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Derneği, M. (2019). *multeciler.org.tr*. Mülteciler Derneği: Mülteciler Derneği adresinden alınmıştır
- Develi, E. S. (2017). 21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 22 (Göç Özel Sayısı), 1343-1353.

- Devletleri, A. B. (tarih yok). Amerik Birleşik Devletleri. *Amerik Birleşik Devletleri* .
Amerika: Amerika Birleşik Devletleri.
- Doğan, M. F. (2014). Uluslararası Anlaşmaların İç Hukuktaki Yeri ve Denetimi.
Uluslararası Hukuk Bülteni , 32.
- Ekici, S. (2015). Göç Ve İnsan . *Birey Ve Toplum Dergisi* , 11.
- Gazete, R. (2010, 08 10). Ankara, Türkiye: TBMM.
- Gözler, K. (2008). *Genel Hukuk Bilgisi*. Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, Bursa.
- Gül, Y. E. (2018). Uluslararası Ceza Mahkemesi ve İnsan Haklarına Katkıları.
Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi , 3 (1), 293-303.
- İlhanlı, M. (2014, Nisan 28). Uluslararası Hukukun Tarihi. İstanbul , Beşiktaş,
Türkiye.
- İnan, C. E. (2016). Türkiye'de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerinden Bir
İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi* , 2 (3), 10-33.
- Komiserliği, B. M. (2001). Dünya Mültecilerinin Durumu. *Dünya Mültecilerinin
Durumu* . Ankara, Türkiye: BMMYK Türkiye Temsilciliği.
- Kurumu, T. D. (1998). *Türkçe Sözlük* . Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Menekşe, T. (2018). Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Mekanizmaları.
Göç Araştırmaları Dergisi , 2 (4), 190-231.
- Müdürlüğü, G. İ. (2019, 05 27). *goc.gov.tr*. 05 27, 2019 tarihinde Göç İdaresi Genel
Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/> adresinden alındı
- Müdürlüğü, G. İ. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Göç İdaresi Genel
Müdürlüğü.
- Müdürlüğü, G. İ. (2013). *Göç Ve İltica Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Göç Ve İltica
Terimleri Sözlüğü.
- Nasıh Sarp Ergüven, B. Ö. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *Ankara
Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* . , 62 (4), 1007-1061.

- Örgütü, U. A. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Uluslar Arası Göç Örgütü, Ankara.
- Örgütü, U. G. (2018, 05 10). *iom.int*. Mayıs 10, 2019 tarihinde IOM Un Migration. adresinden alındı
- Örgütü, U. G. (2019, 05 10). *iom.int*. 05 10, 2019 tarihinde IOM Un Migration: <https://www.iom.int/iom-history> adresinden alındı
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Ve Sığınma Hukuku*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara.
- Özgişi, T. Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Anadolu'ya Zorunlu Göçler Ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 7 (31), 31.
- Özkan, I. (2017). *Göç, İltica Ve Sığınma Hukuk*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Pazarcı, H. (2017). *Uluslararası Hukuk*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Sağlam, B. (2014, Nisan 28). Uluslararası Hukuk Tarihi. İstanbul, Beşiktaş, Türkiye.
- Süleyman Ekici, G. T. (2015). Göç Ve İnsan . *Birey ve Toplum Dergisi* , 11.
- Şemşit, S. (2018). AB Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi* , 25 (1), 277-279.
- TAHİNCİOĞLU, G. (2013, 2 15). *Milliyet.com.tr*. Mayıs 5, 2019 tarihinde Milliyet: <http://www.milliyet.com.tr/gundem/kenya-dan-imrali-ya-14-yilin-oykusu-1669010> adresinden alındı
- TBMM. (1934, 06 21). Resmi Gazete. *Resmi Gazete* . Ankara, Türkiye: TBMM.
- TBMM. (1968, 08). Resmi Gazete. *Resmi Gazete* . Ankara, Türkiye: TBMM.
- TBMM. (2010, 08 10). Resmi Gazete. *27668 Sayılı Resmi Gazete* . Ankara, Türkiye: TBMM.
- TBMM. (24. Yasama Yılı). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ve İçleri Komisyonu Raporları. (310) , 5-7. Türkiye: TBMM.

Tokuzlu, L. B. (2016). Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanun'unun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Dergipark* , 1061-1105.

Uzunpınar, S. Ç. (2009, Mayıs 2). Anayasa Yargısında Hukukun Genel İlkeleri. *Yüksek Lisans Tezi* , 9. Ankara, Türkiye: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. (2016). *Dergipark* , 1061-1105.

Zorlu, S. E. (2016). Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşunda Tarihsel Süreç Ve BM Güvenlik Konseyinin Uluslararası Ceza Mahkemesinin İşleyişi Üzerindeki Yetkileri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 24 (2), 125.

ÖZGEÇMİŞ

Bahadır AKKAYA, 1992 yılında Gaziantep’te doğdu. 2006 yılında Mehmet Emin Zekiye ÜSTÜNEL İlköğretim okulundan, 2010 yılında Gaziantep Anadolu Lisesinden, 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 2015 yılında Gaziantep Barosu’nda stajını tamamlayarak avukatlık ruhsatını aldı. 2015-2018 yılları arasında Gaziantep Barosuna kayıtlı olarak avukatlık yaptı. 2016 yılında Gaziantep Üniversitesi Güvenlik stratejileri ve yönetimi alanında yüksek lisans yapmaya hak kazandı. Gaziantep Polis Okulu’nda (POMEM) 2016-2017 yılları arasında 18. Dönem Polis Memuru Adaylarına“Temel Hukuk” ve “Polis Mevzuatı” Dersleri verdi. 2018 yılında hukuk sınıfı subay alımı sınav aşamalarını geçerek Türk Hava Kuvvetleri saflarına katılmaya hak kazandı. 2018-2019 yılları arasında İntibak ve SUTASAK eğitimlerini bitirerek Türk Hava Kuvvetlerinde Hukukçu Teğmen olarak çalışmaya başladı ve halen devam etmektedir.

VITAE

Bahadır AKKAYA was born in 1992 in Gaziantep. She graduated from Mehmet Emin Zekiye ÜSTÜNEL Primary School in 2006, From Gaziantep Anatolian High School in 2010 and From Karadeniz Teknik Universty Faculty of Law in 2014. In 2015, he completed his internship at Gaziantep Bar Association and obtained between the years 2015-2018. In 2016, he received his master’s degree Security Strategies and Management from Gaziantep Universty. Between 2016-2017, he gave “Basic Law” and “Police Legislation” lessons to the candidates of 18th term police officer in Gaziantep Police School (POMEM). In 2018, he passed the examination stage of law class officers and became eligible to join the ranks of the Turkish Air Force. Between 2018 and 2019 he started to work as a Lawyer Lieutenant in Turkish Air Forces by completing Adaptation and SUTASAK trainings and he is Still continuing.